

משנה השבוע

ראש השנה תשפ"ז
[שנה ט"ז - גליון א']

דברות קודש
שיעור הלכה
ניצוצי הדף
מאת ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א

דברות קודש
ליקוטי מגיד משנה
מצוה יומית
מאת ב"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

הילולא דצדיקא
א געדאנק פון פרשה
מאת ב"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

מרא"מ בספרי משנ"ה
מערכת המשנה
מאת ב"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

תוכן הענינים

דברות קודש

מכ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה..ג.

מצוה יומית.....ט

ליקוטי מגיד משנה.....יג

דא"ח מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א.....י

מערכת המשנה.....כד

שיעורי הלכה.....מה

ניצוצי הדף.....נא

מראי מקומות ללימוד דף היומי.....נג

הילולא דצדיקא.....נד

מגיד משנה לנוער.....סב

לימוד מצוה יומית

ערב שבת: כ"ט אלול

מצוה לט. לא לעשות צורת אדם

שבת קודש: א' תשרי

מצוה מ. לאו דגזית במזבח

פרשת האזינו

יום ראשון: ב' תשרי

מצוה מא. שלא לפסוע עליו

יום שני: ג' תשרי

מצוה מב. דין עבר עברי

יום שלישי: ד' תשרי

מצוה מג. יעוד אמה עבריה

יום רביעי: ה' תשרי

מצוה מד. מצות פדינה

יום חמישי: ו' תשרי

מצוה מה. הקונה לא ימכנה

אונגוואר

יצא לאור ע"י

מכון משנה הלכות

1578 53rd St

Brooklyn, NY 11219

לשלוש תגובות והערות

בכל עניני הגליון בפאקס

718-851-2660

לקבל הקונטרס באי-מייל:

KHALUNGVAR@GMAIL.COM

קול אונגוואר
דא"ח מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
605.477.4427

♦ נא לשמור על קדושת הגליון

דברות קודש

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

דברי מוסר והתעוררות לימי הרחמים והסליחות

ויבוא הגואל צדק, כי בדרך הטבע אין עצה ואין פתרון. כמו שהאריך הרמב"ם באגרת תימן על גודל רשעותם של בני ישמעאל, וז"ל: ואתם אחינו, ידוע לכם שהקב"ה הפילנו במהמרות עונותינו בתוך אומה זו, שהיא אומת ישמעאל, שרעתם חזקה עלינו, והם מתחכמים להרע ולמאוס אותנו כמו שגזר עלינו יתברך "ואויבינו פלילים" (דברים לב: לא), ושלא תעמוד על ישראל אומה יותר אויבת ממנה ולא אומה שהרעה בתכלית הרעה לדלדל אותנו ולהקטין אותנו ולמאוס אותנו כמוהם. שאפילו דוד המלך ע"ה כשראה ברוח הקודש כל הצרות העתידות לישראל, התחיל לצעוק ולקונן בלשון האומר מרעת בני ישמעאל, ואמר (תהלים קכ: ה) "אויה לי כי גרתי משך שכנתי עם אהלי קדר".

ומס"ם שם הרמב"ם באגרת תימן, שרק בורא עולם יוציאנו מהשיעבוד לישמעאלים. וז"ל: ובורא העולם במדת רחמים יזכור אותנו ואתכם לקבץ גליות נחלתו וחבלו לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, ויוציאנו מגיא הצלמות אשר הושיבנו בו. ויסיר מחשך עינינו ומאפל לבנו, ויקים בימינו ובימיכם (ישעי' ט: א) "העם ההולכים בחושך ראו אור גדול ישבי בארץ צלמות אור נגה עליהם",

הנה מי אנכי שאבוא לשאת דברי התעוררות ומוסר בפני ישראל עם קדושים, בפרט בזה השנה שדם ישראל נשפך כמים, נסתלקו יהודים צעירים והשאירו אחריהם אלמנות ויתומים, וזעקתם גדלה עד שמי שמים. ובפרט בארץ ישראל נשפך דם כמים ע"י הערבים הישמעאלים.

יהודים רוצים לקיים מצוות עשה דאורייתא של ישוב ארץ ישראל. הרי הקב"ה הבטיח לאברהם אבינו "לזרעך אתן את הארץ הזו" (בראשית יב: ז, כד: ז). היהודים בארץ ישראל לא מחפשים להתקוטט ולריב עם הגויים אשר סביבותיהם, והמה רוצחים הורגים וטובחים בכני ישראל בלי שום רחמנות, באכזריות איומה, ממש הגרועים שבאומות.

בימות הקיץ הייתי בקרית ספר לומר שיעור, ואחרי שחזרנו משם, שמענו שהערביים ירו שם בסביבה והרגו יהודים חפים מפשע, ה' ינקום דמם. היום שוחחתי עם בתי תליט"א שגרה בארץ ישראל, וסיפרה לי שהיתה בכותל המערבי להתפלל, וכשנסעה בחוזרה עם ה'באס' ורקו הערבים אבנים על ה'באס', וכפתע היה בינם לבין המוות.

והעצה היחידה היא לחזור בתשובה

שאפילו התוכחה יהיה עם טובה. 'ומתוך צרה המציאם פדות רווחה נא אל תעזבם', תהיה עמנו ואתנו שמה, כי בכל צרתם לו צר. 'כלה שעיר וחותרנו ויעלו לציון מושיעים' - עשו זה שעיר, חותרנו זה ישמעאל, לכלות אותם כליל ואז יעלו לציון מושיעים.

חלבה בידוע שעשו שונא ליעקב, וככה היה בכל הדורות. ומאז אברהם אבינו שזרקו אותו לתוך כבשן האש וכן את יצחק ויעקב, וכך היה במשך כל הדורות, הישמעאלי והעשו רוצים כל העת ללכותינו. כמו שהיה במלחמת העולם השניה, בשואה האיומה, שאני זוכר היטב.

וזכורני ימים מקדם, איך שהם פוצצו לפני ששים שנה באכזריות שאי אפשר לתארה עלי חרט אנשים נשים וטף, זוכר אני את הימים הנוראים האלו. אני זוכר אף את אבי ואמי השם יקום דמם, ושאר ששים רבוא מישראל שעלו על מוקדה על המזבח על קידוש ה' הגדול והנורא בשנות הזעם ש"בלע ה' ולא חמל את כל נאות יעקב" (איכה ב:ב). גם עשו וגם ישמעאל שניהם רוצים להשמיד את יהודים - זה אומר שאינו רוצה יהודים בארץ ישראל, וזה אומר אני רוצה יהודים בעולם כלל, ה' ישמרנו.

אני בטוח שע"פ דרך הטבע היהודים לא יכולים להכניע את עשו וישמעאל, אלא הקב"ה בעצמו.

ויחשיך באפו ובעברתו על כל הקמים עלינו, ויאיר מחשכינו כאשר הבטיחנו (שם ב:) "כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים, ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה", עכ"ל.

ובזה מפרשים את הפרק בתהלים (פרק ק"כ) "שיר המעלות אל ה' בצרתה לי קראתי ויענני וגו' אויה לי כי גרתי משך שכנתי עם אהלי קדר, רבת שכנה לה נפשי עם שונא שלום, אני שלום וכי אדבר המה למלחמה". 'שיר למעלות אל ה' בצרתה לי', שאנו שרויים בצרה. 'אויה לי כי גרתי', כ"כ הרבה זמן מחיי, 'שכנתי עם אהלי קדר', 'אהלי קדר'^א הם הישמעאליים. 'אני שלום וכי אדבר המה למלחמה', כמה שאני רוצה לעשות שלום עמהם, הם רק רוצים לצאת למלחמה.

ואפילו כאן באמריקה מפחדים היהודים מהערבים. התנא (אבות פ"ג מ"ב) אומר, הוי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו. רואים מה שקורים, היום בבוקר הגיע לפה שליח הבי דואר והביא עמו חבילה, וסיפר שאנשים לא רוצים לקחת חבילות מיוחדות שזה פצצות. אך האמת שאין לנו על מי להשען אלא על אבינו שבשמים.

בסליחות אומרים "ישראל נושע בה' תשועת עולמים", יהודים מקבלים ישועות רק מה', 'מכל צרותינו', אפילו שגוי עושה צרות, אנו מבקשים שטובותיך יקדמו להם ביום תוכחה,

^א בזמנינו הערבים משתמשים עם השם: al-Qaeda

לפניו ורוצים לחזור בתשובה, עליהם לעשות סדר תפילה להתפלל ולהתחנן לפניו, ואז הוא מוחל להם. הרי כתוב להדיא שמחילת עוונות היא ע"י תפילה ותחנונים, לא מספיק לימוד התורה כדי לזכות למחילת עוונות, ללמוד כמה פרקי משניות, כמה דפי גמרא וכמה סימנים בשולחן ערוך, אלא צריך דוקא להתפלל על כך.

ובזה יובן מה שכתוב בגמ' (שבת לא:): אמר רב יהודה, לא ברא הקב"ה את עולמו אלא כדי שייראו מלפניו, שנאמר "והאלקים עשה שייראו מלפניו" (קהלת ג:יד). רבי סימון ורבי אלעזר הוו יתבי, חליף ואזיל רבי יעקב בר אחא, אמר ליה חד לחבריה ניקו מקמיה, דגבר דחיל חטאין הוא [היינו שהוא ירא שמים]. אמר לו אידך, ניקו מקמיה דגבר בר אוריין הוא [היינו שהוא בן תורה]. אמר ליה, אמינא לך אנא, דגבר דחיל חטאין הוא, ואמרת לי את בר אוריין? ופירש רש"י, אמינא לך - כלומר אתה מיעטת בשבחיו, שירא שמים הוא יותר גדול וחשוב מבן תורה.

למדים אנו מזה שירא שמים הוא יותר חשוב מתלמיד חכם. וההסבר בזה הוא פשוט, כי רק כאשר יודע ללמוד תורה והוא תלמיד חכם, יכול הוא להיות ירא שמים, כי בלי תורה איך יהא ירא שמים, הרי הוא לא יודע את ההלכות, כמו שכתוב בפרקי אבות (פ"ב מ"ה) לא עם הארץ חסיד. ממילא מי שהוא ירא שמים יש לו את שני המעלות - גם תלמיד חכם וגם ירא שמים.

ומקרא מלא דיבר הכתוב (דברים י:יב)

אומרים בסליחות, "תביאנו אל הר קדשך ושמחנו בבית תפלתך כמה שכתוב, 'והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפילתי עולותיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים'" (ישעי' נו:ז).

בזמן הזה שאין בית המקדש קיים, התפילה היא במקום הקרובות, "ונשלמה פרים שפתינו" (הושע יד:ג). יהודים קמים השכם בבוקר או בעמדם בלילות לעמוד לשפוך שיח ותחינה ולבקש סליחה ומחילה מבעל הרחמים. ואפילו בזמן שהם עייפים מותשים, מתגברים הם על היצר הרע המפיל עצלות וכבדות, והולכים לומר סליחות בימי הרחמים והסליחות.

וצריך להבין, למה לא תיקנו הקדמונים לומר בימי הרחמים והסליחות, ללמוד בכל יום ויום כמה פרקי משניות, או ללמוד כמה דפי גמרא, או כמה סימנים בשולחן ערוך. הרי כח התורה היא גדול עד למאד, ולמה תיקנו דוקא להתפלל ולומר סליחות טרם בוא יום הדין הגדול והנורא.

אלא הסבר הדברים עפ"מ שאיתא בגמרא (ר"ה יז:): עה"פ "ויעבור ה' על פניו ויקרא" (שמות לד:ז), א"ר יוחנן, אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח צבור, והראה לו למשה סדר תפלה, אמר לו כל זמן שישראל חוטאין, יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל. היינו שהקב"ה התעטף בטלית כביכול כשליח צבור, והראה למשה רבינו שכאשר עם ישראל חוטאים

כל עמו בית ישראל כל מיני גזירות קשות ורעות, ושיחדש עלינו שנה טובה ומבורכת, ויכתבנו ויחתמנו בספרן של צדיקים גמורים לאלתר לחיים טובים ולשלום. וכמנהג ישראל עם קדושים להרבות בימים אלו באמירת תהלים, שסגולתן להכרית הקוצים והמקטרגים עלינו, ולהשפיע עלינו שפע ישועות עד בלי די.

ובכבר האריך בדברים הללו בספר הקדוש פלא יועץ (ערך כפור), "הנה בהגיע תור הימים האדירים, אם זכה שנפקחו עיניו ואור נגה עליו, כה יהיה משפטו אשר יועיל להחיותו שירבה לגמול או לשמוע בלימודים בדברי מוסר ויראת ה' הנוקבים את הלב עד לבית חללו. ובעיניו יראה ובאזניו ישמע ולבבו יבין כי רע ומר עזבו את ה' (עי' ירמ' ב:יט). ויתמרמר במרירות גדולה ויתחרט חרטה גמורה על לא טוב עשה, ועל כל אשר חטא על הנפש ועל אשר גרם רעות רבות וצער השמים בעונותיו.

והימים האלה ימעט בעסק, אפי' בעסק העיון, ויעסוק בספרי מוסר על מנת לשמור ולעשות ולקיים, וירצה בלב שלם ונפש חפצה לתקן את מעוותיו וללכת בדרך טובה. וידרוש מעל ספר מפי ספרים ומפי סופרים איזו היא דרך ישרה שיכור לו האדם."

וזה אפשר לרמז בדברי הגמרא הנ"ל, "מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח צבור, והראה לו למשה סדר תפלה. אמר לו, כל זמן שישראל חוטאים, יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם". שהקב"ה אמר

"ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו ולעבוד את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך".

הייתי פעם אצל הרבי מגור בעל הבית ישראל זצ"ל ושוחחנו בלימוד, והראני ספר בשם צאן קדשים על מסכתות זבחים ומנחות. והראה לי שם דבר פלא, שלמחבר יש הסכמה מהרבי מלובלין.

ובתב שם הרבי מלובלין בהסכמה שהוא מאוד נהנה לראות שיוצא לאור עולם הספר הזה, מכיון שגם הוא בילדותו שהרבי מלובלין רצה לחבר כזה ספר על זבחים ומנחות [כידוע שהרבי מלובלין היה גאון עולם]. אך מכיון שראה שמן השמים נתנו לו כח שתפילותיו על בני ישראל מתקבלות בשמים, עושים פרי למעלה ושורש למטה, הבין שתפילות על בני ישראל הם יותר חשובות מלימוד התורה. ולכן מכיון שהיה עסוק בתפילות על בני ישראל, לא היה סיפק בידו לחבר ספר על זבחים ומנחות.

אשר על כן כאשר באים הימים הקדושים האלו, מובא כבר בספרי הקדמונים שצריך למעט קצת מלימוד העיון, ובמקומם ילמד ספרי מוסר וחסידות, כדוגמת שערי תשובה לרבינו יונה, ולהרבות בתפילות בבקשות ובתחנונים, לומר סליחות בכוונת הלב, ולבקש להתחנן ולהפציר מלפני הבורא ברוך הוא שישלח וימחל לחטאינו ועוונותינו.

ויתפלל שוב ושוב ברעותא דליבא בבכיה ובתחנונים, שיסיר מעלינו ומעל

אסורות? ענה לי, לא, לצערי, איני שומר על העינים. אמרתי לו, א"כ אין לך יראת שמים, ואין לך את החובה של ירא שמים צריך לקיים. כי מי שלא שומר על עיניו בלכתו בדרך, אינו בגדר ירא שמים.

הנה אמרו חז"ל (ויק"ר כ' י"ב) אמר, כשם שיום הכפורים מכפר, כך מיתת צדיקים מכפרת. ועוד כתוב בפרשת התוכחה (דברים כח:סא) "כל מכה אשר לא כתובה וגו'", ואחז"ל זו מיתת צדיקים. הרי מפורש שרק כאשר שני צדיקים מתים, אז מכפר לנו הקב"ה עוונותינו. ומאידך גיסא כתוב בפ' שלח "היש בה עץ אם אין" (במדבר יג:כ), הרי מספיק צדיק אחד שיגן עלינו.

אלא התשובה לזה, כי ההסבר למה מיתת צדיקים מכפרת. כי כל אחד חושש שבעבור עוונותיו נאסף הצדיק אל בית עולמו, וחוזר בתשובה וממילא מתכפרין לו עוונותיו. אך כהיום בדורינו אנו, כאשר נאסף הצדיק אל בית עולמו, כל אחד אומר 'זה לא הצדיק שלי וזה לא הרבי שלי, ואין זה נוגע אלי כלל', וממילא אינו חוזר בתשובה.

ואז צריך לקחת את הצדיק שלך גם כן, כדי שגם אתה תחזור בתשובה. לכן כדי שיחזרו בתשובה צריכים הרבה צדיקים שילכו לבית עולמם, ואז הרבה חסידים ותלמידים יעשו תשובה. ובזה מובן מדוע 'מכה אשר לא כתובה' זו מיתת צדיקים, שצריך לקחת הרבה צדיקים, כי המה לא חוזרים בתשובה אם נפטר צדיק אחד.

למשה רבינו, אם ישראל יעשו כדבר הזה להתעטף בטלית, ולא יראו ולא ישמעו מהנעשה והנשמע סביבותיהם, כי כל כוונתם היא בעסק התפילה, ולא יראו שום דבר, אלא יראה עצמו כאילו שכנה כנגדו.

כמו שאמרו בגמרא (סנהדרין כב.) אמר רב חנה בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא, המתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכנה כנגדו, שנאמר "שויתי ה' לנגדי תמיד" (תהלים טז:ח), אז מוחל להם השי"ת את עונותיהם וממלא משאלותיהם לטובה.

ואפשר עוד להעמיס בדברי הגמרא הנ"ל שהמתפלל מתעטף בטלית. שכאשר האדם מתעטף בטליתו, הרי אינו רואה מהנעשה בחוץ. לרמז בא שאם אדם רוצה שיתקבלו תפילותיו לרחמים ולרצון, ישמור על עיניו שלא יראה מהנעשה בחוץ ולא יכשל בראיות אסורות. וכיון שהוא שומר עיניו כדבעי, הרי הקב"ה שומע תפילתו.

השולחן ערוך פוסק בהרבה מקומות על דברים מסויימים שירא שמים צריך לקיים. שאלני אדם אחד, האם גם אני ירא שמים שאצטרך לחשוש לדברי השו"ע על כל מיני דברים שירא שמים צריך לקיים? עניתי לו בשאלה, האם אתה נוסע לעבודתך להתפרנס כל יום ב'באס'? ענה לי, כן בוודאי.

המשכתי לשאול אותו, האם קושר אתה את עיניך בזמן הנסיעה, או עכ"פ סוגר עיניך בזמן הנסיעה שלא תיכשל במראות

ולבאורה מה העולה בזה, הרי הוא חבירו מאותה ישיבה, ומדוע צריך לכבדו. אלא התשובה שאינך מכבד את האדם, אלא את התורה שהוא לומד אתה מכבד. ואם אינך מכבד את התורה שהאדם לומד, הרי העונש היה גדול ביותר.

ולצערינו אנו בעיקבתא דמשיחא מבזים ומזלזלים בכל תלמיד חכם ובכל רב ובכל ראש ישיבה שלא סובר כמותו, ושוכחים את מה שאמרו חז"ל (שבת קיט:): כל המבזה ת"ח, אין רפואה למכתו. וצריך לכבד כל תלמיד חכם אפילו אם אינו סובר כמותך. ולא רק תלמיד חכם, אלא צריך לכבד כל יהודי ויהודי. וכאשר כל אחד יכבד את חבירו, אז יקויים בנו מה שאומרים בסליחות 'ומתוך צרה המציאם פדות ורוחה', המציאם אתה בורא עולם בעצמך תוציאנו לפדות ורוחה.

יהי רצון שנזכה כבר למפלתן של הרשעים, ולכתיבה וחתימה טובה בביאת גואל צדק שיגאלנו גאולת עולמים.

בי השטן מתגבר בעיקר שלא יכבדו אחד את השני, כמו שאיתא לגבי תלמידי רבי עקיבא שלא כיבדו זה את זה. וכאשר נרצה לידע את גודל מעלתם של תלמידי רבי עקיבא שהיו גאונים מופלגים, הנה הגמרא מביאה שרבי מאיר הלך ללמוד תורה אצל רבי עקיבא, אך זה היה לו קשה מדי. אזי הלך ללמוד אצל רבי ישמעאל שלימד יותר בקל. ורק כעבור תקופה שלמד תורה אצל רבי ישמעאל חזר רבי מאיר ללמוד תורה אצל רבי עקיבא.

ומעלת רבי מאיר אמרו חז"ל שלא היה בדור כמוהו, ולא קבעו הלכה כרבי מאיר מכיון שלא עמדו חבריו על דעתו (עירובין יג:). ממילא אם היו לו לרבי עקיבא עשרים וארבע אלף תלמידים, שהיו יותר מופלגים בתורה מרבי מאיר בתחילת דרכו, שהוצרך ללכת ללמוד תורה אצל רבי ישמעאל, מובן איזה גאונים הם היו, ובוודאי שלא ביזו אחד את חבירו - חלילה לנו מלחשוב כזאת על תלמידי רבי עקיבא, אלא רק שלא כיבדו זה את זה.

מצוה יומית

מצוה מו. שלא לגרוע שאר כסות ועונה

ד' תשרי תשפ"ז

חיובי הבעל לאשתו

הנה הלכה פסוקה הוא בישראל (אהע"ז סי' ס"ט-ע') חיובי הבעל לזון את אשתו, ואפילו עני בישראל חייב לזון את אשתו. ואם היה עני ביותר ואינו יכול ליתן לה אפילו לחם שהיא צריכה, כופין אותו להוציא אם תרצה להתגרש ממנו.

והאחרונים נחלקו בדבר, אם דוקא היכא שאינו רוצה להשתכר עצמו כופין להוציא, אבל אם רוצה להשתכר אלא שאנוס שהוא חולה, או אנוס שאין לו למי להשתכר, אין כופין להוציא. ועיין רמ"א (שם ס"ג) ובפת"ש (סק"ב) ובחת"ס (סי' קל"א). ובשו"ע (סי' ע"א) חייב אדם לזון בנו ובנותיו עד שיהיו בני שש, ומשם ואילך זנן בתקנת חכמים עד שיגדלו.

ואם לא רצה, גוערין בו ומכלימין אותו ופוצרין בו. ואם לא רצה, מכריזין עליו בצבור, ואומרים: פלוני אכזרי הוא ואינו רוצה לזון בנו, והאי פחות מעוף טמא שהוא זן אפרוחיו, ואין כופין אותו לזונן. ואם היה אמוד, כלומר עשיר ויש לו ממון הרבה ואינו רוצה לזון, אעפ"כ אין כופין אותו מדין מזונות, אלא כופין אותו משום צדקה, ע"ש.

מחלוקת ראשונים

אם חייב במזונות אשתו מדאורייתא

מבואר החיוב לזון אשתו ובניו בלי חולק. ומקור החיוב (כתובות מו.; מזי): פלוגתא דתנאי אי מזונות אשה דאורייתא או

מדבריהם. ודעת הרמב"ם (הל' אישות פי"ב) דעל אשתו החיוב מדאורייתא, ועל בניו מתקנת חז"ל. וז"ל שם (ה"ב): והעשרה, שלשה מהן מן התורה - שארה כסותה ועונתה. שארה אלו מזונותיה וכו'. ומבואר דס"ל דמזונות אשה דאורייתא. ודעת הרמב"ן ודעמיה דאפילו מזונות אשתו הוא דרבנן.

(שו"ת משנ"ה חי"ד סי' קע"ז)

אם אברכי הכולל עושין כהוגן

שמתעלמים מחיוב מזונות

אחדשכ"ת לנכון קבלתי מכתבו, אשר בדורנו בחמלת ה' עלינו אשר אברכים אחרי חתונתם יושבים כל היום בכולל ולומדים בהתמדה, אך מסתפקים במיעוט לחם ומים, האם נכון הדבר ויוכשר, או לאו שפיר עבדי.

מעשה ברבי עקיבא

שלמד כ"ד שנים מחוץ לביתו

והנה שאלה זו היא כללית ופרטית. ובכלל זאת מצינו בזמן התלמוד, שדרך העולם היה לישא נשים, ואחרי כן היו יוצאין ללמוד תורה בישיבה ולשמש תלמידי חכמים, ומשם יצאו נושאי התורה וגדולי ישראל. כמו שמצינו ברבי עקיבא שיצא ללמוד תורה ליי"ב שנים, ולאחר שעברו יי"ב שנה, שמע רבי עקיבא שהסכימה אשתו שימשיך ללמוד, וחזר ולמד עוד יי"ב שנים, וביחד למד כ"ד שנים חוץ מביתו. ואשתו היתה עניה

לפורטה להביא לחם לפי הסף, ודורשת מבעלה שיסגור הגמרא וילך לעבוד להמציא מזון. ולעומתה טוען הבעל הבן תורה, שאין הוא חייב לה אלא פת במלח ומים במשורה, כיון שהיא ידעה שהיא נישאת לבן תורה ואינו מביא משכורת, וגם לבנים מספיק בפרוטות שהן סיפוק ההכרחיים בלבד.

הבעל התחייב בכתובה לפרנס את משפחתו

ודבר ברור הוא, שאי אפשר לומר שהאברך לא ידאוג עבור משפחתו, והרי הוא התחייב בכתובתו בקבלת קנין עצום: ואני אפלו ואוזין ואפרנס יתיכי כהלכות גוברין יהודאין וכו' בקושטא ומזוניכי וכסותיכי כאורח כל ארעא. ולעומת זה הרי האשה הסכימה וידעה בשעת השידוכין מה דיברו ועל מה הסכימו, לחיות חיי צמצום, ועל דרך זה נתקיימו הנישואין. ולכן בודאי שהאשה יש לה להסתפק במיעוט. אבל הבעל מצדו אי אפשר לו להתפטר מחובתו שקיבל על עצמו.

רבי חיים שמואלביץ אמר לאברך שישתדל להביא פרנסה

ועובדא הוי באברך אחד שאשתו באתה לפני הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, משגיח ישיבת מיר, והתלוננה בפניו שיש לה משפחה ברוכת ילדים, ובעלה יושב כל היום ולומד ואינו מביא פרנסה בבית, ואין לה לחם לפי הסף, ואינה יכולה לסבול עוד מהדחקות השורר בבית.

הזמין המשגיח זצ"ל את האברך לביתו, והתעניין אצלו על מצב לימודו, וענה שב"ה יושב בביהמ"ד ומצליח בלימודיו. ושאל ממנו ומה המצב עם פרנסה. ענה האברך: אמת שאין לנו פרנסה כ"כ

כאלמנה חיה בעירום ובחוסר כל, עד שלא היה לה מלבוש לצאת נגדו לקבל פניו, כמבואר בגמרא (נדרים נ, כתובות סב:).

דעת הרמב"ם שהבעל יכול ללמוד בלי רשות אשתו

ובדברי הראשונים מצינו שהפליגו בשבח לומדי תורה המקדישים חייהם קודש לה' ולתורתו, ואינם פונים לעסוק על המחיה ועל הכלכלה. וידועים דברי הרמב"ם (הל' שמיטה ויובל פ"ג הי"ג) דאחר שביאר ששבט לוי הובדלו לשרת לה', כתב: ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה', לשרתו ולעבדו לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשהו האלקים, ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר ביקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קודש קדשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו בעוה"ז דבר המספיק לו, כמו שזנה לכהנים ללוים.

הרי דוד המלך ע"ה אומר (תהלים טז:ה) "ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי". הרי דהרמב"ם פסק למעשה, למי שרוצה להקדיש עצמו לעבודת ה', שאינו צריך לעשות שום חשבונות, וה' יזמין לו פרנסתו.

וכמו שכתב הרמב"ם במקום אחר (הל' אישות פ"ד ה"ב): תלמידי חכמים יוצאין לתלמוד תורה שלא ברשות נשותיהן שתים ושלש שנים, וכן אברך שנעשה תלמיד חכם, אין אשתו יכולה לעכב.

ביש ויכוח בין הבעל לאשתו

אמנם מה נעשה לאחותינו ביום שבאת לפנינו, וטוענת דאין בביתה פרוטה

והשיב הגאון מה שאמרתי שאינו אמת, היינו מה שאמרתם שלומד תורה לשמה, וחז"ל מכחישים דבר זה, שאמרו (אבות פ"ו מ"א) כל הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ולא עוד שכל העולם כדאי היא לו, נקרא ריע, אהוב, אוהב את המקום, אוהב את הבריות וכו' ונותנת לו מלכות וממשלה וכו' ומגדלתו ומרומתו על כל המעשים. הרי לך רבי מאיר מכחיש את מה שאמרתם שהוא לומד תורה לשמה.^א

דברי הרמב"ם על מי שנדבה רוחו באמת לעמוד לפני ה' לשרתו

ואמנם יש לדעת אשר אף שלפעמים יש קשיים בתחילת הדרך, והיה ראשיתו מצער. אבל כאשר מתכוונים לשם שמים באמת ובתמים, עוזר השי"ת ואחריתו ישגה מאוד (עי' איוב ח:ז), וכדברי הרמב"ם שמזמין לו בעוה"ז דבר המספיק לו. והאמת עד לעצמו הוא שהרבה פעמים אמנם יושב הבעל באהלה של תורה, אבל לבו בל עמו ולא נכנס כלל

בריוח, אבל מסתפקים במיעוט וחיים בצמצום, כדי שנוכל לשבת בביהמ"ד ולהגות בתורה.

נענה לעומתו המשיג ואמר: כפי ידיעתי מצב הפרנסה בביתך אינו טוב כלל, ואין לילדים שלך מה לאכול. ויש לך לדעת אשר כתבת קאנטראקט עם אשתך, ובה התחייבת לפרנס את אשתך ואת בני ביתך. אם תוכל לקיים את התחייבותך להביא פרנסה, אזי תוכל להמשיך לחיות עם ביתך בשלום ובשלוה, אבל אם לא תשנה את דרכך, תגרשה.

הלומד תורה לשמה

לא יחסר לו פרנסה ע"י לימודו

ושמעתי בשם גאון אחד, שפעם אמרו לו תלמידיו שיש אברך בשיבה ולומד ממש תורה לשמה, והוא ר"ל מחוסר לחם ממש, וצריך לעשות משהו בשביל פרנסתו. והשיב שאינו אמת. ותמהו התלמידים, וחזרו שנית ואמרו, שבעינינו ראו שאף פת לחם אין לו.

^א ויש לציין כאן את דברי הבאר מים חיים (פ' שמות ד"ה א"י ויקם מלך), וצריך האדם קודם לימודו לעיין היטב בארבעים ושמונה דברים שהתורה ניקנית בהם, כאשר מנאום חכמינו ז"ל (אבות פ"ו), ולראות לקובעם כולם בלבבו וללמוד התורה בכל פרטיהם. כי אם לא יביט קודם במ"ח דברים הללו לקובעם במעמקי לבבו באמת, לעולם לא יקנה התורה שיהיה לרצון לפני מי שאמר והיה העולם בשלימות. כי כן אמרו: התורה נקנית במ"ח דברים, ומכלל הן אתה שומע לאו, שבלא מ"ח דברים הללו לא יקנה התורה.

ובפרשת תרומה (ד"ה גם יתבאר הכתוב), וכמאמר רבי מאיר ז"ל (אבות פ"ו) כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, כי כשאינה תורה לשמה, רק באיזה דבר אשר איננה עולה כוון לה', ונשארת למטה בארץ, מאין יהיה כוחה להשפיע ברכה וטובה, הרי אם לא עלתה לשמים לא תרד הברכה שם.

ובפרשת צו (ד"ה עוד יתבאר), ולפעמים ידמה לאדם שלומד לשמה, אבל אינו כן. ומרן הרב מהר"ו ז"ל הוכיחם על פניהם, וכתב בזה"ל (הקדמה לעץ חיים): ואמנם האנשים האלה מראין את עצמן שהם חסידים ואנשי מעשה, באמרם כי כל עסקיהם בתורה הוא לשמה. והנה החכם התנא רבי מאיר העיר עליהן שלא כך הוא, באומרו בלשון כוללת, כל הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה - זוכה לדברים הרבה, ולא עוד אלא וכו'. ומי מבעלי תורה שבזמנינו שזכה אפילו לפרט הקטן מהם וכו' ע"כ. וזה ודאי ראייה מפורשת היא שאין עליה תשובה, שלא התחילו כלל ללמוד לשמה.

בעלה ושלל לא יחסר וגו' דרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה וגו' זממה שדה ותקחהו וגו' ידיה שלחה בכישור וכפיה תמכו פלך נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ". היינו שהוא זקן ויושב בישיבה ולומד תורה וגו'. "ולחם עצלות לא תאכל קמו בניה ויאשרוה בעלה ויהללה" (שם:כז-כח). הרי אדרבה מעלה גדולה היא לאשה שמחזקת הבית, ותתן היא טרף לביתה, והבעל יושב ולומד תורה בין זקני ארץ.

אינו יכול להכריח אשתו לצאת לעבוד

מיהו בודאי שאי אפשר להכריח אותה לכך, ועוד שאין כל הנשים שוות וראויות לעבוד עבודה להביא טרף לביתה, ולא כל העיתים והמצבים שוים אצלה. אבל ודאי דבר גדול שהאשה מנהלת את הבית, וגם בדורות האחרונים היו נשים שהחזיקו חנות.

וכמדומה שאשת החידושי הרי"ם (ראה מאיר עיני הגולה מילואים אות ג'), ואשת החפץ חיים החזיקו חנות. והרבנית של בעל דברי חיים הלכה לשוק למכור כדים של כלי חרס, ואשרי להם לנשים שמפרנסין את בעליהן, והם לומדין תורה בזכותן, כי יש לה שכר כפלים.

ובפרט בזמנינו זכינו לראות בלעה"ר אלפים אברכים שיושבים ועוסקים בתורה, ונשיהם דואגות בשביל הפרנסה, אשריהם ואשרי חלקם.

(שו"ת משנה"ה ח"ז סי' ס"ז)

בגדר מה שכתב הרמב"ם 'נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעבדו לדעה את ה'". ואברך כזה בודאי שלא עליו כתב הרמב"ם 'הרי זה נתקדש קודש קדשים'. ובכן ראשית כל יש לבדוק איך נראית שאיפתו בתורה, אם הוא אכן מוכן ומזומן להקדיש חייו ליגיעת ולימוד התורה.

אם הבעל יכול לדרוש מאשתו

שתלך להביא פרנסה

עוד דן מעכ"ת, וז"ל: נניח שביציאת אשה לעבודה מסויימת אין כל בעיה של צניעות וכדומה, האם זכאי בעל לדרוש מאשתו לפרנסו ואת בני ביתו, כדי שיוכל ללמוד תורה. והביא שתלוי בתירוץ ר"ת על הגמרא (קידושין כט:): ללמוד תורה ולישא אשה, איזה מהן קודם. ומשני הא לן והא להו, ופי' ר"ת שרק מי שיכול לספק שהוא עשיר יכול ללמוד לאחר הנישואין, ואם לא אינו יכול ללמוד.

אין ראייה מגמרא בקידושין

אולם נראה שאין משם ראייה, דאולי מייד שהאשה אינה יכולה להרויח אפילו לעצמה, ולכן בעל כרחך חייב לזונה, אבל היכא שהאשה יכולה להרויח אין ראייה משם.

ראיה משלמה המלך

ברם כי נביא בכאן מקרא מפורש מהחכם מכל אדם שלמה המלך, שמשבח האשת חיל, ואמר (משלי לא:יא-כג) "בטח בה לב

ליקוטי מגיד משנה

ראש השנה

קורין את אגרת התשובה בשבת שלפני ר"ה

כתב בארחות חיים להרא"ש (יום השבת) שיקרא אגרת התשובה שחיבר רבינו יונה ז"ל בשבוע שיחול ראש השנה להיות בתוכה. נראה דמנהג אחינו בני ספרד שעומדין בלילות לסליחות מראש חודש אלול ואילך, ואנו בני אשכנז מתחילין ב[יום] ראשון שחל בו ראש השנה, אם לא שחל ראש השנה ביום ב' או ג' בשבוע, אז מתחילין מיום א' בשבוע שלפניו, כמבואר ברמ"א (סי' תקפ"א) בשם מנהגים. והדברים מבוארים ע"פ מדרשים (פסיקתא כ"ג א') דבכ"ה באלול נברא העולם (עיין ר"ן ר"ה ג. ד"ה בראש, ^א ובביאור הגר"א סי' תקפ"א). ולכן יש לקרות אגרת התשובה בשבוע זו, שכולה נתנה לתשובה.

שבת לפני ר"ה - זמן תשובה

ועוד לפי המדרש (תנחומא אמור כ"ב) דבערב ראש השנה מוחלין להם לבני ישראל שליש מעונותיהם, ובעשי"ת שליש השני, וביו"כ שליש השלישי. א"כ קודם ראש השנה צריך לתקן מעשיו על שליש הראשון עכ"פ, דהו"ל יומא דתשובה. ולא ביאר לן רבינו כמה פעמים יקרא בשבוע, אי בכל יום, או פעם אחת בשבוע. והשני נראה, מ"מ המוסיף מוסיפין לו ברכות, ועיין אגרת התשובה בסופו.^ב

^א וז"ל: ויש לשאול למה אדם נידון בראש השנה יותר מבשאר ימים. דבשלמא שאר דברים, דהיינו תבואה ופירות האילן ומים, כל אחד בזמנו נידון, כדאמרינן בגמ' (ר"ה טז.) דפסח זמן תבואה הוא, ועצרת זמן פירות האילן, וחג זמן גשמי שנה. אבל אדם למה הוא נידון בראש השנה יותר מבשאר ימים.

ותירוץ דבר זה למדנו מדגרסינן בפסיקתא בשם רבי אליעזר בפסוק (ישעי' נה:ו) "דרשו ה' בהמצאו", דתניא בעשרים וחמשה באלול נברא העולם. ולפ"ז הא דתניא בגמרא (שם י:) דרבי אליעזר אומר בתשרי נברא העולם, על גמר ברייתו קא אמרינן, דאדם הראשון שבו נגמר העולם, נברא ביום ששי, דהיינו באחד בתשרי.

וגרסינן תו התם בפסיקתא, נמצאת אומר בר"ה נברא אדם הראשון וכו' בשתיים עשרה יצא בדימוס. אמר לו הקב"ה זה סימן לבניך, כשם שעמדת לפני בדין ביום זה ויצאת בדימוס, כך עתידין בניך להיות עומדים לפני בדין ביום זה ויוצאין בדימוס. וכל זה אימתי, "בחודש השביעי באחד לחודש" (ויקרא כג:ד). ומכאן סמך למה אדם נידון בר"ה יותר מבשאר ימים.

ואף בשמים יש אות, שמול החודש הזה מאזנים (עי' ויק"ר כ"ט ח'), כי בו "פלס ומאזני משפט לה" (משלי טז:א). ולפ"ז הא דאמרינן בפרק ראווה ב"ד (ר"ה כז.) כמאן מצלינן האידנא 'זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון', כמאן כרבי אליעזר, על יצירת אדם קאמרינן, אבל בכ"ה באלול תחילת בריאת העולם הוא. ולכך נהגו בברצלוני"ה וגלילותיה להשכים באשמורת הבוקר בכ"ה באלול.

^ב וז"ל: התלמידים ילמד כל אחד ואחד אגרת התשובה הזאת בחבורה בביתו בשבת קודם המנחה, או בבית הכנסת, וילוו אליו אחוזת מרעהו. ושכרו הרבה מאד - אחד הקורא את כולה, ואחד הקורא

סימנים שאוכלים ליל ר"ה וטעם להם

בדבר אשר שאל בענין הסימנים שציוו חז"ל (כריתות ו.) יהא אדם רגיל לאכול בראש השנה: קרא, ורוביא, כרתי, סילקא, ותמרי. והובא בשו"ע (או"ח סי' תקפ"ג). ומתפללים עליו יה"ר, כשיאכל רוביא יאמר יה"ר שירבו זכויותינו, וכן כשאוכל ראש כבש, לפי הנוהגים לאכול ראש כבש, או ראש של בריה אחרת יאמר יה"ר שנהיה לראש, וכן לשאר סימנים. לכאורה מה קשר האכילה להתפילות, היה לחז"ל לתקן שיאמרו תפילות אלו בלי הסימנים, או כמה פרקי תהלים לסגולה.

סימנא מילתא היא

דע כי אכילת הסימנים אינם לתפלה,¹ אלא אדרבה עשיית ואכילת הסימנים הוא מילתא, וכמו שאמרו (שם ה.), ת"ר אין מושחין את המלכים אלא על המעיין, כדי שתימשך מלכותו, שנאמר וכו'. אמר רב אמי, האי מאן דבעי לידע אי משכא שתא אי לא וכו'. ומאן דבעי למיעבד עיסקא, ובעי דנדע אי מצלח וכו'. אמר אביי השתא דאמרת סימנא מילתא היא, יהא רגיל אינש למיכל ריש שתא קרא וכו' ע"ש. והנה מדמביא שם על מושחין המלכים וכיוצא בו. ועיין בשמואל מה שאמרה חנה (ש"א ב:א) 'רמה קרני בה"', ואמרו חז"ל (מגילה יד.) 'רמה קרני' ולא 'רמה פחי', שאול שנמשח בפך לא נמשכה מלכותו, ודוד שנמשך בקרן נמשך מלכותו.²

אכילת הסימנים מעוררים למעלה השפעות טובות

ועיקר הדבר סימנא טבא, דאם הסימן טוב יהיה טוב, והגם שאסור לנחש (עי' יו"ד סי' קע"ט) מ"מ לעשות סימנא טבא מותר. וכיון שמותר, גם ראוי ונכון לעשות כן, שהפעולה הטובה מהפכת לטובה. אלא שהוסיפו אח"כ לומר תפילה על דרך בקשה, שע"י שאנו עושין סימנים אלו יתעוררו גם הזכויות, וירבו ע"י שאנו מקיימין המצות, ואפילו רק

את מקצתה לעתים מזומנים, ובלבד שיכוין את לבו לקיים את מה שיקרא, ולמלא בידיו מה שיבטא בשפתיו.

¹ ובשל"ה (ר"ה פרק נר מצוה אות כ') כתב שהפרי מעורר אותו להתפלל, וז"ל: ולכאורה יש להקשות במה שכתב רוביא 'רבו זכויותינו'. אמת כי לשון 'רוביא' מורה על ירבו, אבל איך נרמז שם זכויותינו ירבו, דילמא זכויות דעלמא. וכן בכרתי, 'יכרתו שונאינו', איך נרמז שם שונאינו, דילמא ח"ו להיפוך.

אלא הענין הוא, שאין שום רמז באכילת הפרי, רק הפרי הוא סימן שיזכור האדם ויתעורר בתשובה ויתפלל על הדבר הזה. רצוני לומר, כשמשים רוביא על שלחנו ואכלו, אז הוא לו למזכיר שיתפלל על שירבו זכויותינו, וכשרואה כרתי אז הוא למזכיר ורמז שיתפלל על הכרתת שונאינו. נמצא העיקר הוא ההתעוררות והתפילה, ולאחר שהתפלל ואוכל דבר זה, אז הוא רושם שתתקיים תפילתו וכו' כלל העולה, העיקר הוא התפילה, ודברים אלו המה למזכיר ולהתעורר מלמעלה.

² רמז נפלא על זה כתב הבני יששכר (חודש כסלו מאמר ג' אות ד'): ומהראוי להבין מהו הרמז בפך וקרן, כבר כתבנו במקום אחר (ע"י שם מאמר ב' אות ל"ח, מאמר ד' אות ק"ב-ק"ג, מאמר י' ב'), 'קרן' בגימטריא 'מלך לעלם ועד', מורה על קיום המלכות לעד, ומורה שהוא מרכבה למלכות שמים, דכתיב (שמות טו:יח) 'ה' ימלך לעלם ועד'. משא"כ 'פך' בגימטריא 'מלך' בלבד, מורה רק על מלוכה לשעתה ואינה מקיימת לעד.

סימנים טובים מקיימין, וזה חלק מהבטחון. וידוע דהאדם נפעל לפי פעולותיו (עיין חינוך מצוה י"ז), וגם פעולותיו עושים רושם למעלה בשמים. ועיין חכמת שלמה (סי' תקפ"ג) להגרש"ק, שכבר כתב שאין הכוונה לאכול דברים טובים אלו דרך תפלה, דאין מקום לתפלה בשעת אכילה, רק זה הוא לבטחון, ע"ש.

הפעולה מעורר את הדבר

ועיין רמב"ן (פ' לך) על הפסוק (יב:ו) "ויעבור אברם בארץ עד מקום שכם": אומר לך כלל, תבין אותו בכל הפרשיות הבאות וכו' אמרו רבותינו (תנחומא לך ט') כל מה שאירע לאבות סימן לבנים, ולכן יאריכו בכתובים בספר המסעות וחפירת הבארות ושאר המקרים, וכולם באים ללמד על העתיד, כי כאשר יבוא המקרה לנביא משלשת האבות יתבונן ממנו הדבר הנגזר לבוא לזרעו.

ודע כי כל גזירת עירין כאשר תצא מכח גזירה אל פועל דמיון, תהיה הגזירה מתקיימת עכ"פ. ולכן יעשו הנביאים מעשה בנבואות כמאמר ירמ' (נא:סג-סד) שצוה לברוך "והיה ככלותך לקרא את דברי הספר הזה תקשור עליו אבן והשלכתו אל תוך פרת ואמרת ככה תשקע בבל וגו'". וכן ענין אלישע בהניחו זרועו על הקשת (מ"ב יג:טז-יז), "ויאמר אלישע ירה ויור ויאמר חץ תשועה לה' וחץ תשועה בארם". ונאמר שם "ויקצוף עליו איש האלקים, ויאמר להכות חמש או שש פעמים אז הכית את ארם עד כלה, ואתה שלש פעמים תכה את ארם". ולפיכך החזיק הקב"ה את אברהם בארץ ועשה לו דמיונות בכל העתיד להעשות בזרעו, והבן זה ע"ש.

עשיית המצות עושים רושם

ולכן נמי לא די במה שאדם ילמוד תורה לבד ולא יקיים, אלא חייב לקיים בפועל, שהעשייה עושה רושם למעלה. וכל האומר אין לו אלא תורה, אפילו תורה אין לו (יבמות קט:), דהעיקר הלימוד שמביא לידי מעשה (קידושין מ:). ופוק חזי מנטילת לולב שמוליך ומביא בלי תפילות, אלא הפעולה של מוליך ומביא מעכב את הפורעניות (סוכה לז:).

האדם כמו הצל

וכבר אמרו^ה דורשי רשומות על הפסוק (דה"א כט:טו) "כי כצל ימינו", שלמעלה הוא כצל מה שאנו עושים למטה. ויש להאריך בזה, כי יש בזה הרבה ענינים וידיעות אשר אין להעלותן על הכתב, והעיקר כי לפי פעולותיו למטה נפעל האדם למעלה, ועושה רושם לטובה כל הימים, ולכן צדיקים כל מעשיהם לטובה ולברכה לעורר במעשיהם הקדושים דברים גדולים.

^ה ובקדושת לוי (פ' בשלח או יבואר או ישיר, ועוד מקומות) מובא: דהנה הבעש"ט אמר פירוש הפסוק (תהלים קכא:ה) "ה' צלך", שהשי"ת ברוך הוא מתנהג עם האדם גם כן כמו הצל, שכל מה שהאדם עושה גם הצל עושה, כן הבורא ברוך הוא מתנהג עם האדם ג"כ כמו שהוא עושה.

דברי אלקים חיים

מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

ראש השנה תשפ"ו

שיעור בכולל

כ"ו אלול - יו"ד של בעל הבית שערים זי"ע

והביא עוד הרא"ש בשם הראב"ה, שהביא מן הירושלמי שנוסח הברכה הוא 'לשמוע בקול שופר', ואף מזה נראה שעיקר המצוה היא השמיעה. וכן כתב הטור (או"ח סי' תקפ"ה), והביא הראיה מדין התקוע לתוך הבור, ולכך כתב שמברכין 'לשמוע קול שופר'.

ומאידך גיסא, מצינו מן הראשונים שסוברים שעיקר המצוה היא התקיעה. הרא"ש הביא בשם רבינו תם שיש לברך 'על תקיעת שופר', ומדבריו נראה שעיקר המצוה הוא מעשה התקיעה. וכן היא דעת הסמ"ג, שכתב: 'מצות עשה לתקוע בשופר בראש השנה, שנאמר "יום תרועה יהיה לכם", ובהמשך דבריו כתב שיש לברך 'על תקיעת שופר'.

והמאירי (ר"ה לה). כתב: 'כתבו הגאונים שזה שמברך על השופר מברך 'לשמוע קול שופר', ואין מברך 'לתקוע בשופר' או 'להריע בשופר', מפני שלשונות אלו לא היו כוללים אלא ענין אחד, או תקיעה או תרועה, ותפשו לשון 'לשמוע' שכולל את הכל, ע"כ. ולפי דבריו אין הכרח גמור מנוסח הברכה שעיקר המצוה היא השמיעה, דיש לומר שאף אם עיקר המצוה היא התקיעה, מ"מ תיקנו לשון שמיעה מפני שהוא כולל את כל הקולות.

הנה נחלקו רבותינו הראשונים בעיקר מצות שופר, אם עיקר המצוה הוא מעשה התקיעה, או שעיקר המצוה היא שמיעת קול השופר.

תקיעה ושמיעה במצות שופר

דעת הרמב"ם היא שעיקר המצוה היא שמיעת הקול, וכך כתב (הל' שופר פ"א ה"א): מצות עשה של תורה לשמוע תרועת השופר בראש השנה, שנאמר "יום תרועה יהיה לכם" (במדבר כט:א). וכן כתב (שם ה"ג): 'שופר הגזול שתקע בו יצא, שאין המצוה אלא בשמיעת הקול, אע"פ שלא נגע בו ולא הגביהו השומע יצא, ואין בקול דין גזל'. ועל דרך זה כתב גם בספר המצות: 'שציונו לשמוע קול שופר ביום ראשון מתשרי'. הרי מבואר בדבריו שעיקר המצוה היא שמיעת קול השופר.

וכן כתב הרא"ש (ר"ה פ"ד ס"ס י'), והביא ראיה ממה ששנינו (ר"ה פ"ג מ"ז): 'התקוע לתוך הבור או לתוך הדות או לתוך הפיטס, אם קול שופר שמע יצא, ואם קול הברה שמע לא יצא'. ואף שהוא עצמו עשה מעשה תקיעה, מ"מ מאחר שלא שמע קול שופר כראוי אלא קול הברה, לא יצא ידי חובתו. ומכאן ראיה שעיקר המצוה תלויה בשמיעת קול השופר, ולא במעשה התקיעה בלבד.

ע"י מי שהוא בר חיובא. ואף שהשומע אינו תוקע בעצמו, בעל התוקע עושה את מעשה התקיעה עבורו ומוציאו ידי חובתו.

ועוד מצינו בגמרא (ר"ה טז): 'אמר הקב"ה, תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק'. הרי שיש ענין גם בעצם מעשה התקיעה ובשופר שבו נעשית התקיעה, ולא רק בקול הנשמע לאוזן.

שופר של איל

והנה איתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק ל"א) שמקרני אילו של יצחק, בקרן שמאל תקע הקב"ה בהר סיני, וקרן ימין, שהיא גדולה משל שמאל, עתיד הקב"ה לתקוע בה לעתיד לבוא.

ועפ"ז ראיתי לבאר מה שאנו אומרים בתפלה 'תקע בשופר גדול לחרותנו', דלכאורה מהו ענין 'שופר גדול'. אלא שהכוונה לקרן הגדולה של אותו איל שנקרב תחת יצחק, שהיא הקרן העתידה להישמע לעתיד לבוא.

אלא שלכאורה יש לעיין בזה. הרי אותו איל הוקרב לעולה, כדכתיב 'וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו' (בראשית כב:יג). וכיון שהיה קרבן עולה, הרי הוא קדשי קדשים ואסור בהנאה, והלכה פסוקה היא ששופר של עולה לא יתקע בו. וא"כ כיצד היה אפשר לתקוע בקרניו לאחר מכן.

ותירצו בזה עפ"מ שכתבו הרמב"ן (שמות יט:יג) ורבינו בחיי, שאברהם אבינו הקריב את האיל כולו לעולה, והכל נשרף, אלא שהחזירו הקב"ה לאחר מכן להויתו הראשונה. ולפ"ז אין על הקרנים שנתחדשו אותו איסור שהיה בהן

נמצא שנחלקו הראשונים אם עיקר מצות שופר היא התקיעה או השמיעה. אמנם בדברי האחרונים (יום תרועה למהר"ם בן חביב, ר"ה כט. ד"ה חש"ו ועוד) מצינו דרך נוספת, שבמצות שופר נצרכים שני הדברים כאחד, הן התקיעה והן השמיעה.

ולפ"ז כתבו בלחם משנה (הל' שופר פ"א ה"א) ובישועות יעקב (או"ח סי' תקפ"ה סק"א) דאין ראיה מדין התוקע לתוך הבור שעצם התקיעה אינה חלק מן המצוה, שהרי יש לומר שתרווייהו בעינן. התקיעה היא חלק מן המצוה, ואף השמיעה מעכבת, ולכך אם שמע קול הברה ולא קול שופר לא יצא.

אלא שעדיין צריך להבין גדרה של שיטה זו. אם הן התקיעה והן השמיעה מגוף המצוה, מהו גדרם של שני חלקים אלו, וכיצד הם מצטרפים יחד לקיום מצוה אחת.

והנה השאגת אריה (סי' ו') כתב ששניהם הם חלק מן המצוה. והביא ראיה ממה דקיי"ל (ר"ה כט.) שחרש שוטה וקטן אינם מוציאים את הרבים ידי חובתם בתקיעתם, מפני שאינם בני חיובא.

דלכאורה, אילו היתה כל המצוה רק שהאדם ישמע קול שופר, מה חסרון יש בכך שהתוקע הוא חרש שוטה או קטן, סוף סוף השומע שמע קול שופר כראוי, ומה נפ"מ מי תקע. אלא על כרחך שגם בעצם מעשה התקיעה יש חלק בקיום המצוה, ולכך צריך שהתוקע יהיה בר חיובא.

ויש להוסיף בזה רמז מן הכתוב 'תקעו בחודש שופר' (תהלים פא:ד). מלבד מה שצריך האדם לשמוע את קול השופר, יש כאן גם מעשה תקיעה שצריך להיעשות

יהיה לכם" (במדבר כט:א). לא קשיא, כאן ביו"ט שחל להיות בשבת, כאן ביו"ט שחל להיות בחול.

אלא שהגמרא דוחה ביאור זה ואומרת: 'אלא אמר רבא, מדאורייתא מישרא שרי, ורבנן הוא דגזרו ביה. כדרבה, דאמר רבה, הכל חייבין בתקיעת שופר ואין הכל בקיאים בתקיעת שופר, גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד, ויעבירו ארבע אמות ברשות הרבים'. ובירושלמי נשאר התירוץ, שבשעה שחל בחול הוא 'יום תרועה', ובשעה שחל בשבת הוא 'זכרון תרועה' - מזכירין אבל אין תוקעין.

והקשה הכתב סופר (שו"ת כתב סופר או"ח סי' ק"ד), דלפי מסקנת הבבלי עדיין צריך ביאור מה באו שני המקראות ללמדנו. שהרי אם מן התורה מותר לתקוע גם בשבת, וכל מניעת התקיעה אינה אלא משום גזירת חכמים, מהו החילוק שבין 'יום תרועה' ובין 'זכרון תרועה'.

והנה בגמרא (ר"ה כח.) לענין מצוות צריכות כוונה, הביאו דין התוקע לשיר, ואמרו: אבל הכא 'זכרון תרועה' כתיב,

מתחילה, שהרי לאחר שנשרף האיל נתבטל ממנו האיסור הראשון. ומה שחזר ונעשה בדרך נס הוא דבר שנתחדש.^א

ומעתה יש בזה מקום להתבונן גם לעניננו. אילו היתה כל מצות שופר שמיעת הקול בלבד, לכאורה אין עצם השופר מעיקר ענין המצוה, ומה לי שופר של איל ומה לי שופר אחר. ואעפ"כ אמרו חז"ל 'תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק', ומבואר שיש חשיבות גם לחפצא של השופר שבו נעשית התקיעה.

יום תרועה' ו'זכרון תרועה'

היום חל היארצייט של זקה"ק בעל בית שערם זי"ע, ויש להביא בענין זה דבר נחמד מתורתו.

הנה הגמרא (ר"ה כט:) דנה בראש השנה שחל להיות בשבת, שבבית המקדש היו תוקעים, אבל במדינה לא היו תוקעים. ואמרו שם: 'מנהני מילי. אמר רבי לוי בר לחמא אמר רבי חמא בר חנינא, כתוב אחד אומר "שבתון זכרון תרועה" (ויקרא כג:כד), וכתוב אחד אומר "יום תרועה

^א דרך אגב יש להעיר בזה. בשו"ת ערוגת הבושם (ח"א או"ח סי' ק"ב) נשאל מאחד שזכה לקבל אחת מ"ב חלות משולחנו הטהור של הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע סמוך לפטירתו בכ"ג שבט. החלה היתה חביבה עליו מאד, וכשהגיע הפסח נסתפק אם רשאי למכרה לנכרי עם שאר חמצו כדי שתישאר בידו לאחר הפסח, או שעליו לבערה ככל חמץ.

והערוגת הבושם דן להחמיר, משום שהוא רוצה בקיומו של חמץ זה, שהרי כל כוונתו במכירה היא שחלה זו דייקא תישאר אצלו. ולבסוף כתב, דהואיל ואיתעביד בה מצוה חדא ליתעביד בה מצוה אחרית, ויקיים בה מצות שריפת חמץ. ובנו, בעל ויגד יעקב מפאפא, כתב (הגדה של פסח אגודת אוזב אות ט') בשם הרה"ק רבי שלום אליעזר מראצפערט זי"ע, שאמר בשם אביו הגה"ק בעל דברי חיים זי"ע, שבא לפניו עובדא כעין זו, ואף הוא צוה לשורפה קודם זמן איסורה, ואת האפר להטמין למשמרת.

הרי שאף דבר שנשרף מחמת קיום המצוה, עדיין עשויה להישאר בו חשיבות מצד הקדושה והמצוה שנעשו בו, עד שגם את אפרו ראוי לשמור. ומכאן יש להביא ראיה מאילו של יצחק, שאף לאחר שנקרב לעולה לא נאבד זכרו, אלא כל חלק ממנו נתקדש לענינו, וקרנו עתידה להיות שופר של גאולה. ומכאן יש סמך לענין זה, שאין השריפה מבטלת בהכרח את החשיבות שנקשרה בחפץ של מצוה.

וזהו חלקו של הכתוב 'יום תרועה יהיה לכם'. מלבד ה'זכרון תרועה', שהוא שמיעת הקול ע"י השומע, צריך שיהיה כאן מעשה תקיעה הנעשה ע"י בעל תוקע המחויב בדבר, ובחפצא של שופר הראוי למצוה.

נמצא לפ"ז שיש במצות שופר שני חלקים: מצד 'זכרון תרועה' יש מצות שמיעת קול השופר, ומצד 'יום תרועה' צריך שיהיה לפנינו מעשה תקיעה הנעשה ע"י בר חיובא ובשופר הראוי לתקיעה.

ואף אם אין אומרים שמעשה התקיעה הוא מצוה נפרדת המוטלת על כל אחד ואחד, מ"מ צריך שיהיה בעל תוקע בר חיובא שיעשה עבור השומע את מעשה התקיעה כדן. נמצא ששני הצדדים מתקיימים יחד, בחינת 'יום תרועה' במעשה התקיעה, ובחינת 'זכרון תרועה' בשמיעת הקול.

והנה הר"ן (ר"ה ח.) הקשה מפני מה לא גזרו במילה בשבת שמא יעביר את הסכין ארבע אמות ברשות הרבים. ותיירץ דכיון דלאו כולי עלמא טרידי במצוה זו, לא גזרו בה. דדוקא במקום שהכל טרודין במצוה יש לחוש שלא יזכירו זה את זה, אבל במילה שאין הכל טרודין בה, האחרים יזכירוהו.

ולפ"ז יש להבין מפני מה בתקיעת שופר גזרו. דאם עיקר המצוה היה מעשה התקיעה, והציבור יוצאים במעשה של בעל התוקע, הרי אין כל אחד ואחד טרוד בעצם מעשה התקיעה. אבל אם עיקר החיוב המוטל על כל אחד הוא השמיעה, הרי כל אחד מישראל מחויב בעצמו לשמוע, ואין אדם יכול לעשות שליח על עצם שמיעתו. ממילא כולי עלמא טרידי

והאי מתעסק בעלמא הוא, קמ"ל. והקשו האחרונים, מהו השייכות של 'זכרון תרועה' לדין כוונה, ומהיכן יש ללמוד מלשון הכתוב ענין זה.

ומבאר הבית שער, דלשון 'זכרון תרועה' שייך ביותר כאשר עיקר קיום המצוה הוא בשמיעה ולא בעצם מעשה התקיעה. אילו היתה המצוה בעצם מעשה התקיעה, היה שייך יותר לומר 'יום תרועה', שהוא לשון של עשיית התרועה. אבל כאשר עיקר המוטל על האדם הוא לשמוע את הקול, שייך בזה לשון 'זכרון תרועה'.

וביום תרועה למהר"ם בן חביב (ר"ה כח:) כתב, שבדבר שאין קיומו ע"י מעשה גמור יש יותר מקום להצריך כוונה. ולפ"ז מובן מה שנרמז ענין הכוונה דייקא מלשון 'זכרון תרועה', המורה על מצוה שעיקר קיומה בשמיעה.

אלא שעדיין צריך להבין מה מלמדנו הכתוב 'יום תרועה'. ובזה הביא הבית שער מה שכתב שו"ת אבני מילואים (סוף סי' כ"א) בשם בנו, שאין מצות שופר מתקיימת בקול בעלמא, אלא צריך שיהיה הקול יוצא מחפצא של שופר הראוי למצוה. אין די במה שהאדם שומע קול הדומה לקול שופר, אלא צריך שיהיה כאן שופר שבו נעשה מעשה תקיעה כדינו.

ועפ"מ שכתב שם בביאור דברי הרב המגיד, דהיכא שאין צריך נגיעת גוף בגוף, הרי הוא בגדר דבר שאין בו ממש. נמצא שבמצות שופר יש גם צד של ממשות, שהרי התקיעה צריכה להיעשות ע"י בר חיובא, ואין אדם יוצא ידי חובתו בתקיעתו של מי שאינו בר חיובא.

הקב"ה. ועל דרך זה יש לבאר הטעם שאין יוצאין בתקיעת חרש שוטה וקטן.

תקיעה שברים ותרועה בעבודת התשובה

והנה בעיקר סדר התקיעות מצינו מחלוקת גדולה. רבי אבהו התקין שיהיו הכל תוקעים תשר"ת תש"ת ותר"ת כדי לצאת מכל אופני התרועה.

ובביאור תקנה זו נחלקו הראשונים. דעת רב האי גאון, המובאת ברא"ש (ר"ה פ"ד ס"י), שמעיקר הדין כל האופנים שנהגו בהם ישראל היו כשרים. מקום אחד נהג בתרועה, מקום אחר בשברים, ומקום אחר בשברים ותרועה, וכולם קיימו את מצות התורה. אלא שרבי אבהו התקין מנהג שוה לכל ישראל, כדי שלא יהיו נראים כאגודות אגודות, שכל מקום נוהג באופן אחר.

אבל לדעת הרמב"ם (הל' שופר פ"ג ה"ב) ועוד ראשונים, נולד ספק ממש מהי התרועה האמורה בתורה, אם היא גניחות כעין שברים, יללות כעין תרועה, או שניהם יחד. ולכך צריך לתקוע בכל האופנים כדי לצאת ידי חובת התורה בודאי.

ולכאורה הדבר פלא. כיצד יתכן שנשתכחה מישראל צורת התרועה, והלוא בכל שנה ושנה היו תוקעים בראש השנה, ואיך אירע שלא ידעו עוד מהו הקול שנמסר למשה מסיני, ובאיזה אופן מקיימים את המצוה.

ואכן מטעם קושיא זו פירש רב האי גאון, שבאמת לא נשתכחה צורת התרועה כלל, אלא כל האופנים שהיו נוהגים בהם ישראל היו בכלל תרועה וכשרים מן הדין. אלא שלשיטות הראשונים הסוברים

במצוה זו, ושפיר שייך בה החשש שמא יעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים.

ולפ"ז מבאר הבית שערים, שלאחר שאמר רבא שטעם הגזירה הוא משום שמא יעבירונו ארבע אמות, יש בזה עצמו גילוי לבחינת 'זכרון תרועה'. שהרי מתוך הגזירה אנו למדים שכולי עלמא טרידי במצוה, והטעם הוא מפני שחובת השמיעה מוטלת על כל אחד ואחד לעצמו, ובזה תירוץ הגמרא ב' המקראות ד"יום תרועה' ו'זכרון תרועה'.

והנה רש"י (סוכה לח.) פירש על מה שאמרו 'תבוא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו', וז"ל: 'שמבזה את קונו לעשות שלוחים כאלה'. הרי שאף במקום שעיקר קיום המצוה הוא אצל השומע, מ"מ יש משום בזיון המצוה במה שעושה שליח מי שאינו בר חיובא.

ועפ"ז יש לומר, דאף אם חלק המצוה המוטל על האדם בתקיעת שופר הוא השמיעה, מ"מ מאחר שצריך שתיעשה עבורו מעשה תקיעה, יש בכבוד המצוה שתהא התקיעה ע"י בר חיובא הראוי להוציאו ידי חובתו.

ובפרט במצות שופר, שאמרו חז"ל (ויק"ר כ"ט ד') על הכתוב (תהלים פט:טז) 'אשרי העם יודעי תרועה': 'אמר רבי יאשיה, וכי אומות העולם אינם יודעים להריע? אלא 'אשרי העם' אלו ישראל, שיודעין לרצות את בוראם בתרועה'. הרי שענין התקיעה הוא לרצות את הקב"ה ולהפוך מדת הדין לרחמים.

וממילא יש לומר דכאשר התקיעה נעשית ע"י מי שאינו בר חיובא, יש בזה חסרון בכבוד המצוה ובבחינה זו של ריצוי לפני

תקיעה אחרונה חוזרת להיות בבחינת התקיעה הפשוטה של ראשית הדרך.

ועל פי דרך זה אפשר לבאר גם את מה שנעשה ספק בסדר התרועה. בדורות הראשונים, כאשר אדם היה עושה חשבון נפשו, היה יודע ומכיר היטב את נגעי לבבו ועל מה עליו לשוב. מי שהיה צריך לבחינת שברים ידע שזוהי עבודתו, מי שהיה צריך לבחינת תרועה ידע שהוא צריך תרועה, ומי שהיה צריך לשניהם ידע שהוא צריך שברים ותרועה יחד.

אבל כאשר אין האדם מכיר עוד את נגעי עצמו ואינו יודע בבירור על מה עליו לשוב, שוב אין הוא יכול לומר שבחינה פלונית אינה שייכת אליו. מי יודע את כל אשר נעשה בנפשו ומי יודע במה פגם. לכך צריך הוא לכל סדרי התקיעות - לשברים לתרועה ולשברים תרועה, כדי לכלול את כל אופני התשובה.

ובדרך זו אפשר לבאר גם את דעת הרמב"ם על פי ענין הערבות שבכלל ישראל, דכל ישראל ערבים זה בזה (שיה"ש"ר ז' ח'), וכאשר חבירו עובר עבירה ויש בידו למחות ואינו מוחה, הרי הוא נתפס באותו עון.

נמצא שעבודת התשובה של האדם אינה מצומצמת רק למה שהוא מכיר בעצמו, אלא מוטלת עליו אחריות גם מצד חביריו ומצד כלל ישראל. ואף אם הוא יודע בעצמו שלא פגם אלא בבחינה אחת, עדיין אינו יכול להסתפק בתקיעה השייכת לאותה בחינה בלבד, שהרי מצד הערבות הוא קשור גם בפגמי שאר ישראל.

וזהו תקנת רבי אבהו, שיהיו הכל תוקעים את כל סדרי התקיעות, תשר"ת, תש"ת

שהיה בדבר ספק ממש, עדיין צריך ביאור כיצד נולד ספק בדבר שהיה נוהג בישראל בכל שנה. וכל ענין זה מבואר בריטב"א (ר"ה לד.).

והנה בשל"ה הקדוש מבואר בדרך העבודה ענינם של התקיעה, השברים והתרועה. הקב"ה עשה את האדם ישר, אלא שהאדם קלקל אח"כ את מעשיו ונעשה בבחינת 'עקש ופתלתל' (דברים לב:ה).

התקיעה הראשונה, שהיא קול פשוט וישר, מורה על הישרות הראשונה שבה נברא האדם. לאחר מכן באים השברים, שהם 'גנוחי גנח' כדרך החולים, והם מורים על חולי הנפש שנגרם ע"י החטא. התרועה, שהיא יללה ובכיה כדרך שבוכים על המת, מורה על פגמים חמורים יותר, שהם בבחינת מיתת הנפש.

ולכך צריך האדם לגנוח ולבכות על חטאיו בשברים ובתרועה, עד שישוב אל הקב"ה בתשובה שלימה. ולאחר השברים והתרועה באה שוב תקיעה פשוטה וישרה, המורה שלאחר התשובה חוזר האדם אל הישרות הראשונה שבה נברא.

כי תכלית התשובה אינה שהאדם ישאר שבור ומרוצץ, אלא שע"י שבירת לבו ותשובתו יחזור להיות ישר כבראשונה, בבחינת 'אשר עשה האלקים את האדם ישר' (קהלת ז:כט). ולכך התקיעה שלאחר השברים והתרועה היא אותו קול פשוט וישר שהיה בתחילת הסדר.

ובדרך רמז יש לבאר בזה גם מה שמצינו שתקיעה שלאחריה יכולה להצטרף לענין התקיעה של הסדר הסמוך. לאחר שהאדם עבר את השברים והתרועה וזכה לתשובה, הוא נעשה ישר מחדש, ואותה

והקב"ה יעזור שיתקבלו כל תקיעותינו ברחמים וברצון, ונזכה לשנה טובה, ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ולהיכתב ולהיחתם לחיים טובים ולשלום, ונזכה לגאולה שלימה במהרה בימינו אמן.

סעודת הילולא של בעל הבית שערים זי"ע

בית מדרשנו - מאנסי

שהוא רחוק מיראת ה', עד שנתעלף ונפל מכסאו.

אלו היו ההשגות של הצדיקים הקודמים באהבת ה' וביראת ה'. לא היתה זו התעוררות העוברת על האדם לשעה בלבד, אלא היראה והאהבה כבשו את כל מהותם ונעשו חלק מעצמותם, עד שכל חייהם היו נראים באופן אחר לגמרי.

וכדברי הפייטן 'אין לנו שיוור רק התורה הזאת' (פיוט 'זכור ברית', מיוחס לרבנו גרשום מאור הגולה, בסליחות ערב ראש השנה), יש לפרש שדברי תורה הם השיוור שנשאר לנו. ואף שאין אנו במדרגות הגדולות של הדורות הקודמים, התורה נשארת בכל הדורות, וכל מה שאדם עמל וזוכה להשיג בתורה נשאר עמו.

כי קרוב אליך הדבר מאד

בפרשתנו כתיב, 'כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאה הוא ממך ולא רחקה הוא. לא בשמים הוא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשנה. ולא מעבר לים הוא לאמר מי יעבר לנו אל עבר הים ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשנה. כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו' (דברים ל"א-ד').

ותר"ת. לא רק מחמת הספק איזו היא התרועה האמורה בתורה, אלא גם מפני שכל ישראל ערבים זה בזה, וממילא כל אחד ואחד נצרך לכל אופני התיקון.

היום יומא דהילולא של זקה"ק בעל הבית שערים זי"ע, ובאמת שקשה להשיח כראוי מגודל קדושתו, מגודל התמדתו העצומה בתורה, מעבודת התפילה שלו ומכל עבודתו.

פעם אחת נסע הבית שערים בערב ראש חודש אלול אל הרה"ק רבי הערשעלע ליסקער זי"ע, וכשבא לפניו לחש לו הרבי דבר מה באזנו, ומיד התמוטט הבית שערים ונפל ארצה. לאחר מכן שאלוהו מה אמר לו הרבי, והשיב שאמר לו 'די פארכטיגע טעג קומען' - הימים הנוראים באים. וכששמע דברים אלו נפלה עליו אימה גדולה כל כך, עד שהתמוטט.

וכעין זה מצינו בספה"ק ישמח ישראל (ליקוטים), השמטה לדרוש יום הכיפורים אות ב'), שמביא בשם הרה"ק רבי יעקב ישראל מטשערקאס זי"ע [שהיה חתן האדמו"ר האמצעי מליבאוויטש זי"ע, בנו של הבעל התניא זי"ע], שעמד מאחורי כסאו של הרה"ק בעל התניא זי"ע בערב יום הכיפורים, ושמע שאמר על הרה"ק רבי זושא מאניפולי זי"ע, שכאשר נשא את עיניו למרום ביום הכיפורים אחזו שלשול חזק עם דם מגודל היראה. והוסיף בעל התניא וגינה את עצמו, שהוא לומד ומתפלל ואינו מתפעל מאומה, ואיך

והנה אצל נח כתיב 'את האלקים התהלך נח' (בראשית ו:ט), ופירש רש"י שהיה נח צריך סעד לתומכו. ואילו באברהם אבינו נאמר 'אשר התהלכתי לפניו' (שם כד:מ), שאברהם היה מתחזק ומהלך בצדקו מאילו. ולכאורה הוא פלא, כיצד שיין לומר שאברהם התהלך 'לפני' השי"ת, והרי כתיב 'אחרי ה' אלקיכם תלכו' (דברים יג:ה). מהי אפוא בחינה זו של 'התהלך לפני'.

וביאר החתם סופר, כי יש אדם שעדיין צריך סעד לתומכו. בכל יום עומדים לפניו נסיונות חדשים, והוא צריך סיוע מן השמים שלא ליפול בהם. אבל כאשר האדם זוכה באמת לעמוד 'לפני ה', הרי הוא מגיע למדרגה שכל כולו עומד לפני הבורא יתברך, והנסיון שוב אינו אוחז בו באותו אופן. זהו ענין 'התהלך לפני', שהוא נעשה דבוק כל כך בהשי"ת עד שאינו צריך עוד סעד לתומכו.

ועפ"ז ביאר החתם סופר את דברי הגמרא בענין ירבעם בן נבט (סנהדרין קב.). אמר לו הקב"ה, 'חזור בך, ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן'. שאל ירבעם 'מי בראש', והשיב לו הקב"ה 'בן ישי בראש'. וכששמע כן לא רצה לחזור בו.

והדבר פלא [וכבר הקשו כן המפרשים], הרי הקב"ה הקדים ואמר 'אני ואתה ובן ישי'. ואם שאלתו של ירבעם היתה רק מי יהיה ראשון בינו לבין דוד, לכאורה כבר נתפרש הדבר בלשון 'אני ואתה ובן ישי'. ומה היתה אפוא שאלתו 'מי בראש'. ועוד, שלמעשה השיבו הקב"ה 'בן ישי בראש', שהוא לכאורה היפך הסדר שאמר בתחילה.

ונקדים בזה פירוש ששמעתי מכ"ק מרן

ופירש רש"י, 'לא בשמים היא' - שאילו היתה בשמים היית צריך לעלות אחריה וללמדה. ומקורו בדברי הגמרא (עירובין נה.), שאם בשמים היא אתה צריך לעלות אחריה, ואם מעבר לים היא אתה צריך לעבור אחריה.

וכ"ק מרן אאדמו"ר זצוק"ל עמד על לשון רש"י, וכפי שכבר הקשו הקדמונים (רא"ם ועוד), היכן נאמר בפסוק שאילו היתה התורה בשמים היה האדם מחויב לעלות אחריה. הרי הכתוב אומר רק 'לא בשמים היא'. ולכאורה היה אפשר לפרש שבא הכתוב רק ללמדנו שהתורה ניתנת להשיגה, ואילו היתה בשמים לא היתה בידינו להשיגה, אבל מנין שאילו היתה שם היה מוטל על האדם לעלות אחריה וללמדה.

ואמר שהדבר מדויק מתוך לשון הכתוב עצמו. התורה אומרת 'לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה'. משמע שאילו היתה התורה בשמים אכן היתה הטענה 'מי יעלה לנו השמימה', והיה האדם צריך לעלות אחריה. אלא שבאמת 'לא בשמים היא', כי 'קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשות'.

ועדיין יש להבין מה מלמדת אותנו התורה בזה, ומהו הענין שאילו היתה התורה בשמים היה האדם צריך לעלות לשם אחריה.

לעמוד לפני ה'

וראיתי להגה"ק החתם סופר זי"ע, בתחילת הפרשה, שעמד על הכתוב 'אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם, ראשיכם שבטיכם זקניכם ושטריכם כל איש ישראל' (דברים כט:ט), ומבאר את עומק הענין של עמידה 'לפני ה' אלקיכם'.

אמנם החתם סופר עצמו מבאר את שאלת 'מי בראש' על פי הבחינה של אברהם אבינו שנאמר בו 'תתהלך לפני'. ירבעם ביקש לדעת אם לאחר שישבו יוכל מיד לעמוד בבחינת 'לפני ה'', שאינו צריך עוד סעד לתומכו ואינו חושש ליפול ממדרגתו.

אבל ירבעם, לאחר שעבר עבירות חמורות כל כך, לא היה יכול להגיע מיד לבחינה זו, שהרי עדיין היה צריך לעמוד בנסיונות ולתקן את אשר פגם. משא"כ דוד המלך ע"ה שהיה קדוש מרחם, וכמו שמצינו בגמרא (ב"ב יז.) שהגיע למדרגה שלא שלט בו יצר הרע, ולמדהו מן הפסוק 'ולבי חלל בקרבי' (תהלים קט:כב). וכן בירושלמי (ברכות פ"ט ה"ה, סוטה פ"ה ה"ה) דרשו שדוד המלך ע"ה הרג את היצר הרע בלבבו.

ולכן כששאל ירבעם 'מי בראש', היתה שאלתו אם גם הוא יזכה מיד למדרגה זו שאינו צריך סעד לתומכו. ועל זה השיבו הקב"ה 'בן ישי בראש'. דוד המלך כבר עומד במדרגה זו, אבל אתה צריך עדיין לשוב ולתקן, עד שתהא בטוח שלא לשוב לכסלה עוד. זוהי מדרגת הצדיק העומד 'לפני ה'', ואינו צריך עוד סעד לתומכו.

ומביא החתם סופר מעשה באלישע, שביקש מאליהו הנביא 'ויהי נא פי שנים ברוחך אלי' (מ"ב ב:ט-י). אלישע ביקש לזכות למדרגה גדולה שיהיה בו פי שנים

אאדמו"ר זצוק"ל. דהנה מצינו בחז"ל בחינה של 'צדיק גוזר והקב"ה מקיים', וכמו שאמרו על חוני המעגל (תענית כג.), 'ותגזר אומר' (איוב כב:כח) - אתה גזרת מלמטה והקב"ה מקיים מאמריך מלמעלה. וכן מצינו בחינת 'הקב"ה גוזר וצדיק מבטל', כדאיתא בגמרא (מו"ק טז:) על הכתוב 'אמר אלקי ישראל לי דבר צור ישראל מושל באדם צדיק מושל יראת אלקים' (ש"ב כג:ג), מאי קאמר. א"ר אבהו, ה"ק, 'אמר אלקי ישראל לי דבר צור ישראל' - אני מושל באדם. מי מושל בי, צדיק, שאני גוזר גזרה ומבטלה.^א

הרי שכאשר זוכה איש ישראל למדרגת צדיק אמיתי, נותן לו הקב"ה כח לפעול לפניו ולהמתיק גזירות שמים. ולפ"ז פירש כ"ק מרן אאדמו"ר זצוק"ל, ששאלת ירבעם 'מי בראש' לא היתה בעיקרה מי יהיה ראשון בינו לבין דוד בן ישי, אלא מי מהם יזכה להיות בבחינה זו של צדיק שבכחו לפעול לפני הקב"ה ולהמתיק גזירות.

בתחילה אמר לו הקב"ה 'אני ואתה ובן ישי', ולא אמר לו 'אתה ואני'. ועל שאלתו 'מי בראש' השיבו הקב"ה 'בן ישי בראש'. דוד המלך ע"ה, בכח קדושתו וזכה לבחינה זו של המתקת הדינים וביטול הגזירות. וכן מצינו כח מיוחד בספר תהלים שלו, שע"י תפילותיו של דוד המלך יכולים לפעול ישועות גדולות והמתקת גזירות. למדרגה זו לא זכה ירבעם.

^א והגמ' ממשיך "אלה שמות הגבורים אשר לדוד יושב בשבת תחכמוני וגו'" (ש"ב כג:ח). מאי קאמר. א"ר אבהו, ה"ק: ואלה שמות גבורותיו של דוד - יושב בשבת. בשעה שהיה יושב בשיבה, לא היה יושב על גבי כרים וכסתות אלא על גבי קרקע. דכל כמה דהוה רביה עירא היאירי קיים הוה מתני להו [עירא היאירי] לרבנן על גבי כרים וכסתות. כי נח נפשיה, הוה מתני דוד לרבנן, והוה יתיב על גבי קרקע. אמרו ליה: ליתב מר אכרים וכסתות. לא קביל עליה. תחכמוני - אמר רב: אמר לו הקב"ה: הואיל והשפלת עצמך, תהא כמוני, שאני גוזר גזירה ואתה מבטלה.

לשבת תשובה) בשם הבעל שם טוב הקדוש זי"ע, שכאשר ההתעוררות באה מלמעלה, תחילתה היא במדת הדין, ואח"כ צריכים להמשיך עליה רחמים וחסדים. אבל כאשר האדם הוא הראשון שמתעורר מעצמו, הרי תחילת הדבר עצמה היא ברחמים ובחסדים.

ועל זה פי' הבעל שם טוב הקדוש את הכתוב 'אשה כי תזריע וילדה זכר' (ויקרא יב:ב). כאשר ההתעוררות היא תחילה מלמטה ואח"כ בא הסיוע מלמעלה, הרי 'וילדה זכר', שהוא בחינת רחמים. משא"כ כאשר ההתעוררות באה תחילה מלמעלה, הרי תחילתה בבחינת דין.

וכך רואים לפעמים, שרק לאחר שבאה ח"ו צרה על האדם, הוא מתעורר ומקבל על עצמו קבלה טובה. ודאי גם להתעוררות זו יש ערך גדול, אבל טוב ונעלה יותר כאשר האדם אינו ממתין עד שיעוררוהו מן השמים, אלא הוא מקדים ומעורר את עצמו מתוך רצון להתקרב אל הבורא יתברך. אז תחילת ההתעוררות עצמה היא ברחמים ובחסדים.

וכן אמר הרה"ק הרבי מלובלין זי"ע (זאת זכרון קצ"א) בענין ביאת המשיח על פי ענין זה של 'אשה כי תזריע', שצריך שתהא תחילה התעוררות מלמטה, ועי"ז תהיה הגאולה ברחמים ובחסדים. שאם תבוא תחילת ההתעוררות מאתנו, תהיה הגאולה השלימה בפרהסיא וברחמים גדולים.

ובזה מבאר את שני הכתובים הנראים כסותרים זה את זה. מצד אחד נאמר 'שובו אלי ואשובה אליכם' (מלאכי ג:ז), שהקב"ה מבקש שישראל יתחילו תחילה בהתעוררות מלמטה. ומאידך אנו

מרוח רבו. ואליהו הנביא השיב לו שאם יראה אותו בעת הסתלקותו תתקיים בקשתו. ואכן מצינו באלישע בחינה של פי שנים מרוח אליהו.

ועפ"ז מבאר החתם סופר את הכתוב 'אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלקיכם', אותו היום היה יום פטירתו של משה רבינו, וכמו שפירש רש"י 'מלמד שכינסם משה לפני הקב"ה ביום מותו להכניסם בברית'. ואם יזכו ישראל לראות את משה רבינו כאשר הוא נלקח מאתם, כשם שאלישע ראה את אליהו בעת הסתלקותו, יוכלו לקבל מרוחו ולהגיע גם הם לבחינת 'לפני ה' אלקיכם'. משה רבינו היה בבחינה זו שאינו צריך סעד לתומכו, וביום הסתלקותו נפתח להם הכח לזכות אף הם לבחינת 'לפני ה'.

ההתעוררות צריכה לבוא מן האדם

ובימים אלו טוב להזכיר את הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע. וידוע מה שכתב בספה"ק קדושת לוי (דרוש לשבועות) בשם הרמב"ן (ספר האמונה והבטחון המיוחס לרמב"ן פרק י"ט) על הכתוב 'אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ' (ש"ה"ש ב:ז). כאשר באה לאדם התעוררות של יראת ה' או אהבת ה', צריך הוא לעשות לה כלי ולהכניסה בתוך מציאותו, שלא תישאר התעוררות חולפת בלבד. וזהו 'עד שתחפץ', שתיעשה ההתעוררות בבחינת חפץ וכלי הראוי להחזיק את ההתעוררות.

והנה יש נפ"מ גדולה אם ההתעוררות מתחילה מלמעלה, או שהאדם מקדים ומעורר את עצמו מלמטה, ועי"ז זוכה לבחינת 'הבא לטהר מסייעין אותו' (יומא לח:). דכתב בספה"ק בן פורת יוסף (דרוש

עבודת ראש השנה, שהאדם יבוא אל היום הקדוש כשהוא מבקש לעמוד בעצמו 'לפני ה' אלקיכם'. שלא ימתין לדבר חיצוני שיעורר אותו, אלא יכין את עצמו מבעוד מועד ויעורר את נפשו לעבודתו יתברך.

וזהו עומק הלשון 'לפני ה' אלקיכם'. האדם מקדים לעורר את עצמו לפני שתבוא ההתעוררות מלמעלה. ועל דרך זה יש לפרש את דברי הגמרא (ר"ה טז:), 'כל שנה שאין תוקעין לה בתחילתה מריעין לה בסופה'. שצריכה להיות בתחילת השנה איתערותא דלתתא, כדי שההנהגה תהיה בחסדים וברחמים, ולא יצטרכו לעוררו ע"י מדת הדין.

וזהו מה שכתב הטורי זהב (או"ח סי' תקפ"ה סק"ז), שפעם אחת פירשו לו בחלומי את הכתוב 'בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה' (תהלים צח:), שהרמז בזה הוא ע"פ זה הגמרא, שיהיו ישראל מקדימים את התרועה שלהם 'לפני המלך ה'', דהיינו שיקדימו הם להתעורר בקול שופר מלמטה, קודם שיצטרכו להתעוררות הבאה עליהם מלמעלה. וע"י שאנו מקדימים לעורר את עצמנו, אנו ממשיכים עלינו חסדים ורחמים.

זכות הצדיקים וסעודת הילולא

אנו יושבים כאן ביומא דהילולא של זקני בעל הבית שערים זי"ע, וביום זה חל גם יומא דהילולא של זקני הרה"ק רבי מיכל'ע מזלאטשוב זי"ע.

איתא בשו"ת מהרי"ל (החדשות סי' ק"ד), שנשאל על אדם שנדר שלא לאכול חוץ לביתו וא"כ תהיה זו סעודת מצוה. ודן שם איזו סעודה נחשבת לסעודת מצוה.

מבקשים 'השיבנו ה' אליך ונשובה' (איכה ה:כא). אלא שאנו מבקשים מהקב"ה שיעורר אותנו באופן נסתר כל כך, שאף שהכח בא מלמעלה, יהיה הדבר נחשב כאילו אנחנו התחלנו תחילה.

ובזה מפרש גם את הכתוב 'הי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך' (תהלים לג:כב). אנו מבקשים שהחסד הבא מן הקב"ה יהיה באופן של 'כאשר יחלנו לך', כאילו אנו הקדמנו תחילה את הייחול ואת ההתעוררות.

וזהו גם ענין 'אעירה שחר' (שם נז:ט), ופירש רש"י, 'אני מעורר את השחר ואין השחר מעוררני', ומקורו בירושלמי (ברכות פ"א ה"א). וכן כתב הטורי זהב (או"ח סי' א' סק"ב) שעבודת האדם היא להיות המתחיל תחילה ולעורר את עצמו, ולא להמתין עד שיעוררוהו מן השמים.

בחינת השופר

וזהו גם בחינת השופר בחודש אלול. הקב"ה נתן לנו חודש שלם קודם בוא השנה החדשה, כדי שלא יגיע האדם לראש השנה מתוך שינה ויצטרך שקול הדין יעורר אותו, אלא עוד בחודש אלול יתקע בשופר ויקיים בעצמו 'עורו ישנים משינתכם' (רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ד), ויתחיל להתעורר מעצמו.

כאשר האדם מעורר את עצמו תחילה ומכין את לבו קודם בוא יום הדין, הרי הוא ממשיך על עצמו רחמים וחסדים, וע"י התעוררות זו נמתקים הדינים בראש השנה.

וזהו 'אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם'. ובזוהר הקדוש איתא (ח"ג רלא), 'היום דא ראש השנה'. ויש לומר שזוהי

לעשות, ולקבל על עצמו דבר שיוכל לעמוד בו.

אם יכול הוא להוסיף מעט בלימוד התורה, ילמד בכל יום מעט ויוסיף עוד מעט. אם יכול הוא להכניס יותר כח בתפילתו, יתאמץ בברכה אחת ועוד ברכה אחת. ואם קשה עליו כל העבודה שבלב, יקח את אותו מעט שבכחו לעשות ויעשהו בשלימות.

כל ברכה וברכה שהוא יכול לחטוף בכוונה, כל שמעתתא וכל סוגיא בגמרא שהוא יכול להוסיף, כל מעט טהרת המחשבה שהוא יכול להשיג, וכל נקודה של אהבת ה', התלהבות וקרבת אלקים שהוא יכול להכניס בעבודתו, אין לך דבר גדול מזה.

תרי"ג מצוות הן, וכל אחד צריך להתבונן בעצמו במה עליו להתחזק. אין הקב"ה תובע מן האדם אלא את אשר בכחו, אבל את אשר בכחו עליו לעשות. וזהו 'כי קרוב אליך הדבר מאד' - לא דבר הרחוק ממנו ולא דבר שאין בידו להשיגו, אלא 'בפיך ובלבבך לעשותו'.

יעזור השי"ת שנזכה כולנו לכתיבה וחתימה טובה, וניוושע בכל הישועות הנצרכות לנו, בשנה טובה ומתוקה, בכל הישועות ברוחניות ובגשמיות, בבנים ובבני בנים עוסקים בתורה ובמצוות, במזוני ריחי ובחיי אריכי.

ויעזור השי"ת בחן ובחסד לשידוכים טובים והגונים, שיהא הדבר נאה ומקובל לכל אחד ואחד, לשלום בית, לפרנסה בהרחבה ולבריאות השלימה. וימשיך השי"ת עלינו רחמים וחסדים, ונזכה כבר לגאולה השלימה במהרה בימינו אמן.

והביא מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה, שעליה אמרו חז"ל מעלה גדולה (ברכות סד.). ומזה כתב לענין הסעודה שעושים בל"ג בעומר לכבוד התנא רבי שמעון בר יוחאי, שיש לה דין סעודת מצוה אף לענין נדר זה.

כאשר עורכים סעודה לכבודם של צדיקים, אין זו רק הזכרת דברי ימיהם, אלא יש בזה התקשרות לזכותם ולתורתם. ונחשב הדבר בבחינה של סעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה, שיש בה קדושת סעודת מצוה.

וסיפר לי הגה"צ אבד"ק ערלוי ב"פ שליט"א, אשר הגה"ק רבי שלמה אליעזר אלפנדרי זי"ע אמר לבעל מנחת אלעזר זי"ע, שעם שני גדולי אונגארן הוא משתעשע בכל יום ויום, הלוא המה החתם סופר והבית שערם. וזכות גדולה היא לנו שאנו יושבים כאן בצוותא חדא ומזכירים את הצדיקים ואת תורתם.

בפיך ובלבבך לעשותו

ועל פי כל זה יש לפרש את סיום הכתוב, 'כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו'. הקב"ה מבקש שהאדם עצמו יהיה המתחיל. אל ימתין עד שיעוררוהו, אלא יתחיל הוא בדבר שהוא בכחו, וע"י התחלה זו יזכה לסייעתא דשמיא שיהיה הדבר קרוב אליו ותהא לו הברכה 'לעשותו'.

אין הכוונה שהאדם יקבל על עצמו דברים שאין בכחו לעמוד בהם. פעמים שאדם רוצה להתחזק בדברים גדולים, אבל באמת אין בידו להחזיק בהם לאורך ימים, ועל מה שאינו בכחו אין לו להצטער. עבודתו היא להתבונן מה אכן בידו

סיום הש"ס - יא"צ של כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל

ערב ר"ה של תשפ"ו

להיות מן המסיימים, יש בו חשיבות גדולה. וכאשר הציבור כולו מצטרף יחד, נעשה מזה סיום הש"ס של רבים, וגם אלו שמתפתים בסיום נכללים בו.^א

לדעת את המעשה אשר יעשו

באנו להתאסף יחד ביום ההילולא של כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל, וידוע כחו בזה שהיה בבחינת מה שאמרו חז"ל, 'אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה' (ברכות ח.). הוא היה בקי בכל חלקי התורה, בבבלי ובירושלמי, בנגלה ובנסתר. המעיין בספריו יראה שאין כמעט דף בש"ס בבלי או בירושלמי, סימן בשולחן ערוך או פרשה בזוה"ק, שאינם נזכרים בדבריו, וכן בשאר חלקי התורה.

והוא היה אומר שאי אפשר לברר הלכה למעשה כראוי בלא ידיעה רחבה בכל התורה. צריך שתהיה לאדם שאיפה לידיעה רחבה בכל מקצועות התורה, עד

סיימו עתה את הש"ס ברבים. אמת הוא, שגם כאשר מחלקים את הש"ס בין רבים, ב'חלוקה דרבנן', וכל אחד מקבל על עצמו ללמוד מסכת אחת או חלק אחד, יש בזה בחינה של סיום הש"ס.

ואומרים העולם רמז נאה בתיבת 'סיום'. כאשר כותבים את אותיותיה במילואן - סמ"ך יו"ד ו"ן מ"ם, הרי האותיות הנעלמות, מלבד גוף האותיות סיו"ם, עולות אף הן כמנין 'סיום'. נמצא שגם האותיות הנעלמות עולות כמנין סיו"ם. ויש בזה רמז, שגם מי שאינו מן הנראים כמי שסיימו בעצמם, אלא הוא בכלל המשתתפים, גם לו יש חלק בסיום.

ובפרט כאשר עושים סיום הש"ס ברבים, ויש מי שסיים את מסכתו ממש, ויש מי שקיבל על עצמו ורצה לסיים, ולא עלה בידו לגמור הכל, מ"מ עצם הדבר שנתחבר אל ציבור לומדי התורה ורצה

^א וכתב המהרש"ל בים של שלמה (ב"ק פ"ז), דאיתא בגמרא (שבת קיח): 'אמר אביי, תיתי לי דכי חזינא צורבא מדרבנן דשלים מסכתא עבידנא יומא טבא לרבנן'. הרי שאביי עצמו לא היה המסיים, ובכל זאת עשה יום טוב לרבנן, ומכאן שאפילו מי שלא סיים מסכתא, מצוה רבה שישמח עם המסיים. והביאו הש"ך (יו"ד סי' רמ"ו ס"ק כ"ז), וכ"כ גם המהרש"א (שבת שס).

וז"ל השדי חמד (מערכת מ"ם כלל קצ"ח): 'ומצוה שעושין אותה הרבה בני אדם בשותפות, כל אחד נוטל שכר כאילו עשאה כולה לבדו. ומטעם זה נוהגים כל בית ישראל לעשות חברת ש"ס, ומחלקים הש"ס בין כמה בני אדם, שכל אחד לוקח מסכתא אחת, ועושים סיום פעם אחת בשנה, ושורת הדין נותנת שיטול כל אחד שכר טוב כאילו למד כל הש"ס כולה'.

ועי' בשו"ת משנה הלכות (חי"א סי' תמ"ט), שנשאל באדם שלא למד את המסכת ובא לסיום, אם רשאי לומר יחד עם המסיימים 'הדרן עלך'. וכתב על פי דברי המשנה (מכות פ"א מ"ז): 'על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת' (דברים יז:), 'אם מתקיימת העדות בשנים, למה פרט הכתוב בשלשה וכו'. רבי עקיבא אומר: לא בא השלישי אלא להחמיר עליו ולעשות דינו כיוצא באלו. ואם כן ענש הכתוב לנטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה, על אחת כמה וכמה ישלם שכר לנטפל לעושי מצוה כעושי מצוה. ולפ"ז, הבא לסיום הרי הוא נטפל לעושי מצוה, וממילא הוא גם בכלל הלומדים, ולכן יכול לומר 'הדרן עלך' עם המסיימים. וע"ש עוד בזה באריכות.

שנעשה בר חיובא הוא צריך לדעת כיצד להתנהג בכל יום ויום.

אין הכוונה שלא ידע את מצב הדור או שלא הבין את המציאות. אדרבה, הוא ידע היטב כיצד העולם מתנהל. אלא שרצה להעמיד את היסוד, שלפני הכל צריך יהודי לדעת מה ה' שואל מעמו, לדעת 'את המעשה אשר יעשון'.

'הריעו לה' כל הארץ'

ובחסדי השי"ת זכינו במסגרת 'כהלכתו' ללמוד בכל יום הלכה, סימן אחר סימן וסעיף אחר סעיף. במשך השנה למדנו הלכות ציצית ותפילין וברכות הפירות, ובסדרי החזרה אף הלכות שבת.¹

ובכל פעם שחוזרים ולומדים הלכה מוצאים בה דבר חדש, כמו שאמרו 'כל זמן שאתה ממשמש בה אתה מוצא בה טעם' (עירובין נד:). אפילו סעיף פשוט בשו"ע שכבר למדוהו פעמים רבות, יכול לעורר שאלה חדשה, בירור חדש והשגה חדשה.

ומובא בשם כתבי האריז"ל (פרי עץ חיים, שער הזמירות פרק ה') רמז על הפסוק 'הריעו לה' כל הארץ' (תהלים ק:א), שראשי התיבות הם הלכ"ה, כאשר באים להריע לפני הקב"ה, לתקוע בשופר ולקבל

שיוכל להבין דבר מתוך דבר ולברר כל ענין על מקומו.²

אמרו רבותינו (עי' עירובין ע:): 'ברא כרעא דאבוה'. ויש לפרשו, שהבן מבקש ללכת בעקבות אביו, באותן דרכים ובאותן פסיעות שלימדו אביו. ואנו, שזכינו לראות את דרכו בקודש, יש לנו להשתדל לילך בדרכו כפי כוחנו.

ואף שכ"ק מרן אאדמו"ר זצוק"ל עסק בכל חלקי התורה, מ"מ היה תובע במיוחד את לימוד ההלכה. דעתו היתה שהדבר הראשון שיהודי צריך לדעת הוא הלכה למעשה, לדעת 'את המעשה אשר יעשון' (שמות יח:כ). אם האדם אינו יודע מה עליו לעשות, כיצד יוכל להתנהג כיהודי כראוי. לאחר שידע את המעשה אשר יעשה, יכול הוא להוסיף ולעלות בכל שאר חלקי התורה.

פעם שאל אותו אחד בענין בחור צעיר, אם צריך ללמוד לומדות בשיבה. והשיב, ודאי שבחור בן חמש עשרה צריך ללמוד לומדות, אולם עד אז, בהגיעו לבר מצוה, כבר היה ראוי שידע את ההלכות הנצרכות לו. ואמר בדרך תביעה, וכי מדוע לא ידע בחור בר מצוה אורח חיים ויורה דעה הנוגעים למעשה - הרי משעה

¹ ואיתא בגמרא (סנהדרין מב.) עה"פ "כי בתחבולות תעשה לך מלחמה" (משלי כד:ו), אמר רבי אחא בר חנינא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: במי אתה מוצא מלחמתה של תורה, במי שיש בידו חבילות חבילות של משנה. וברש"י שם פירש: מלחמתה של תורה הוריותיה ולעמוד על בוריה ועל עיקרה, לא כאדם המפולפל ומחודד ובעל סברא ולא למד משניות וברייתות הרבה, כי מהיכן יתגלה הסוד. אלא בבעל משניות הרבה, שאם יצטרך לו טעם בכאן, ילמדנו מתוך משנה אחרת, או אם יקשה לו דבר על דבר, יבין מתוך משניות הרבה שבידו, הא מני פלוני היא, ששמענוהו במקום אחר אומר כך. ובמאירי שם כתב, וז"ל: לעולם יהא אדם שקוד ללמוד תורה הרבה, ואל יהא נשען בבינתו ופפלולו, שאין הפלפול כלום לענין הוראה במקום שאין שם ידיעה וכו'.

² והר"ר הלל דוד גינזבורג שליט"א והר"ר ישע"י זכריש שליט"א ובני הרה"צ ר' יחיאל שליט"א והאחרים שעוסקים בזה יתברכו בכל מילי דמיטב.

הקנס אינו עובר בירושה. אולם תורה ועבודת ה' הבאות מתוך אהבה נשארות חקוקות בבית ובבנים אחריו.

וזהו 'אשרי בניו אחריו', שבניו מהלכים בדרך התורה והמצות. וכך פי' הפסוק (דברים יב:כח), 'שמור ושמעת את כל הדברים האלה אשר אנכי מצוך למען ייטב לך ולבניך אחריו עד עולם כי תעשה הטוב והישר בעיני ה' אלקיך'. [והובאו דבריו בספה"ק ייטב לב (נח ד"ה א"י נח איש צדיק)].

וזהו 'הריעו לה' כל הארץ'. כאשר התורה וההלכה הן בעיני האדם כאגרת של אהבה מאת הקב"ה, נעשית מזה שמחה. האדם שמח על שזכה שהקב"ה מדבר אליו, שהקב"ה מבקש ממנו דבר מה, ושהוא יכול לעשות את רצונו.

א איד איז נישט קיין גארנישט

והנה סיימו עתה הלכות תפילין. מובא מהאר"י הקדוש ש'זכרנו לחיים' הוא כנגד תפילין של ראש, 'מלך חפץ בחיים' כנגד הקשר של תפילין של ראש, ו'זכרנו לחיים' כנגד תפילין של יד.

וצריך להבין מה ענין תפילין של ראש ותפילין של יד לבקשות אלו. תפילין של ראש קדושתם יתירה, ועליהם אמרו חז"ל (מנחות לה:), על הפסוק 'וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך' (דברים כח:): - 'אלו תפילין שבראש'. יש בהם בחינה של מדרגת הצדיק, שהקדושה ניכרת עליו.

נהגו בימים אלו לקבל ברכה מאדם גדול וצדיק, כענין שאמרו (שבועות יד.), 'יבוא זכאי ויכפר על החייב'. אדם מרגיש שאותו צדיק כבר זכה בדינו, ועל כן הוא מבקש לקבל ממנו ברכה.

מלכות שמים, ראשית הכל היא ההלכה. האדם צריך לדעת כיצד הקב"ה רוצה שיעבוד אותו.

וזהו גם ענין 'מלכותו בכל משלה' (תהלים קג:ט). אם יהודי אינו יודע הלכה, הרי אינו יודע מה מבקש ממנו מלך מלכי המלכים. התורה היא כביכול האגרת שהקב"ה שולח לאדם, ובה הוא מודיע לו מה רצונו ממנו.

יש שני אופנים שבהם אדם מקבל אגרת. לפעמים מגיע אליו אגרת מידיד טוב או הזמנה לשמחה. אגרת כזאת היא פותח מיד וקורא בשמחה. ולעומת זה, מגיע לפעמים חשבון שצריך לשלם או הודעה על קנס מן הרשויות. אותה אגרת אין האדם ממחרת כל כך לפתוח, ולפעמים היה מעדיף שלא לדעת כלל מה כתוב בה.

וכך צריך אדם לשאול את עצמו, באיזה אופן הוא מקבל את התורה שהקב"ה שולח אליו - האם הוא רואה בה אגרת של חיובים וקנסות בלבד, או אגרת של אהבה מאת אביו שבשמים?

חז"ל דרשו על תיבת 'אנכי', 'אנא נפשי כתבית יְהִיבִית' (שבת קה.). הקב"ה נתן לנו את התורה, כביכול הוא שולח ליהודי אגרת ואומר לו, למד אותה ודע מה רצוני ממך. כשיהודי מקבל את התורה באופן זה, הוא ניגש לכל הלכה בשמחה ובאהבה.

וכתוב בספר אפיקי יהודה (ח"א דרוש י"ב) על מה שנאמר 'מתהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחריו' (משלי כ:ז), שיש מעלה מיוחדת למי שעובד את הקב"ה מאהבה, שעבודתו נשארת גם לבניו אחריו. וביאר על פי דברי הגמרא (כתובות מב:), 'אין אדם מוריש קנס לבניו'. אם כל עבודתו אינה אלא מחמת פחד מן העונש, הרי

שלכל הפחות יתנו להם להיכנס אל החפץ חיים ולקבל ממנו ברכה לקראת השנה החדשה. כשנכנסו אליו ושמע שאין עבורם מקום בישיבה, אמר, אם אין מקום, יישנו אצלי בבית. כאשר שמעה הנהלת הישיבה את דבריו אמרו שכבר ימצאו עבורם מקום.

לאחר מכן שאלו את החפץ חיים מה ראה להשתדל כל כך עבור שני בחורים אלו. והשיב שהם נכדיו של הרה"ק הבארדיטשוב'ער רב זי"ע. אמר החפץ חיים, אנו עומדים לפני ראש השנה, ובימים הנוראים אנו צריכים את זכותו של בעל הקדושת לוי, שהיה סניגורן של ישראל. את המעשה הזה שמעתי מאחד מצאצאי אותם בחורים.

ובקדושת לוי (קדושות לפורים, קדושה שלישית) מבואר, שאם יש אדם האומר, וכי מה חשיבות יש לעבודתי לפני הקב"ה? וכי הקב"ה רוצה בתפלה שלי ובתורה שלי - מי אני ומה אני? והוא חושב שזו ענוה. אבל אין זו ענוה, ואדרבה כתב שם ש'הוא נוטה קצת למינות'. כי כאשר אדם אומר שעבודתו אינה שוה מאומה, חסרה בזה האמונה שהקב"ה נתן את התורה גם לו וצוה גם אותו לעבוד לפניו. הקב"ה רוצה את התפלה שלו, את התורה שלו ואת המצוה שלו.

כל יהודי צריך לדעת שכל תיבה שהוא מתפלל, כל תיבה שהוא לומד, כל כוונה טובה, כל התגברות על היצר, וכל פעם שהוא עוזב את הרגליו ונכנס לבית המדרש לעבוד את קונו, עושים נחת רוח ותענוג גדול למעלה. וצריך שיהא ליהודי תענוג מזה שיש להבורא ברוך הוא שמחה

מסופר על הרה"ק מראפשיץ זי"ע, שפעם בחמשה עשר באב אמר שכבר פעלו עבורו כתיבה וחתימה טובה, ועתה יכול כל אחד לבוא ולקבל ממנו ברכה לשנה טובה. זוהי בחינת תפילין של ראש, מדרגת הצדיק אשר 'שם ה' נקרא עליו'.

אולם יש מדרגה נוספת, והיא תפילין של יד. לא די לאדם להישען על ברכתו ועבודתו של הצדיק. 'וכתבנו בספר החיים' נאמר לכל אחד ואחד. גם האדם הפשוט צריך לדעת שהקב"ה חפץ בעבודתו, ושגם הוא יכול להיכתב בספר החיים ע"י עבודתו שלו.

יש חולשה המצויה אצל בני אדם, שהאדם מבטל את עצמו ואומר, מי אני ומה אני, וכי יש חשיבות לתורה ולמצוות שלי.

וזכורני שפעם נכנס אל כ"ק מרן אאדמו"ר זצוק"ל יהודי חשוב מירושלים, שהיה רבי ותלמיד חכם, אולם היה איש שמח ופשוט בהנהגתו. כ"ק מרן אאדמו"ר זצוק"ל קיבלו בסבר פנים יפות כדרכו ואמר לו, 'שלום עליכם רבי, שלום עליכם תלמיד חכם'. השיב אותו יהודי בענוותנותו, 'איך בין נישט א רבי, איך בין א גארנישט'. אמר לו כ"ק מרן אאדמו"ר זצוק"ל, 'א גארנישט? א איד איז נישט קיין גארנישט', ובפרט תלמיד חכם. הדבר הזה נשאר חקוק בזכרוני. אין יהודי שהוא 'גארנישט'. אין יהודי שעבודתו אינה נחשבת.

עבודתו של כל יהודי חשובה למעלה

והנה היה בחודש אלול שהגיעו שני בחורים לראדין וביקשו להתקבל לישיבתו של החפץ חיים. למעשה אמרה להם הנהלת הישיבה שאין מקום בישיבה, ואין אפשרות לקבלם. ביקשו הבחורים

שהוא בן עולם הבא, שנאמר "הליכות עולם לו" (חבקוק ג:ו), אל תקרי הליכות אלא הלכות'. וצריך להבין מהו ענין ה'אל תקרי'. אין חז"ל משנים קריאת פסוק בלא טעם, ומה הקשר שבין 'הליכות' ל'הלכות'.

ויש ספר המבאר את כל דרשות 'אל תקרי' שבש"ס, והוא ספר שברי לוחות, שחיבר הגה"ק רבי יחיאל מיכל מנמירוב הי"ד, שנהרג על קידוש ה' בגזירות ת"ח ות"ט. ודרכו שם לבאר בכל מקום שאמרו חז"ל 'אל תקרי כך אלא כך', מפני מה הוצרכו לדרוש כן, ומה היה הקושי בלשון הכתוב שהביאם לדרשה זו.

והתחלת הש"ס (ברכות ב.) היא, 'מאימתי קורין את שמע בערבין'. והגמרא שואלת, 'תנא היכא קאי דקתני מאימתי', ועוד, מדוע פתח בשל ערבית. ומתרתא, 'תנא אקרא קאי', על הפסוק 'בשכבך ובקומך'. ועוד תירצו שהוא מסדר הדברים על פי ברייתו של עולם, שנאמר 'ויהי ערב ויהי בקר'.

וביאור בזה, דאיתא בירושלמי (ברכות פ"א ה"ב) שאמר רשב"י, 'כגון אנו שעוסקין בתלמוד תורה, אפילו לקרית שמע אין אנו מפסיקין'. ואמר רבי יוחנן שם על עצמו, 'כגון אנו שאין אנו עוסקין בתלמוד תורה, אפילו לתפלה אנו מפסיקין'. וכעין זה מצינו גם בבבלי (שבת יא.).

הענין הוא, שמי שכל מציאותו דבוקה בתורה, הרי הוא במדרגה אחרת. אולם יש אדם החי בתוך סדרי העולם, יש לו צרכי עולם וטרדות העולם, והוא צריך לקבל עליו עול מלכות שמים בקריאת שמע בכל ערב ובכל בוקר.

וזהו ששאלה הגמרא 'תנא היכא קאי',

ממעשיו כביכול. וזהו שכתוב בספר יצירה 'אין למעלה מעונג'. עולם העונג הוא עולם הבינה, וענין זה מבואר כמה פעמים בקדושת לוי.

וזהו ענין השופר, שהוא בבחינת הבינה ועולם התענוג (עי' ספר הקנה, סוד תקיעת שופר, ד"ה ועתה שמע בני). 'הרם כשופר קולך' (ישעי' נח:א). השופר מעורר את האדם לדעת שעבודתו חשובה, ושיש תענוג למעלה מעבודתו. זהו יסוד גדול בעבודת ה', וממנו צריך האדם לחיות כל ימיו.

ובדרך זה אומרים בשם הרה"ק מסטרעליסק זי"ע על הפסוק 'אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך' (תהלים קלט:ח). יש אדם הסבור שכבר עלה למדרגות גבוהות מאוד, 'ער פליעט אין הימלען', ועליו נאמר 'אם אסק שמים - שם אתה'. הקב"ה עוד למעלה למעלה מכל מה שאתה משיג.

ומאידך, כאשר אדם סבור 'ואציעה שאול', שנפל עד שאול ואינו שוה מאומה, אומר לו הקב"ה 'הנך' - אני כאן עמך, וגם את עבודתך אני רוצה.

זהו החילוק שבין 'זכרנו לחיים, מלך חפץ בחיים' לבין 'וכתבנו בספר החיים, למענך אלקים חיים'. הקב"ה חפץ בעבודתם של הצדיקים הגדולים. אולם באותה ענין ממש הוא חפץ גם בעבודתו של כל יהודי. גם מי שחושב שאינו במדרגה, אף בו חפץ הקב"ה בעבודתו ובטובתו, 'למענך אלקים חיים'.

הדרן על הש"ס

וכ"ק מרן אאדמו"ר זצוק"ל אמר פעם הדרן נפלא על הש"ס. הש"ס מסתיים (נדה עג.) 'כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו

הלכות והליכות

וחושב אני שיש להוסיף בזה דבר השייך במיוחד לכ"ק מרן אאדמו"ר זצוק"ל. כל מי שזוכר אותו יודע, שהיה בבחינת מה שאמרו חז"ל (אבות פ"ו מ"א), 'נקרא ריע, אהוב'. כל מי שהיה בא אצלו היה מקבלו בפנים יפות ובענוה מופלאה.

ומאיך היתה לו התמדה שאין לשער. הוא היה יושב ולומד שעות רבות בכל יום. שמעתי מיהודי שביקש פעם לקבל היתר הוראה מהגה"ק מצאנז קלויזנבורג זצ"ל. אמר לו הרבי שאין דרכו לתת היתר הוראה. טען אותו יהודי, הרי לכ"ק מרן אאדמו"ר זצוק"ל נתן הרבי היתר הוראה. השיב לו, אם תלמד שמונה עשרה שעות בכל יום, לא דקה פחות, כפי שהוא לומד, אתן גם לך היתר הוראה.

זו היתה התמדתו. ומי שראה אותו יושב על יד הגמרא היה יכול לחשוב שהוא מתחיל ללמוד עתה לראשונה. בענותותו היה לומד כאילו אינו יודע מאומה. [הרה"צ ר' הערשל קליין שליט"א הוסיף, שלפעמים היה עומד כשרגליו במים קרים כדי שלא יירדם בלימודו בלילה.] וגם כל תפילותיו, אפילו בימות החול, היו בהשתפכות הנפש שאין לתאר, ובפרט בימים הנוראים.

ומצד שני, עכ"ז היה מעורב בין הבריות באופן מופלא. הוא ידע את דאגותיו של כל אחד, את צרכיו ואת צרותיו, והיה יורד לפרטי חייו של יהודי פשוט ומסייע לו בכל דבר.

ונזכרתי במעשה פשוט. ישבתי פעם בשעה שאברך התייעץ עם כ"ק מרן אאדמו"ר זצוק"ל איזה בית לקנות. שאל אותו כ"ק מרן אאדמו"ר זצוק"ל מה רוחב

באיזו מדרגה של אדם מדבר התנא. ועל זה תירצה 'אקרא קאי', דכתיב 'בשכבך ובקומך'. התנא מדבר באדם החי בתוך סדרי העולם, שיש לו שכיבה ויש לו קימה, יש לו צרכי עולם וטרדות העולם, והוא חי על פי סדר 'בריותו של עולם'. אף הוא צריך לקבל עליו עול מלכות שמים בקריאת שמע בכל ערב ובכל בוקר.

ועפ"ז ביאר את מאמר הסיום, 'כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא'. אין המדובר דוקא באדם המופקע מכל עניני העולם, שאין לו בעולמו אלא הלכות בלבד. אדרבה, הכתוב אומר 'הליכות עולם לו'. מדובר באדם שיש לו 'הליכות עולם', שהוא חי בתוך העולם ומתעסק בצרכיו, ואעפ"כ הוא קובע לעצמו 'הלכות בכל יום', ויודע שבתוך כל הליכותיו הוא כפוף להלכה ומקבל עליו עול מלכות שמים. אדם כזה 'מובטח לו שהוא בן עולם הבא'.

וזהו 'אל תקרי הליכות אלא הלכות'. בתוך ה'הליכות עולם' שלו צריכות להיות 'הלכות'. כל הליכותיו בעולם צריכות להתנהל על פי הלכות התורה.

ובזה מתחבר סיום הש"ס לתחילתו. מסיימים ב'הליכות עולם לו, אל תקרי הליכות אלא הלכות', ומיד מתחילים 'מאימתי קורין את שמע'. גם האדם שיש לו הליכות עולם, שכיבה וקימה וכל עניני העולם, יכול להתרומם מעלה מעלה, אם הליכותיו נעשות על פי הלכות התורה והוא מקבל עליו עול מלכות שמים. כ"ק מרן אאדמו"ר זצוק"ל אמר זאת כשדיבר ביומא דהילולא של גדול בישראל בשנת תשמ"ט.

שיהא נותן עיניו ולבו בצערן ובצרכיהם של ישראל.

ולפ"ז יש לפרש עוד 'הליכות עולם לו, אל תקרי הליכות אלא הלכות'. בעל הלכה צריך לדעת גם את הליכותיו של כל יחיד ויחיד בעולם. אין די שראשו יהיה מגיע השמימה ויהיה בקי בהלכות התורה, אלא הוא צריך להכיר גם את ה'הליכות' של בני אדם - את המציאות שבה הם חיים ואת הצרכים שיש להם.

צריך הוא לדעת גם את הדברים השייכים ל'ברייתו של עולם', לאדם החי בתוך סדרי העולם ויש לו צרכי עולם וטרדות העולם. ראשו מגיע השמימה וכל התורה כולה פתוחה לפניו, ובאותה שעה רגליו מוצבות ארצה, והוא יודע כיצד יהודי חי ומה הוא צריך. אלו הן 'הלכות' ו'הליכות' כאחד.

זכרנו לחיים

והדברים מקבלים משמעות יתירה כאשר מגיע ערב ראש השנה, ביום ההילולא. זהו זמן שבו אנו צריכים מליץ יושר שידע את נסיונות הדור, את צרכיו ואת מצבו, ובאותה שעה ידע כיצד להעתיר בעד כלל ישראל.

מי שראה את כ"ק מרן אאדמו"ר זצוק"ל בתשעה באב, כיצד היה בוכה על גלות השכינה, על חורבן בית המקדש ועל צרות כלל ישראל, ראה דבר שאי אפשר לתאר. פעמים היו פניו משתנות כל כך מרוב בכי וצער, עד שאנשים שהכירוהו לא הכירוהו באותה שעה. פעם שאל אותי אדם שהיה מתפלל כאן במשך זמן, מי עלה לשלישי במנחה בתשעה באב. הוא לא הכיר את כ"ק מרן אאדמו"ר זצוק"ל באותה שעה, עד כדי כך היו פניו משתנות מרוב צער ובכי.

הבית. השיב שהוא בית ברוחב שש עשרה פי"ס. אמר לו, יש לך משפחה וילדים, אתה צריך בית רחב יותר - אל תקנה בית צר כל כך.

אני הייתי אז צעיר ותמהתי בלב, וכי זהו ענינו של אדם גדול, לדעת מהו רוחב הבית הראוי למשפחה. אבל אח"כ הבנתי. זהו 'סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה' (בראשית כח:ב). ראשו מגיע השמימה, אבל רגליו עומדות בארץ. הוא מבין גם מה יהודי צריך בביתו.

וכבר מובא בשם הבעש"ט הקדוש זי"ע (ספר תורי זהב להרה"ק רבי בנימין מזלאוץ, פ' ויצא), שסול"ם בגימטריא ממו"ן. מי שראשו מגיע השמימה צריך לפעמים לדעת גם כיצד מסייעים ליהודי בעניני ממון, בפרנסה, בבית, בסעודה ובכל שאר צרכי החיים.

וכך מצינו בענין שליח ציבור, שצריך להיות אדם המרגיש בצערן של ישראל. וכן אמרו בגמרא (ברכות כח.) 'אוי לו לדור שאתה פרנסו, שאי אתה יודע בצערן של תלמידי חכמים, במה הם מתפרנסים ובמה הם ניזונים'. נמצא שמי שעומד בראש הציבור אינו יכול להיות מרומם ונבדל מצרכיהם, אלא עליו להכיר את צערו ואת צרכו של כל יחיד.

וכן מצינו במשה רבינו, כמו שכתב רש"י (שמות ב:יא ד"ה וירא בסבלותם), 'נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם'. ואמרו במדרש (ש"ר ב' ו'), 'אמר רבי יצחק, מהו "כי סר לראות" (שמות ג:ד). אמר הקב"ה, כי סר וזעף הוא זה לראות בצערן של ישראל במצרים, לפיכך ראוי הוא להיות רועה עליהן'. הרי שמעלת מנהיג בישראל היא

ומעתה והלאה יהא עוד יותר טוב בעזרת ה'.

והקב"ה יעזור שנזכה כולנו לכתיבה וחתימה טובה עם כל בית ישראל, בספרן של צדיקים גמורים. יזכו כולם לכל הישועות, ולנחת מבנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות, לאריכות ימים ושנים, לשידוכים טובים, לשלום בית, לפרנסה טובה ולכל מילי דמיטב.

'זכרנו לחיים, מלך חפץ בחיים, וכתבנו בספר החיים, למענך אלקים חיים'. ו'בספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה וגזירות טובות ישועות ונחמות נזכר ונכתב לפניך אנחנו וכל עמך בית ישראל לחיים טובים ולשלום'.

וכתב הטור (או"ח סי' תקפ"ב) בשם המהר"ם מרוטנבורג, שלא היה אומר 'לחיים טובים', אלא 'לחיים', ורק בסוף שמו"ע, בהודאה, היה אומר 'וכתוב לחיים טובים': 'כי המבקש צריך לבקש תחילה דבר מועט ואח"כ מוסיף והולך'. ולפ"ז, ככל שהזמן הולך מוסיפים עוד ועוד. כך הולך יהודי ומוסיף בכל השנה עוד בקשה ועוד בקשה. וא"כ היום, שהוא היום האחרון של השנה, הוא הזמן לבקש על הכל.

ויקיים בנו 'והריקותי לכם ברכה עד בלי די' (מלאכי ג:י), עד שיכלו שפתותינו מלומר די (תענית ט). ונזכה כולנו מתוך רחמים וחסדים לגאולה השלימה במהרה בימינו אמן.

זו היתה בחינת 'סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה'. להבין את כל צרכיו של יהודי למטה, ובאותה שעה להיות דבוק למעלה ולבכות על צער השכינה ועל כלל ישראל.

ונחזור אל הנקודה שבה פתחנו. הקב"ה חפץ בתפלתו של כל יהודי, בתורתו של כל יהודי, בתקיעת השופר שלו ובכל מצוה שהוא עושה. אפילו באכילת הסימנים בראש השנה צריך יהודי לדעת שכל מעשה טוב וכל מחשבה טובה עושים נחת רוח למעלה.

ובמשנה ברורה (סי' תקפ"ג סק"ה) מובא בענין ראש השנה, שראוי לאדם להיזהר ביותר מן הכעס, משום שאין זה סימן טוב להתחיל את השנה בכעס. מלבד כל הסימנים שאוכלים בראש השנה, יהיה לאדם סימן טוב שלא לכעוס.

ואני רוצה להוסיף, שסימן זה טוב לא רק בראש השנה, אלא במשך כל השנה כולה. אם יהודי לא יכעוס ולא יתרגז על כל דבר, זהו סימן טוב לכל השנה. ויש כעין זה בט"ז (או"ח סי' רצ"ו סק"א) לענין מוצאי שבת, ששופכים מעט יין לסימן ברכה. ויש לפרש שהסימן לברכה הוא, שגם אם נשפך מעט מן היין לא יתרגז אדם בתוך ביתו, אלא יאמין ש'כל דעביד רחמנא לטב עביד' (ברכות ט: - כל מה שהקב"ה עושה הוא לטובה. ויש להוסיף ולפרש, כל מה דעביד רחמנא עד עתה לטב עביד,

אור ליום ראש השנה

(תהלים פא:ד-ה). ויש להבין הלשון 'בכסה'. גם למה נמשלה בני ישראל להלבנה (עיין

"תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו: כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב"

הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין. וממילא היות שזה הזמן שכל מזונותיו קצובין מראש השנה עד יום הכפורים (ביצה טז.), א"כ מכסים הזמנים שיהיה ברכה מצוי' בזה. וזה הטעם של כיסוי השופר, שיוכל לשרות בה ברכה.

טור הל' ר"ח. וגם בני ישראל מונין ללבנה ונמנין מלכות לחדשי הלבנה, וגם ר"ה הוא בכסוי, וזה עיקר רמז של יום חגנו. ועוד יש להמתיק טעם לכיסוי השופר.

וי"ש לומר רמז דהרי אמרו"ל (תענית ח:) אין

דרשה קודם התקיעות

אופן, אלא כדי שלא נראה כשתי תורות התקין רבי אבהו שכולם יהיו תוקעים בשוה. **הרס"ג** הוא הראשון והיחיד שכתב בעצמו תי נגינה של קולות השופר. ומדבריו שלא הזכיר כלל מגניחה ויללה, רק שהשלשלת הוא צורת קול ארוך רועד, נראה שהולך בשיטת רב האי שס"ל שכל מה שהזכירו בגמ' מגנוחי וילולי, זה רק לסימן וזכרון, והוא אסמכתא בעלמא, והחילוק הוא רק בין קול כבד לקול קל. ולרס"ג שברים הם קול פשוט ומקוטע לשלשה, ותרועה קול ארוך רועד.

וסבירא להו שיש כאן ספיקא דאורייתא, דאם לא שמע בדיוק השיעור בשברים ותרועה, דלא יצא (כמבואר בטושו"ע סי' תקצ.). א"כ לדבריהם קשה קושיית השואלים להגאון רב האי איך נולד ספק במצוה דאורייתא הנוהגת בכל שנה.

תרועה קול נשבר כדרך שאדם עושה בשברו

ונראה שיש לבאר שתי השאלות עפמ"ש הריטב"א (ר"ה לד.) אחרי שהביא שיטת רב האי גאון כתב וז"ל, אבל יש אומרים כוונתו להרמב"ם ושאר ראשונים הנ"ל דודאי ר' אבהו ספיקא ממש הוי, ובדואי שבדורות הראשונים נהגו בתרועה כמו שראו למשה. אבל אותה התרועה בטלה בדורות התנאים

"תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב" (תהלים פא: ד-ה). יש להבין בכסה ליום חגנו. ויש להביא הטעם מהי הגניחה והיללה של השופר, ומדוע התורה ציותה לתקוע כעין יללה וגנינוח (ר"ה לג:). ורש"י שם כתב, גנוחי גנח כאדם הגונח מלבו, כדרך החולים שמאריכים בגניחותיהם. ילולי יליל, כאדם הבורח ומקונן, קולות קצרים סמוכים זה לזה.

ורבינו דוד אבודרהם אמר במדרש שבר"ה נעקד יצחק ע"ג המזבח, ואותו היום שמעה שרה אמנו ותצעק ותייבב ותיילל. וע"כ אמר הכתוב "יום תרועה יהיה לכם" (במדבר כט:א), ומתרגם "יום יבבא' כדי שיזכור לנו הקב"ה יללת שרה אמנו ויכפר לנו.

ובעל המנהגות כתב כי האדם צריך שייליל לפני בוראו על עוונותיו, לכך ציותה כו' גם הטעם של המטה משה כתב שיש לצאת כל השיטות שלא יהיה שטן בכל שום פנים.

שהשלשלת הוא צורת קול ארוך רועד

אמנם להמתיק ענין זה ביותר אולי בהקדם דצריך לבאר לשיטת הבה"ג, רש"י, הרמב"ם, הרמב"ן ושאר ראשונים החולקים על פ"י רב האי [דס"ל להרב האי גאון דיוצא תק"ש בכל קול של תרועה או שברים או ביחד בכל

הגליות מתרבות, ודברים פשוטים אינם זוכרים כדבעי.

ובקריאת התורה ביום ראשון, כל הקריאה להזכיר גלות ישמעאל, ורצה להשחית יצחק וכן להרגו. וכן בכל דור ודור ברוחניות ובגשמיות גלות אדם 'כלה' שער וחותרו ויעלו לציון מושיעים' (סליחות יום ג'). ומזה שורש כל החטאים והפגמים.

ובמבואר בגמ' (מגילה יב:) אמרו לו: מיום שחבר בית המקדש וגלינו מארצנו ניטלה עצה ממנו, ואין אנו יודעים לדון דיני נפשות. זיל לגבי עמון ומואב, דיתבי בדוכתייהו כחמרא דיתבי על דורדייה. וטעמא אמרו ליה: דכתיב "שאנן מואב מנעוריו ושקט הוא אל שמריו ולא הורק מכלי אל כלי ובגולה לא הלך על כן עמד טעמו בו וריחו לא נמר" (ירמי' מח:יא).

והגליות מביא לאדם שלא יעשו אפילו דברים פשוטים כדבעי. ובפרט שלא תקום צרה לישראל, בגליות בינו לבין עצמו שיש צרות, כמו דאמרו חז"ל (ברכות ז:): שקשה מריבה בתוך ביתו אצל אבשלום יותר ממלחמת גוג ומגוג. וכידוע הפירוש עה"פ "והרבה עמו פדות" (תהלים קל:ז), הגלות שאדם אצל עצמו.

מפחדך אנוסה לעזרתך

והנה יומא רבא כזו שדנים בני ישראל בכל פרטיה ודקדיקה, אין לנו להישען אלא על אבינו שבשמים. והרה"ק מוה"ר יהושע מבעלזא זי"ע ה' מפרש הפייט 'מפחדך אנוסה לעזרתך' - פון דיר צו דיר. והנה בנוהג שבעולם הוא שיש סגנון תרועה מיוחד שהוא סימן וקריאה לכל העם להתאסף, ויש סגנון תרועה מיוחד המעורר

והאחרונים, שהרי התורה אמרה סתם 'תרועה' - קול נשבר כדרך שאדם עושה בשברו,^א וסגנון אחד אמרה תורה לכולם.

ואין הדורות שווין בדבר, שהרי תמצא במיני הניגונים ענין קול שהיה קול מנגן לדור שעבר, וחזר קול תמרור לדור אחר. וכן אירע בענין התרועה, כי לא היו בדורות האחרונים מריעים על שברם כדרך הראשונים. וגם יש שמריעים בשתיהן או בשלשתן, פעם בזה ופעם בזה, ואינו יודע איזה יכשר הזה או זה. ולכך הוצרך ר' אבהו לתקן זה, עכ"ל.

הטעם של הריטב"א קצת שונה מדברי הרמב"ם, שמחמת רבוי הגליות נשתכחה בדיוק סגנון התש"ר. אמנם זה עיקר הטעם שברבי הגליות וכו'. וזה דבר תמוה מאד, שהרי תקעו בכל הזמן.

אמנם רואים מזה כדברי אנשי כנסת הגדולה בשעה שביקש אחשוורוש שיפסקו מה לעשות עם ושתי המלכה, ושלא רצו לפסוק (מגילה יב:), והשיבו שילכו למואב שאנן ולא גלו (עי' ירמי' מח:יא). אמנם בני ישראל הורק מכלי כללי אין ישוב הדעת.

וזה ביאור בדברי הרמב"ם, וכן יש להעמיס בדברי הריטב"א בתקנת רבי אבהו, כי מחמת הגלות אין ישוב הדעת, ובמצוה שבא מדור לדור לא זכו אפילו לכין לאמיתו, עד שיעשו מתשעה קולות מאה קולות בכדי לצאת מכל ספק.

והיות כי השופר לזכרון של בני ישראל קאתו, וכדברי הגמ' (ר"ה כו.) שיטת עולא דהוה כעבודת הכה"ג לפני ולפנים. בזה עצמו שמראה הקושיים בקיום מצוה המסורה לנו מדור דור, זה מראה המתקה על כל המצוות, שרק מואב שאנן. והכ"נ הרי

^א שתרועה היא משורש "תרועם בשבט ברזל" (תהלים ב:ט).

את בוראן בתרועה. כי ע"י קול השופר המעורר חרדה ופחד שהוא סימן לבריחה וניסה, מתקרבים ומתחברים בני ישראל אל השי"ת, כמו תינוק בעת שמתירא רץ להתגונן תחת סינר האם. 'מפחדך אנוסה לעזרתך' כאמור.

בן היה אזעקה בארץ ישראל, נחבאים בבית המדרש אצל אבינו שבשמים. וזהו ענין התקיעות.

רבי זאב מקיצעס לקח הפתק מהבעש"ט

ומספרים בזה עובדא שהיה אצל הבעל שם טוב הק' זי"ע, שלפני ראש השנה לימד את תלמידו הרה"ק ר' זאב קיצעס זי"ע כל כוונות התקיעות, והוא רשם הכל על פתק. אמנם כשהגיע העת לתקוע נאבד ממנו הפתקא, ולא זכר הכוונות בע"פ, כי הכל היה רשום, והיה לו מזה שברון לב גדול מאד. ובשעת התקיעות תקע בכוונה הפשוטה לקיים מצוות בורא בלב נשבר מאור.

אחר התקיעות אמר לו הבעש"ט הק': ע"י שברון לבך נקרע גזר רין קשה. כי הכוונות למצוות הם כעין מפתחות הפותחות שערי שמים למעלה. יש שערים הנפתחים בכוונה זו, ויש שערים הנפתחים בכוונה זו. אכן לב נשבר הוא כמו גרזן, ושובר כל השערים בלי מפתח (עי' טורי זהב דרוש לר"ה ד"ה בשם).

והנה בשנה זו ראיתי גזירה קשה ח"ו, וידעתי שאי אפשר לבטלה כ"א על שברון הלב, לכן גרמתי שתאבד ממך כל הרשימות של כוונות התקיעות, ובכך ע"י שברון לבך תיבטל הגזירה, וכך הוה.

וזהו הכוונה כי שרה אמנו גנוחי גנח על גליות בכל הדורות שיצא מהעקידה, ורוב הגליות מפריעים לעבודת השי"ת. וכן זה הביאור של המטה משה שעשו הרבה

פחד ורעדה, שהוא רמז וסימן לעם שכל אחד ינוס ויברח למלט את נפשו. ולכל סגנון תרועה מיועד כלי מיוחד, כי אי אפשר לעשות בכלי אחד שתי פעולות מנוגדות.

ואילו בני ישראל כששומעים את קול השופר מתעוררים לשתי הפעולות ביחד. והיינו, שמתמלאים פחד וחרדה מקול השופר, וכדכתיב (עמוס ג:ו) "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו", שהוא סימן וקריאה למנוס ובריחה. אבל להיכן בורחים ונסים בני ישראל? מתכנסים ומתאספים אל הקב"ה, כלומר מהשי"ת אל השי"ת פון דיר צו דיר, בבחינת 'מפחדך אנוסה לעזרתך אברך ממך אליך' (כתר מלכות לרשב"ג).

ועי' פיה"מ להרמב"ם (ר"ה פ"ד מ"ז) וזה לשונו, שאין קורין הלל לא בראש השנה ולא ביום הכפורים, לפי שהם ימי תפלה והכנעה לפני ה' ויראה ממנו וניסה אליו ותשובה ותחינה ובקשת מחילה, ואין ראוי במצבים כאלה לשמוח ולשיש.

וזהו פירוש הפסוק (תהלים פט:טז) "אשרי העם יודעי תרועה ה' באור פניך יהלכון". 'יודעי' הוא לשון שבירה, מלשון הכתוב (שופטים ח:טז) "ויודע בהם את אנשי סוכות". והיינו שמקול השופר נופל על בני ישראל פחד וחרדה, ולבם נשבר בקרבם. ו'תרועה' הוא מלשון ריעות והתחברות, כלומר מרוב פחד הם רצים להתקרב ולהתחבר אל השי"ת. ועי"ז 'ה' באור פניך יהלכון', כי מיד כאשר בני ישראל רוצים להתקרב אל השי"ת, מאיר ה' פניו אליהם ומקרבם אליו. וממילא "בשמך יגילון כל היום" (תהלים פט:יז) שכן כאשר התשובה היא באופן זה יכולים להיות בשמחה.

וזה שאמר במדרש (ויק"ר כ"ט ד') על פסוק זה, אמר רבי יאשיה וכו' שהן מכירין לפתות

שנוזה עוד השנה להיושע, ותשועת ה' כהרף עין שהקב"ה כבר ישפיע רחמים וחסדים לכל היהודים, ויכתב בכתביה וחתימה טובה בני חיי אריכי ומזוני רויחי וסייעתא, ונוזה בקרוב לביאת משיח צדקנו בב"א.

תקיעות כל השיטות להראות איך ששוכחים מצות ה' ועושים כל השיטות, שגם היצר יודה שזה סיבות שנכשלים וגם הוא יודה לזה, ובזה יהיה לזכרון לרחמים ולרצון לפני ולפנים ויזכר וזכרונו לטובה.

כבר התחיל שנה טובה, יעזור השי"ת

בין מנחה למעריב

על השמים" ששם אין חטא. השיב הקב"ה למרע"ה "החזר להם תשובה", שגם אם חטא עדיין יכול לחזור בתשובה.

ומען משה רבינו, 'שמא ישרפוני בהבל שבפיהם', כלומר אינו דומה הבל שאין בו חטא למי שחטא ושב בתשובה. א"ל הקב"ה 'אחוז בכסא כבודי', כלומר גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד (ימא פו). ובגמ' (סנהדרין קג.) גבי מנשה מלך יהודה כתיב "ויחתר לו" (דה"ב לג:יג) וכו' מלמד שחתר לו חתירה מתחת כסא הכבוד, ואתי שפיר ודו"ק.

ועפ"ז ביאר גם המשך הפסוקים "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז" (תהלים ח:ג), כלומר באשר לטענת המלאכים שיש להם הבל שאין בו חטא, גם לדידן איכא הבל שאין בו חטא, דהיינו תינוקות של בית רבן, ובזכותם קבלנו את התורה. ועיין ישמח ישראל (חג השבועות).

כסא כבודי היא כח קול השופר

ואול' דהחתירה מתחת כסא הכבוד היא כח קול השופר. "אשרי העם יודעי תרועה", שיודעין לרצות את בוראן שעולה מכסא דין לכסא רחמים. וזהו חתירה מתחת כסא כבודי, 'ה' באור פניך יהלכון" (תהלים פט:טז).

תקיעת שופר חתר חתירה מתחת כסא"כ

ענין ראש השנה קדושה אחת ב' קדושות. ונקדים ענין תקיעת שופר וכח הגדול מכח התשובה. ונקדים דברי כ"ק אדמו"ר זי"ע בגמ' (שבת פח:) ואמר רבי יהושע בן לוי: בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבש"ע, מה לילוד אשה בינינו? אמר להן: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם? "מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו" (תהלים ח:ה). "ה' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים" (שם ב:).

א"ל הקב"ה למשה: החזיר להן תשובה! אמר לפניו: רבש"ע, מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם. א"ל: אחוז בכסא כבודי, וחזור להן תשובה, שנאמר "מאחוז פני כסה פרשו עליו עננ" (איוב כו:ט). ואמר רבי נחום, מלמד שפירש שדי מזיו שכינתו (נטריקון של פרש"ז), ועננו עליו.

אחוז בכסא כבודי והחזיר להן תשובה

ובן זקני הקדוש הרבי ר' העשיל (חנוכת התורה פ' יתרו) ביאר היטב השקלא וטריא שבין מרע"ה והמלאכים. כי המלאכים טענו דכיון דהאדם עלול לחטוא, א"כ "תנה הודך

שמעוני מקע"ט) אין ישראל ניזונין אלא בזכות האמונה, דקיי"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא (קידושין ל:). וקשה אמאי לא מקבלין שכר בעוה"ז, והרי כתוב "לא תלין פעולת שכיר" (ויקרא יט:ג) וגם "ביומו תתן שכרו" (דברים כד:טו), ובודאי הקב"ה מקיים כל התורה כולה, כדאיתא בירושלמי ברכות.

על האמונה שייך 'ביומו תתן שכרו'

וי"ל דאיתא בגמרא (ב"מ קי:): האומר לחבירו צא שכור לי פועלים, שניהם אין עוברים משום בל תלין - זה לפי שלא שכון, וזה לפי שאין פעולתו אצלו. ומוקי לה בדאמר להו השליח, שכרכם על בעל הבית (וכן נפסק להלכה בחור"ם סי' של"ט ס' ד', ועיי"ש בסמ"ע ס"ק י"ג). והרי כל התורה ניתנה לנו ע"י שליח דהיינו משה רבינו, על כן שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ואין הקב"ה עובר בבל תלין.

ואיתא בגמ' (מכות כג:): מאי קרא "תורה" צוה לנו משה מורשה" (דברים לג:ד)? 'תורה' בגימטריא תרי"א, ושני הדברות 'אנכי' ו'לא יהיה לך' מפי הגבורה שמענום. ולפ"ז מוכרח השי"ת ליתן שכר בעוה"ז, שאל"כ עובר על לא תלין, כיון ששני הדברות לא ניתנו ע"י שליח רק ע"י הקב"ה בעצמו.

ולפ"ז יבואר אין ישראל ניזונין אלא בזכות האמונה, היינו בזכות 'אנכי' ו'לא יהיה לך' שזוהו אמונה, מקבלים וזוכים לשכר בעוה"ז (ועיין בזה בישמח משה פ' יתרו עה"פ כה תאמר לבית יעקב). ובזה מפרש ג"כ הקרא (תהלים סב:יב-יג) "אחת דיבר אלקים שתים זו שמעתי וגו' ולך ד' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו". אחת דיבר אלקים שתים זו שמעתי, שהם הדברות של אנכי ולא יהיה לך, ו'לך ד' חסד', שרצה להנות ולתת לנו שכר בעוה"ז ועשה עמנו חסד ששני הדברות הראשונות

אמנם נחזור מה שהתחלנו דאי' (ביצה טו). תני רב תחליפא אחוה דרבנאי חוואה, כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים, חוץ מהוצאת שבתות והוצאת יום טוב, והוצאת בניו לתלמוד תורה. שאם פחת - פוחתין לו, ואם הוסיף - מוסיפין לו. אמר רבי אבהו: מאי קראה "תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו", איזהו חג שהחדש מתכסה בו? הוי אומר זה ראש השנה. וכתוב "כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב". מאי משמע דהאי 'חק' לישנא דמזוני הוא, דכתיב "ואכלו את חקם אשר נתן להם פרעה" (בראשית מז:כב). ויש לדייק למה דייקא בראש השנה.

הר"ר יונתן: טעם קדושה אחת של ר"ה

אמנם הכוונה בזה שראיתי דכל יום של עשרת ימי תשובה מכוונים נגד עשרת הדברות. וכן היא בפסיקתא רבתי (פסיקא מ' בחדש השביעי) א"ר יצחק, למה י'עשיתם [עולה] (כמדבר כט:ב)? אמר הקב"ה לישראל, עשו תשובה באלו עשרת הימים בין ראש השנה ליום הכיפורים, ואני מזכה אתכם ביום הכיפורים [ובורא] אתכם בריה חדשה וכו' דבר אחר, למה עשרה, כנגד עשרת הדברות שקיבלו בסיני שהם סניגורים של ישראל, שלא קיבלו אותם אומות העולם, וישראל קיבלו אותם מאהבה, עיי"ש.

ובתב הרבי ר' יונתן ביערות דבש, דלכן יש ב' ימים של ראש השנה קדושה אחת, כיון ד'אנכי' ו'לא יהיה' דיבור א' נאמרו (ילקוט ירמ' רמז רס"ו). הכ"נ ב' הימים קדושה אחת להם.

אין ישראל ניזונין אלא בזכות האמונה

ונבאר קצת ביותר הענין ידועים דברי זה"ק הרה"ק הרבי ר' העשיל ז"ל, בספרו חנוכת התורה (פ' יתרו) לפרש מאמרם (ילקוט

ומבקש ממנו דבר, דרכו לצמצם שכלו בשכל הבן לקיים משאלותיו. אף אם שכל האב אינו כן, נעשה בו רצון ממש כמבוקש הבן. וזה 'עושים רצונו של מקום', היינו שעושים בו רצון ממש, עד כאן, ודברי פי חכם חן. וזהו: 'בגלל אבות שעשו רצונך'.

ובן מביא דברי המגיד הקדוש בחידושי תורה לראש חודש, ומפרש בזה (סוף הלל): 'וחסידך צדיקים עושי רצונך' היינו צדיקים עושים רצון בו יתברך שמו. וכן מביא דברי המגיד שם בתולדות יצחק (פ' יתרו) לפרש (שמות כב:) 'אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים', היינו להיות בנים כנזכר, ודברי פי חכם חן. ועיין ברש"י הפי' "על פני", שלא יתפלל רק להשי"ת. וכן 'אלהים אחרים', שאינו עונים בעת צרה.

השי"ת יקבל תפלתנו לרחמים ולרצון, אם כבנים רחמנו כרחם אב על בנים, ונוכה לשנה טובה ומתוקה וכל הישועות, בני חיי אריכי ומזוני רויחי וסייעתא דשמיא, ונחתם לחיים טובים ולשלום ולכל טוב סלה בביאת משיח צדקנו ובנין ביהמ"ק בב"א.

נאמרו מפי הגבורה עצמו, ועי"ז 'כי אתה תשלם לאיש כמעשהו' כבר בעוה"ז, עי"ש.

ועד"ז מפרש החוות יאיר הפסוק (קהלת ד:ט) "טובים השנים" - שני הדברות הראשונות ששמענו, "מן האחד" - מפי הגבורה, ולא מפי משה שהוא בבחינת שליח, כי יש לשלם "שכר טוב בעמלם" - מיד בעוה"ז.

ועל דרך מבואר לנכון דדוקא ביומו דראש השנה, דאז בב' ימים אלו הם מאירים ב' הדברות האלו 'אנכי' ו'לא יהיה', ובזכות אמונה ניוזנין לנכון, ובזה תלוי פרנסת כלל ישראל.

בספר תולדות יצחק (חידו"ת ליו"ט א' ע"ב): 'בגלל אבות שעשו רצונך וכו'. כי פריך בגמרא (ב"ב י). אתם קרוים בנים וקריון עבדים. ותירך, בזמן שישראל עושים רצונו של מקום נקראים בנים, וכשאינן עושים רצונו של מקום נקראים עבדים. וקשה, וכי כשאינן עושים רצונו של מקום וכו', וכי הלוה נקרא 'עבד' כשאינו עושה רצון רבו?

ותירץ הרב המגיד הקדוש ממעזריטש נבג"מ, דהנה מדרך האב כשבנו מגעגע

יום ב'

בין מנחה למעריב

בדין, מ"מ צריך להיות ירא וחרד מאימת הדין, ועי"ז נזכר לזכות. וצריך ביאור.

התום (ערכין י: ד"ה אמרו) מדייקים מלשון הגמרא שישראל לא אומרים שירה, אבל מלאכי השרת אומרים שירה. ולכן אומר ר"י שבר"ה וביוה"כ אין לדלג על 'והחיות ישוררו וכו' ורובים יפארו', ע"כ. וכן אומרים 'והאופנים וחיות הקודש וכו' משבחים ואומרים' (שיטה מקובצת).

מדוע אין אומרים הלל בר"ה ויוה"כ

איתא בגמ' (ר"ה לב:), א"ר אבהו, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע, מפני מה אין אומרים ישראל שירה לפניך בר"ה וביוה"כ? אמר להם, אפשר מלך יושב על כסא דין, וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה? (טור סי' תקפ"ד). וכתב הט"ז (הביאו המשנה ברורה סק"א) ומוסיף שלמרות שאנו בטוחים שנצא זכאים

יום הזכרון - שמחויב כל אחד להתפלל על חבירו

ובתפארת שלמה לראש השנה אי' דברים דומים לזה, וז"ל: ר"ה הוא ב' ימים, ביום א' דינא קשיא, וביום ב' דינא רפיא. ומפני כן ביום א' העיקר להתפלל עבור כבוד הבורא על צער גלות השכינה כנ"ל. אך ביום ב' צריך כל אחד מבני' לזכור כללות ישראל לעורר רחמים עליהם להשפיע להם כל טוב וחסד. וז"ש "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו" (מלאכי ג:טז) וכו' ולכן ר"ה נקרא יום הזכרון, שמחויב כל אחד להתפלל על חבירו, עכ"ל.

ובס' שפע חיים (ר"ה מאמר ע'), ועובדא ידענא מוקה"ק מצאנו שבא לפנינו בנו של אחד הצדיקים שנסתלק אז, וחסידי אביו רצו להכתירו כממלא מקום אביו. אך הוא סירב בדבר באמרו שאינו ראוי לאותה איצטלא, ובא לפני זקה"ק לשאול בעצת קדשו. והשיב לו זקה"ק, אם יודע אתה בעצמך שכאשר יבוא לפניך אדם, ויתנה בפניך את צרותיו, תשתתף בצערו ותהיה מיצר ודואג עמו כל כך כאילו היתה הצרה הזאת בתוך ביתך, אז רשאי אתה להנהיג עדה בישראל, עכדה"ק.

שפע חיים: בודקים בספר החיים לראות אם אין שם א' שיצטער על מיתתו של זה

וממשיך, לפ"ז יבואר שפיר כי עי"ז יוכל לפעול ישועות להבאים אצלו, דכיון שהוא מצטער בצרתם בעוד שעליו לא הטילו משמים עונש הצער הזה, לכן יתעורר הכרח להושיעם. ויש ליישב בזה תמיהת העולם על מה שספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו (ר"ה לב:), דצ"ב למה צריכים גם

אמנם יש להבין הענין בעצם אם מותר להתפלל על גשמיות בראש השנה.

מדוע לא בא בן ישי

הרה"ק הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג זי"ע נכנס פעם לביהמ"ד ביום א' דראש השנה, ושמע שאנשים אומרים תהלים ונאנחים. אך הוא בקדושתו, הרגישי שהאנחות הן רק על צרות גשמיות - חוסר פרנסה וכדומה, ולא על צרות וגלות השכינה. פנה הרבי ר' שמעלקא זי"ע אל הקהל ואמר: "כל עמה נאנחים", על מה - מה הם מבקשים? "מבקשים לחם" (איכה א:יא)! ... כך היה ביום הראשון.

ובאשר נכנס הרבי ר' שמעלקא לביהמ"ד למחרת, ביום ב' דר"ה, ושמע שוב אנחות הגיב ואמר: "מדוע לא בא בן ישי", מדוע לא זכינו עדיין שיבוא משיח לגאלנו, התשובה היא: שאין מבקשים על גלות השכינה, אלא "גם תמול" [ביום א' דר"ה] "גם היום" [ביום ב' דר"ה], כל הבקשות לא היו אלא "אל הלחם" (ש"א כ:כז)! ...

המגיד הק' מקאזניץ זי"עא בספרו עבודת ישראל בתוך דבריו על ענין ראש השנה שחל בשבת כתב בזה"ל: על פי שנקדים דברי האריז"ל שכתב, כי ביום ראשון דראש השנה תמיד התיקון בפנימיות העולמות, וביום השני בחיצוניות העולמות, עיי"ש והבן.

אשר לפי זה ביארנו הדרך הנכון לכל אדם להתפלל ביום ראשון דראש השנה עיקר על תיקון הנשמה ועל עסקי עבודת הש"י, שזה פנימיות העולמות. וביום השני להתפלל על צרכיו, בני חיי ומזוני, ולהשפיע לכל ישראל, עכלה"ק.

לעצמם יודעים שפעלו לישועה, אבל איך יאמר הלל וחבירו עוד בצרה, הרי אין אומרים שירה אלא בכרס מלאה (תענית כה:– כו.). ובזה שהרי לחבירו אין לו, מזה גם לעצמו חסר, וממילא הו"ל כמו שאין זה בכרס מלאה. וזה היתה תשובה ספרי חיי' כו' הרי הם אינם מסוגלים לומר הלל כשמשותף בצרת חבירו.

'פארגינ' לא רק להשתתף בצרה אלא להתנהג עם עין טובה בסבר פנים יפות. כידוע בספר הכוונות, הכוונה של השופר מלשון שפיר חקל תפוחין קדישין באור פניך יהלכון, הארת ארי"ך אנפין נהירין, להיות פנים מאירים לחבירו, הרי השי"ת משלם בהארת פנים.

השי"ת יעזור לנו ולכל ישראל באנפין נהירין בגמר חתימה טובה בני חיי אריכי ומזוני רויחי וסייעתא דשמיא וחנא וחסדא בשידוכים דבר נאה ומתקבל, ויתעורר זיווג העליון ובקרב ניגאל בב"א.

שניהם, דהא חד מינייהו סגי וכגון לכתוב את הנידונים לחיים בספר החיים, ומי שאינו כתוב שם ממילא נודע שנידון למיתה ח"ו, או בהיפוך.

ולחנ"ל י"ל דכאשר גוזרים ח"ו על אחד להיכתב בספר המתים, חוזרים ובודקים בספר החיים לראות אם אין שם אחד שיצטער הרבה על מיתתו של זה, דא"כ יהא בהכרח לכתוב גם אותו בספר החיים, עיי"ש.

ועד"ו מובן לנכון, כי העיקר להשתתף עם חבירו, ובזה מחיש ישועה לחבירו וגם לעצמו. ובאמת כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו (נגעים פ"ב מ"ה), כדברי הבעש"ט דמה שרואה בחבירו הוא מנגעי עצמו, ומשום זה לבד צריך ישועה. וכאשר רואה בחבירו, יבין בעצמו שיש להתפלל על עצמו בזה שחבירו יושע.

ובזה נחזור, שזה היתה תשובת הקב"ה להמלאכים, שבאמת בני ישראל אולי

ומי שילמוד במשנה הלכות
אי"ה אם יהי' לי זכות בעוה"ב
אשתדל להתפלל בעדו
אהקבאת שוית' אסנ"ה אהב' תשס"ט

מערכת המשנה

ליקוטים קצרים מתוך שו"ת משנה הלכות ושאר ספרי רבינו הקדוש זי"ע
נערך ע"י הרב מרדכי צבי גינזבורג | אין ללמוד מכאן הלכה למעשה

במסגרת דף היומי

חולין קל"ח ע"א

עדריה קודם שיעשר. ומשני, מהרה יבנה המקדש, ובעיני בהמה להקרבה וליכא, ע"כ. והגם שאפשר בלוקחין שאינן חייבין במעשר, מ"מ כיון דאיהו שדי ביה מומא בכלי עדריה ושכיחי מומא דפסלי בקדשים, נמצא לא שכיחי בהמות לקרבנות.

וא"כ בדידן דיעשו כל הבהמות בני פקועות, וקיי"ל דבן פקיעה פסול לקרבן (ע"י רמב"ם פ"ג מהל' איסורי מזבח), כ"ש ממטיל מום בעדריה דאסור, דהתם עכ"פ אפשר בבהמות הלקוחות, אבל כאן שיעשו כל הבהמות בן פקועות, מהרה יבנה המקדש ובעיני בהמה להקרבה וליכא. וע"ע בתוך התשובה.

ועוד דן רבינו (ח"ז סי' פ"ב) אי מותר להפקיע עצמו מלקיים מצות שמירת שבת ע"י טיסה באוירן במהירות יתירה ממקום למקום שאין שם שבת כל שעה ושעה כל היום עד שלמוצ"ש יחזור למקומו, ונמצא שלא שבת בשבת ולא עבר על חילול שבת, שהרי כל היום לא הי' במקום ששם שבת.

והביא רבינו ראיה דאסור לעשות כן, מפירש"י (קידושין לג.) ת"ל 'וראת', יש לירא מן היוצר היודע מחשבותיך שאתה מבקש להפטר ממצותו. וע"ע בחידושי משנה (קידושין עמ' שט"ו).

רש"י (ד"ה אלא אמר רבא) טעמא דמותני' [דהלוקח גז צאנו של חבירו אם שייר המוכר חייב, לא שייר הלוקח חייב] משום דאין אדם רשאי להפקיע ממנו מיד מצוה ולמכור גזיו, כדי שיהא גז של אחד וצאן של אחר לפוטרו, ע"ש.

הנה נשאל לרבינו (שו"ת משנה הלכות ח"ב סי' ד') אמאי לא נהגו בזמן הזה לגדל בני פקועות, כיון דקיי"ל (יו"ד סי' י"ג סע' ד') דבן פקועה הבא על בת פקועה פטור משחיטה לעולם, ואין טעון שחיטה רק מדרבנן, ואין טריפות התורה אוסר בהן. א"כ לא יהי' שום בעיות בבשר, כי יהי' הכל 'גלאט כשר'.

והשיב רבינו דאי אפשר לתקן דבר כזה, כיון דלדעת הרמב"ם איכא מצות עשה של 'זבחחת' בשחיטה, וא"כ אם יגדל בני פקועות יפקיע עצמו ממצות שחיטה, וזה אסור כדמבואר בסוגין. ועיין יו"ד (סי' שכ"ד) דאסור לעשות עיסות קטנות פחות מכשיעור לפטור עצמו מחיוב חלה. ועי' ברכות (לה:).

ועוד ראיה מגמ' (בכורות ג:) דס"ל לרב יהודה מותר לו לאדם להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם. ומקשה הגמ', א"כ גבי מעשר נמי נשדי ביה מומא בכלי

שיעורי הלכה

חודש אלול תשפ"ה לפ"ק

הלכות ראש השנה – או"ח סי' תקפ"ה-תקפ"ט-תקצ"א-תקצ"ט

יתקן כלי שיר, וכמו שגזרו בכל יו"ט (סי' של"ט ס"ג).

בט"ז (סק"ה) תירץ שהשופר אינו מיועד לשיר אלא לתקיעות של מזנה, ועל כן לא נוהגת זו הגזירה שלא לנגן בכלי שיר. ובאופן אחר תירץ שחז"ל לא גזרו לעקור לגמרי מזנה שזיותה התורה. ואם יגזרו שלא לתקוע, תיעקר מזנה שופר לגמרי. משא"כ כשחל בשבת תוקעים ביום השני. ובעין תירץ זה הביא המגן אברהם (סק"ד) בשם מהר"ם פדוהא.

קדושת לוי: כשראש השנה חל בשבת הוא יו"ט בקדושת לוי (ליקוטים חדשים) מזכיר יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, אימתי הוא יום טוב כשחל ראש השנה בשבת. כי אליבא דאמת, איך כותבים בראש השנה בג' ספרים הנפתחים, הלא אסור לכתוב בשבת. אלא אם כותבים אותנו בספר החיים, הרי זהו פיקוח נפש שדוחה את השבת ומותר לכתוב, ולכן כשחל בשבת הרי זהו יום טוב.

שנה שאין תוקעין בתחילתה

צריך זהירות יתירה בשמירת שבת

בספר מנחת עני (פ' האזינו) לזעל הערוך

יום טוב של ראש השנה שחל בשבת

סי' תקפ"ה סע' ה' י"וס טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת אין תוקעין בשופר. הג"ה, ואסור לטלטלו אם לא לצורך גופו ומקומו.

הטעם שאין תוקעים הוא גזירה מדרבנן, כמבואר בגמרא (ר"ה כט:): דאמר רבה, הכל חייבין בתקיעת שופר ואין הכל בקיין בתקיעת שופר. גזירה שמא יטלנו צידו ויילך אלל הבקי ללמוד, ויעצירו ארבע אמות ברשות הרבים.

ומה שלא חששו שמא יוציא מרשות לרשות כתבו החוס' (שם ד"ה שמא) משום שהמוציא מרשות לרשות אית ליה היכירה ואין לגזור בשביל זה. אבל ברשות הרבים זימנין דלאו אדעתיה ומעביר ארבע אמות.

ועוד נראה לתרץ כי לשמא יוציא לא חששו כיון שנקל להיזהר בדבר שיעשה כלאחר יד. אבל להעביר פחות פחות מארבע אמות שזה זמן ארוך, קשה להיזהר בדבר.

למה לא גזרו על שופר משום כלי שיר

ומה שלא גזרו שלא לתקוע בכל ראש השנה, אף כשלא חל בשבת, משום הגזירה של שמא

סנדקאות, קשה לכוון לגמרי לשם שמים. אולם כאשר חשב אדם לעשות מצוה, ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה (ברכות ו.), באופן זה נחשב לו כאילו עשאה בשלימות, ועל כך השמחה.

והכי נמי כשחל בשבת שכל אחד היה רוצה לשמוע קול שופר, אבל אי אפשר מפני תקנת חכמים, הרי זה בגדר חשב לעשות מצוה ולא עשאה, שמעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, והרי זה בשלימות ובמדריגה היותר גדול ששייך להיות. ועל כך השמחה הגדולה והיום טוב כשראש השנה חל בשבת.

בשבת יש המתקת הדינים בלי תקיעת שופר

ועוד מצוה בספרים הקדושים דמה שאין תוקעים בשופר כשחל ר"ה בשבת [מלבד הטעם הפשוט של גזירה שמה יעזירנו], כי בשבת יש את כל הכח של תקיעת שופר. ורמז לדבר "תקעו בחודש שופר" ר"ת שבת (עי' דברי חיים), שמענמו נפעל המתקה בשרשו, ואין צריך לעורר רחמים ע"י התקיעות. ואדרבה, עוד יש בזה מעלה יתירה, כי כשנפעל בידי שמים בלי מעשה התחתונים אזי הוא ביתר שלימות.

סעודה שלישית בראש השנה שחל בשבת

כשחל ראש השנה בשבת, אוכלים סעודה שלישית כמו בכל שבת [ומפאת קוצר הזמן יחלק סעודתו לשנים (ראה מטה אפרים סי' תקצ"ז ס"ד, ואלף למטה סק"א)].

ואכילות סעודה שלישית עת רעוא דרעווין בראש השנה הוא דבר גדול ונשגב, שהוא

לגר ז"ל עמד לחקור אם ראש השנה בחל שבת אם זה סימן טוב או להיפך. וזוהי מצאנו שנים שרעות ביותר ושנים שטובות ביותר היה ראש השנה בשבת, דשני שנים שנחשב בית המקדש היה ראש השנה בשבת. ומאידך שנים שיותר טובות מצינו שמחילת עון העגל היו בשנה שחל ראש השנה בשבת, וכן הקמת המשכן, וכן שנה שנכנסו לארץ היה גם כן בשבת (יעו"ש הוכחותיו).

ומבאר שם שהעיקר תלוי במצב של שמירת השבת אם תהיה סניגור או ח"ו להיפך. ומבאר הדברים במשל נפלא, יעו"ש אריכות דבריו הנפלאים.

כשראש השנה חל בשבת

מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה

ובאמת צטור (סי' תקפ"ה) מצוה בשם זה"ג שמה שאמרו בגמרא (ר"ה טז:) שנה שאין תוקעין זו בתחילתה מריעין לה בסופה, לא דאיקלע בשבת אלא דאיתיליד אונסא.

ויש להמתיק הדבר ביותר על פי המסופר שפעם כיבדו את הרבי ר' שמעלקא מניקלסבורג זי"ע בסנדקאות. מאחר ונתאחר מעט, מיהרו לעשות את הצריה. וכאשר הגיע הרבי ר' שמעלקא להשתתף בצריה, כבר היה אחרי הצריה.

אותו היום הצחינו תלמידיו שהרבי שרוי בשמחה מיוחדת, והתפללו לשמחה מה זו עושה, אחר שהפסיד מצוה גדולה כזו. כששאלוהו הסביר להם, כאשר יהודי עושה מצוה, צפרט מצוה שיש עמה כבוד, כגון

דאורייתא אינו יכול להוציא אחר שינא ידי חובתו.

תקנת האדר"ת בירושלים שיכון על תנאי

במקראי קודש (ימים נוראים סי' כ"ז)
מביא הגאון רבי לבי פסח פראנק ז"ל
שהגאון האדר"ת ז"ל התקין בירושלים
שבעל חוקע בבתי כנסיות רבים יכוון על
תנאי, שאם הדין הוא כהגאונים אינו רוצה
ללכת בראשונה. ויש לדון הרבה בזה אם
אפשר לקיים מצווה על תנאי.

חתימת ברכת שופרות כשחל בשבת

סי' תקל"א שו"ע סע' ד' "אומרים עשרה
פסוקים של מלכיות, ועשרה של זכרונות,
ועשרה של שופרות בכל ברכה וכו'".

בחתימת ברכת שופרות אומרים "צא"
שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים".
בהגהות רבי עקיבא איגר כאן כתב: חותם
ואומר 'שומע קול תרועת עמו ישראל היום
ברחמים'. בשבת לא יאמר 'ברחמים', כך
כתב מהריק"ש. ובספר גן המלך לבעל גנת
ורדים (סי' ה') כתב לומר בשבת 'שומע
זכרון תרועת עמו ישראל היום ברחמים',
עכ"ל. אבל מנהגינו שלא לומר תיבת 'היום'
כלל גם בחול.

סי' תקל"ב הג"ה סע' א' "ונהגו לומר כל
פעם אחר שתקעו 'היום הרת עולם'
ו'ארשת' (מהרי"ל). ואפילו בשבת שאין

עת רצון מיוחד, ומעוררים רחמים במקום
התקיעות.^א

בעל חוקע שתוקע כמה מקומות
מתי יכוון לצאת ידי חובתו

סי' תקפ"ט ס"א "כל שאינו מחויב בדבר
אינו מוציא אחרים ידי חובתו".

בעל חוקע שתוקע בכמה מקומות, נחלקו
האחרונים מתי יכוון ללכת בעצמו ידי חובת
מאות תקיעת שופר.

מטה אפרים: יכוון בראשונה

במטה אפרים (סי' תקפ"ה ס"ט) כתב,
דמי שהוא חוקע בכמה מקומות, יש לו
לכוון ללכת ידי חובת עצמו בתקיעות
שתוקע בראשונה, ואעפ"כ יוכל לזכך
במקומות אחרים בשביל הציבור שלא ילאו
עדיין. ואין לו להיות מתון בכוונת יציאת ידי
חובת עצמו, שמנה הצאה לידו לא
יחמיצה, ואולי לא יהיה יכול לתקוע אח"כ
מאיזה סיבה.

לחם הפנים: יכוון באחרונה

אמנם בלחם הפנים על קינור שו"ע (סי'
קכ"ט סק"א, הוצא באלף המגן ס"ק כ"א)
כתב שלכתחילה אם יודע שיטריך לתקוע
בכמה בתי תפלות, יכוון התוקע שלא ללכת
רק במקום האחרון כדי לחוש למה שכתב
בשאלת אריה (סי' י"ג) בשם כמה מגדולי
הראשונים (הצה"ג והגאונים) דבמנהג

^א ראה שפת אמת (ר"ה תרנ"ב), לכן בשבת אין צריכין לתקוע, כדאיתא בזוה"ק (יתרו פט., אחרי עט):
כי בשבת מתגלה עת רצון מעתיקא קדישא, ומתהפך הדין לרחמים. וכמו כן ע"י קול שופר מתגלה
עת רצון מעתיקא קדישא וכו'.

ובטור מצינו: 'ואם חל בשבת, כתב אבי העזרי, שאלתי לרבותי אם יש לומר 'ותודיענו' מפני שאומרים זו 'וחגיגת הרגל' וראש השנה אינו לא חג ולא רגל. והשיבני דאעפ"כ אומרים 'ותודיענו', כי היכי דאמרינן במוצאי יו"ט בהדלה 'צין יום השביעי לששת ימי המעשה' דאמרינן סדר הבדלות הוא מונה, הכא נמי סדר התיקון הוא מונה'.

[ובאמת במס' פסחים (קד.) מונה כל מיני הבדלות שעשה ה' בעצם הבריאה, אפילו כאלו שאין להם שייכות למוצאי שבת]. הרי שלא יתכן לומר הנוסח מצ' טעמים כיון שאינו חג (שחייב בקרבן חגיגה) ולא רגל.

מחלוקת הפוסקים אי ראש השנה נקרא חג אולם צט"ו כתב בזה הלשון: 'אע"ג דראש השנה אינו רגל, אומרים 'וחגיגת הרגל', דסדר התיקון הוא אומר, כמו שמצינו בהדלה 'במוצאי יו"ט. הרי לא הקשה אלא ממה שאומרים 'רגל', אבל ממה שקוראים אותו 'חג' לא הקשה כלל. וי"ל דראש השנה נקרא חג, כמו שכתוב "בכסה ליום חגנו". אבל רגל לא נקרא, כי שלש פעמים בשנה נצטוו לעלות לרגל (פמ"ג).

ישמח משה: תקיעת שופר
מעורר קול שופר של משיח

חשבתי לומר ביאור במה שאומרים 'וחגיגת הרגל', בהקדם מה שהיה רגיל בעל ישמח משה זצ"ל לעורר לבות בני ישראל בהתעוררות רב קודם התקיעות. באמרו שבזמן הזה מתקבצים בשמים דוד המלך ע"ה וכל שרי האומות, ודנים ביניהם

תוקעין אומרים 'היום הרת עולם', אבל לא 'ארשת' (מנהגים)."

הנוסח הוא "היום הרת עולם היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים, אם כבנים אם כעבדים, אם כבנים רחמינו כרחם אב על בנים, ואם כעבדים עינינו לך תלויות עד שתחננו ותוֹלֵא כאור משפטינו אִיוֹס קדוש".

האר"י הק' מפרש "אם כבנים", היינו מי שיש לו נשמה של אצילות בבחינת בן נדיק גמור שנחתם לאלתר לחיים. ו"אם כעבדים", היינו שיש להם נשמה מעולם הבריאה, "עינינו לך תלויות עד שתחננו", שלפחות עד יום כיפור יזכה להיחתם לחיים טובים, או שיזכה במתנת חנם שכבר בראש השנה יכתב ויחתם לאלתר לחיים טובים.

ראש השנה שחל במוצ"ש אומרים ותודיענו סי' תקצ"ט שו"ע "ליל ראש השנה שחל להיות במוצאי שבת אומרים ותודיענו".

'ותודיענו' נתקנה בצבל כדאייתא במסכת ברכות (לג:) אמר רב יוסף, מדרב ושמואל ידענא דתקינן לן מרגייתא בצבל ותודיענו ה' אלקינא את משפטי נדקך וכו'.

אומרים וחגיגת הרגל כי סדר הבדלות מונה בנוסח ותודיענו אומרים 'ותורישנו קדושת שבת וכבוד מועד וחגיגת הרגל'. ויש להקשות למה אומרים 'וחגיגת הרגל', הרי ראש השנה אינו רגל, כי רק הג' רגלים נקראים בשם רגל על שם שבהם עולים ישראל לרגל לבית המקדש.

ולהראות, כדרך שצא לראות כך צא ליראות (חגיגה ב.).

ובכל שנה צראש השנה דנים על הרגלים אם יהיו כתיקונם בשלימות או שמא ח"ו יהי חסר בשלימות שלהם. לכן מזכירים 'חגיגת הרגל', אע"פ שראש השנה בעצמו אינו לא חג ולא רגל, מ"מ זיוס הזה שמויעד להתגלות מלכות שמים בכל העולם, זו תלוי איך יראה חגיגת הרגל ושמחת המועד הצאים לקראתינו, אם נוכה לעלות לרגל ולשמחת יוס כוז בשלימות.

מי ששכח לומר 'ותודיענו'
אם יכול לאומרה באלקי נצור

שכח לומר ותודיענו אינו חוזר ומתפלל, כיון שיקדש ויבדיל על הכוס¹ (סי' תצ"א ס"ב, משנה ברורה סק"ד). והנה זמי ששכח לומר אתה חוננתנו, כ' בערוה"ש (סי' רצ"ד ס"י) דאע"ג דאיך נריך לחזור

אם יחזירו כבוד מלכות שמים למקומו. וכל זה תלוי ועומד עד כמה אנו בני ישראל כאן בעולם הזה מקצלים על עצמינו עול מלכות שמים. נמצא ששופר של ר"ה מעורר שופר של משיח שיבוא צב"א, ויתקיים "כי לה' המלוכה ומושל בגוים" (תהלים כז:כט), "והיה ה' למלך על כל הארץ זיוס ההוא יהי ה' אחד שמו אחד" (זכרי' יד:ט).²

מזכיר 'חגיגת הרגל' כיון ששמחת הרגלים
בשלימות תלוי ביוס ראש השנה

בהפטרות שצט חזון אומרים "חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי היו עלי לטורח" (ישעי' א:יד), שְׁמַעַת שְׁהִלְכוּ יִשְׂרָאֵל בְּגִלּוֹת אֵין הַמוֹעֲדִים כְּתִיקוֹנָם [וגם כפשוטו אמרו אין שמחה אלא צבשר שלמים (פסחים קט.)], ועתה בזמן הגלות אין לנו קרצנות, נמצא שאין לנו שמחת יו"ט כדבעי³, שהיו צריכים לעלות לרגל להציא עולות ושלמים לראות

¹ בזה יש ליתן טעם לשבח מה ששבים בתשובה קודם תקיעת שופר, כי הרי ראש השנה הוא תחילת עשרת ימי תשובה, שבו מרבין לומר י"ג מידות של רחמים. וראיתי מהרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זצ"ל שפי' מה שאומרים בתפלת עלינו לשבח, 'ועל כן נקוה לך ה' אלוקינו לראות מהרה בתפארת עוזך, להעביר גלולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתון לתקן עולם במלכות שדי וכו', ומסיימים בפסוק (זכרי' יד:ט) "ביום ההוא יהי ה' אחד ושמו אחד". עפ"מ שדרשו חכמינו ז"ל (ר"ה יז) על הפסוק "ה' ה'" (שמות לד:ו) - אני הוא קודם שיחטא האדם, ואני הוא לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה.

וקשה, מה צריך האדם למדת רחמים קודם שיחטא. ותי' בתוס' הרא"ש דמייירי בחטא עבודה זרה, ואע"פ שכבר חישב לעבודה, שמחשבת ע"ז מצרפה הבורא ב"ה למעשה (קידושין מ.), אפילו הכי מתנהג עמו במדת הרחמים קודם שיחטא, ורק כשיחטא מצרף המחשבה עם המעשה, עכ"ד הרא"ש.

והנה לעתיד במהרה בימינו כשיעביר הקב"ה גלולים מן הארץ ותבטל מחשבת עבודה זרה, לא יהיו צריכים לשם שקודם שיחטא, רק לשם אחד. וזה פירוש "ביום ההוא יהי ה' אחד ושמו אחד" - רק שם אחד. לכן קודם עשרת ימי תשובה שהולכים לומר הי"ג מידות חוזרים בתשובה בקבלת עול מלכות שמים שלימה, כיון שאופן וכוונת ואמירת הי"ג מידות תלוי במעשים שלנו אם יוכשרו שעל ידיהם נזכה להתגלות מלכות שמים שיהי' ה' למלך על כל הארץ.

² ואם טעם קודם שקידש והבדיל על הכוס, חוזר להתפלל ואומר 'ותודיענו' כדין מי ששכח לומר 'אתה חוננתנו' וטעם קודם הבדלה, שחוזר ומתפלל (מט"א ס"ו). אולם יש צד לומר שאינו חוזר ומתפלל. ראה מה שהרחבנו בזה במשנת השבוע פ' במדבר תשע"ח, ובמשנת השיעורים סי' רצ"ט.

ולהתפלל, מיהו אחר יהיו לרצון יאמרנה, ולא גרע מרגיל לומר תחנונים אחר התפלה. וכן שמעתי מפ"ק כ"ק אאדמו"ר זי"ע שאין חשש לומר אתה חוננתנו באלקי נזר.

ויש לעיין הדין צמי ששכח לומר ותודיענו יכול לאומרו באלקי נזר, דאולי רק 'אתה חוננתנו' שהוא תקנת אנשי כנסת הגדולה אומרו שם, אבל ותודיענו שאינו אלא מרגינא שתיקנו בצבל, אולי כיון ששכח לאומרו שוב אין לאומרו בשמונה עשרה כלל, אלא ימתין לקידוש והבדלה שיאמר על הכוס, ^ה וז"ע.

לקרב הנרות ביו"ט שחל במוצאי שבת

בליל שני אומרים בקידוש סדר יקנה"ז, שזה ראשי תיבות של יין קידוש נר הבדלה זמן. ובענין לקרב [ולדבק] שני נרות לאצוקה ציו"ט שחל במוצאי שבת, כ"ק אאדמו"ר זי"ע בשו"ת משנה הלכות (ח"ח סי' רי"ז) התיר, אבל יש גם שנוהגים לזכך על שני נרות יחידים מצלי להסמיכם זה לזה.^ה

הסתכלות בצפרנים ביו"ט שחל במוצ"ש

יש נוהגים במוצאי שבת שחל צו יו"ט שאין מסתכלים על הצפרנים כלל, אלא מזכין 'צורא מאורי האש' בהבטה בעלמא על הגר. ונראה לי שכן נהגו רוב העולם, אבל יש כאלו שגם במוצ"ש שחל צו יו"ט נהגו להסתכל על הצפרנים.

^ה עי' שו"ת דברי יציב (או"ח סי' רי"ג) סברא מעין זו לבאר החילוק למה אם שכח לומר 'ותודיענו', כיון שהתחיל 'ותתן לנו ה' אלקינו' שוב אין להחמיר על עצמו ולחזור ולומר 'ותודיענו'. משא"כ 'אתה חוננתנו' כל זמן שלא סיים הברכה חוזר לאומרה, ע"ש. אבל אולי יש לחלק בין אמצע שמונה עשרה שיש לחשוש להפסק, לבין 'אלקי נצור' שאחר 'יהי לרצון' שאין שם חשש הפסק.

^ה בזמנינו יש להשיג נר מיוחד ליקנה"ז הנקרא "יקנה"ז ליכט", ומצד אחד הרווחנו בזה כל ההידורים שיש בנר הבדלה - שהם שתי נרות קלועים יחד, ועשוי משעוה, וגם עשוי להאיר ולא לכבוד יום טוב, אבל מ"מ אינו מעכב כלל.

ניצוצי הדף

חולין דף קי"ז

זריעה מעיקרא

מן הכלל, שהתורה אסרה בו מעשה הנחת הזרעים בקרקע הראוי להשרשה, וגם אם ליקט את הזרעים קודם שהשרישו חייב. מאידך מלאכת אופה הרי הוא כשאר מלאכות שאין חייבים אלא בגמר התוצאה, ולכן הרודה את הפת קודם שיקרמו פניה פטור כיון שלא נשלמה המלאכה. ומבאר החילוק בין המלאכות, דשם זריעה היא הנחת זרעים בקרקע, מה שאין כן אופה או מבשל מורה על שהפת נאפה ונגמר.

חיי אדם: תיכף שנתן הזרעים חייב

וכן הוא גם דעת החיי אדם (הובא במשנה ברוה"ס"ק נ"א) דתיכף משנתן זרעונית התבואה לתוך המים חייב, ואע"ג דלא יצמחו אלא לאחר כמה ימים. ואפילו אם נתן ביום השבת סמוך לחשיכה חייב דומיא דזורע בקרקע בזמן הזה. ובזורע במים נחלקו המנחת חינוך (שם) שסובר דאינו חייב אלא אם כן הצמיח בסוף, והאגלי טל (זורע ס"ו) סובר שאפילו אם לא הצמיח בסוף ג"כ חייב.

מניח קדירה על האש סמוך למוצאי שבת

ואחד מהנפ"מ לדינא שיוצא ממחלוקת האחרונים בגדר זורע, הוא לגבי המכניס פת לתנור או מניח קדירה על האש בשבת, ונגמר האפיה והבישול במוצאי שבת, לשיטת המנחת חינוך פטור כיון שחלק מגוף המלאכה נעשה ביום חול, ולשיטת הרש"ש חייב כיון שמעשה המלאכה היה בשבת לא איכפת לן כמה שנגמר ביום חול.

גדר מלאכת זורע

מלאכת זורע הוא שונה משאר המלאכות, כי בכל המלאכות פעולת המלאכה והתוצאה באים כאחד, מה שאין כן זורע אשר בשעת מעשה לא נעשה כלום והזרע הוא כמנוח בקופסא (עי' מנחות טט.) ורק לאחר כמה ימים לאחר שנרקב הזרע אז נשרש בקרקע, ונמצא שבשבת עצמו לכאורה אינו עושה שום מלאכה.

הרש"ש: החיוב הוא רק בגמר התוצאה

ונחלקו בזה גדולי האחרונים, הרש"ש (שבת עג.) סובר שהחיוב הוא רק בגמר התוצאה, ומוכיח כן ממה דאיתא בגמרא (שם ד.) שהרודה את הפת מן התנור קודם שיגיע לידי קרימת פנים פטור, שמע מינה דגם במלאכות הנגמרות לאחר זמן אין חייבים אלא בגמר התוצאה, והוא הדין במלאכת זורע דאינו חייב אלא אם כן נקלט הזרע ונשרש בקרקע, אבל אם לקט את הזרעים קודם שהשרישו פטור, דכל זמן שלא השריש כמאן דמנח בכדא דמי.

מנחת חינוך: במלאכת זורע חייב מיד

והמנחת חינוך (מצוה רח"צ ס"ק י"ד) סובר דלא יתכן לומר שהחיוב הוא בעת ההשרשה בקרקע, שהרי שיעור זמן ההשרשה הוא לכל הפחות שלשה ימים לאחר הזריעה (כמבואר במס' שביעית פ"ב מ"ו) נמצא שההשרשה הוא באחד מימות החול, ואי אפשר לחייב על מלאכה הנעשית בימי החול, ועל כרחק לומר דמלאכת זורע יצאה

הוה, ואף דשייך ביה נמי חזיא לאצטרופי, מ"מ בפי' מיעטה תורה מדכתיב בעשותה העושה כולה ולא מקצתה וכו', ובל"ז אפשר דמעיקרא לק"מ דל"ש בזה חזי לאצטרופי דהא בעינן עקירה משעה ראשונה לכך עיין שם, הרי להדיא כמ"ש ודו"ק.

ובחפשי בספרים ראיתי בשו"ת הרי"מ סימן ג', שג"כ כ"כ דלא מחייב בהוצאה והכנסה רק כשהיה עקירה על דעת שיהיה הנחה אח"כ בר"ה עיין שם. וז"ב דבלא הגמר אין התחלה כלל מה"ת, וכטלטול מכסא לשלחן, ורק כשנגמר הוי העקירה חלק מהמלאכה למפרע, וכמ"ש גם באבני נזר (סי' רמ"ד אות ו'), וע"כ דבעי תיכף כוונתו להניח דייקא ודו"ק.

ויש לומר כן גם בהרמב"ם (פי"ג מהל' שבת הי"ב) שכתב בלשונו, שנמצאת זו העקירה עקירה המותרת עיין שם, דזה לפי שלא עקר במחשבתו ע"מ להניח, דבכה"ג הוי העקירה טלטול בעלמא. וגם בר"ח (שבת ה:) י"ל בלשונו, שלא היה עקירה בכוונה להוציאן לחוץ במקום חיוב, והיינו הנחה דייקא, דבלא זה לא הוי מלאכה כלל ודו"ק. ומה זה להך דרך ג' ע"ב דקנסוה רבנן לאהדורי, ובאמת שגג שהיה ע"מ להניח וז"פ.

ועל דרך זה רואים דאי נימא דעקירה הגם שלעצמה אינה כלום, מ"מ נחשב כמלאכה או כחצי מלאכה, הכ"נ ההשרשה היא מלאכה בשבת. הגם שלא נקלט ונשרש הזרע עד שלשה ימים. משא"כ אי נימא כשיטת התוס' דעקירה אינה כלום דהוי כטלטול בעלמא, הגם דא"א לעבור איסור הוצאה בלי עקירה ממקום חשוב כד' על ד', מ"מ אינו נחשב כמלאכה. הכ"נ הזרעה היות שלא נקלט עד ג' ימים אינו נחשב ככלום. ותן לחכם ויחכם.

ויש להסמיק כאן כעין זה אי התחלת המלאכה לפני שנגמר נחשב כמלאכה, או דהוה כחצי שיעור או כחצי מלאכה שנחלקו בזה הפוסקים, ואנקיט בקצרה. דהנה בתו' שבת (ג. ד"ה פטורי דאתי לידי חיוב חטאת) וז"ל, מה שפרש"י דעקירות קחשיב אינו נראה לר", חדא דעקירה בלא הוצאה אינה אלא טלטול בעלמא ואין בה דררא דחיוב חטאת כלל, עיין שם. וצ"ע מה כוונתם, הרי גם ברש"י כתוב דבעקירה בלא הוצאה אין בו איסור דאורייתא. אלא דרש"י כתב דחשיב מה שיכול לבוא אח"כ לידי חטאת, וא"כ מהו כוונת קו' ר"י.

ונראה דתו' טעמייהו אזלי כמ"ש בדעתם דס"ל דכל זמן שלא נגמרה ההנחה עוד לא חל שם מלאכה על העקירה והוה טלטול בעלמא. וזהו מה שנקטו בלשונם 'שאינה אלא טלטול בעלמא', ולא שייך שיחשבם במתני'. משא"כ רש"י ס"ל כשיטתו דגם בשעת עקירה איכא שם מלאכה על העקירה דהוא חלק מן המלאכה, אלא דהוה חצי מלאכה. ועי' בשו"ת משנה הלכות בנידון זה בדברי הרש"ש דס"ל דהוי מטעם חצי שיעור.

וכן הגריעב"ץ בלחם שמים (שם משנה א' ד"ה שניהם פטורים) צידד דהוי אסור מח"ש מה"ת, מ"מ גם הוא הוסיף דבכה"ג שכמעט שגמר המלאכה ולא חיסר אלא מקצתה להוי כח"ש עיין שם. ועוד בענין זה, יעוי' בהגהות בית מאיר (לקמן ג.), בנין ציון (ח"ב סי' קי"ג), אבני נזר (י"ד ח"ב סי' שצ"ג אות ב'), ביאור הלכה (סי' ש"מ סע' א' ד"ה על שתי שערות), תוצאות חיים (סי' ח'), ומשך חכמה (פ' בהר ד"ה את).

ועי' בשו"ת דברי יציב (או"ח סי' קמ"ה) שהביא מש"כ בבית מאיר (סי' שמ"ז) שג"כ עמד על רש"י שבדף ג', שע"כ חצי מלאכה

מראי מקומות

בשו"ת משנה הלכות השייכים ללימוד דף היומי

מס' חולין	חלק - סימן
קלד. רש"י ד"ה חלה.....	יא-מג
קלד: רש"י ד"ה ואיבע"א.....	יח-רנג
קלה. חמש רחלות גוזזות מנה מנה ופרס חייבות בראשית הגז.....	יט-רמח
קלו. דגנך דילך אין דשותפות לא.....	ו-קיח
טלית שאולה פטורה מן הציצית.....	יח-קפב
גגך למאי אתא למעוטי בתי כנסיות ובתי מדרשות.....	יב-תסו
קלז. וכל שכן שדבריהם דברי קבלה ודברי בריבי דברי תורה.....	י-רנ
רש"י ד"ה בקדושה.....	ו-שה
רש"י ד"ה תורת.....	י-רנ
קלז: חטה אחת פוטרת את הכרי.....	יח-פב
קלח. אלא אמר רבא וכו' אלמא מתנות דכהן לא מזבין איניש.....	יב-ד
רש"י ד"ה אלא.....	יב-ד
קלח: עוף טהור שהרג את הנפש.....	ז-רצ
קלט. כל היכא דאיתיה בבי גזא דחמנא איתיה.....	ב-נד
הני מילי קדשי מזבח דמחוסר הקרבה.....	ז-ר
קלט: כי יקרא במאורע לפניך קן מכל מקום.....	טז-קד
באילנות מניין תלמוד לומר בכל עץ.....	טז-קד
מורדי מן התורה מניין דכתיב מר דרור ומתרגמינן מירא דכיא.....	יט-צד
קמ. לא אמרה תורה שלח לתקלה.....	יז-רכג
תוד"ה למעוטי.....	ג-קלט, י-רעג, טז-קו

הילולא דצדיקיא

הגה"ק רבי אברהם אבלי הלוי גומבינער זצוק"ל

ג' תשרי תמ"ג

בעל מגן אברהם

רבינו אברהם אבלי נולד בשנת שצ"ז (1637 למס') בגומבין (Gabin, Poland) לאביו הגאון רבי חיים הלוי הי"ד. גומבין היתה אז תחת ממשלת פרוסיה (Prussia), ונקרא שמו גומבינער על שם עירו. אמו היתה מרת רבקה ע"ה, בת הגאון רבי יחיאל לוריא זצ"ל, בן הגאון רבי אברהם לוריא זצ"ל, אחי המהרש"ל זי"ע.

ימי נעוריו

רבינו היה מילדותו ילד חלוש ורפה כח. אמו אשר הכירו כי לגדולות נוצר, דאגה מאד לבריאותו, ושמרה עליו כבבת עינה. בכל יום ויום בבוקר השכם נכנסה לעזרת נשים והתפללה תפלה קצרה: "א גוטען מארגען דיר פאטר'ל אין הימעל. איך קען דא נישט צו לאנג זיין, איך דארף גיין אהיים צוגרייטען עסען פאר מיין אברמעלע, כדי ער זאל האבען כח צו לערנען דין הייליגע תורה. א גוטען טאג דיר ליבער פאטר'ל".

בשנת תט"ו (1655 למס') בעת הפרעות של הקאזאקים נהרג אביו, אז עקר רבינו לליסא (Leszno, Poland), שם למד אצל קרובו ובן עירו הגאון רבי יעקב יצחק גומבינער זצ"ל אב"ד ליסא. רבו המובהק היה הגאון רבי יצחק מפוזנא (Poznań, Poland) זצ"ל, אותו מזכיר רבינו כמה פעמים בספרו. בעודו בנערותו כתב עליו רבו מליסא: "ניק וחכים לא כאחד מדורות האחרונים רק כאחד מן הגאונים הראשונים, אין זה כי אם רוח ה' נוססה בו, ונטל עטרה מפי הגבורה, בקי בכל חדרי התורה, ואין זה אלא גילוי שכינה". כאשר נודע לו כי בעיר קאליש (Kalisz, Poland) נמצאים גדולי תורה, חשקה נפשו לנסוע לקאליש, ולמלאות את גודל צמאנונו לתורה הקדושה.

פרק האיש מקדש

רבינו נשא לאשה את מרת דינה ע"ה, בתו של רב מעירה שבסביבת פוזנא. בראשונה היה רבינו מלמד עם נערים בבית המדרש, ומכונה בפי כל 'רבי אבלה מלמד'. רבינו הסתיר את גאונותו, ואף אחד לא ידע את גודל ידיעותיו בתורה. רבינו התפרנס בצמצום ובדוחק. מכיון שלא היה לו די כסף לשכור דירה ראויה, דר במרתף. את חידושיו כתב בפחם על הקיר, רק כאשר השיג ידו לקנות דיו וניר, העתיק את חידושי על הניר. פעמים רבות הלך רגלי לעיר פוזנא כדי לעיין בספרים, שלא היו לו בעיר קאליש.

מסופר: פעם אחת עבר הרה"ק הרבי ר' בונם מפרשיסחא (Przysucha, Poland) זי"ע דרך עיר קאליש. כאשר עבר ליד בית אחד אמר לעגלון כי יעצור כאן, ואמר לתלמידיו: "עס שמעקט זייער אויף דעם אורט", היינו שהרגיש ריח טוב וקדושה במקום זה. ירדו תלמידיו לחקור מי גר בבית זה,

ונודע להם כי בבית זה היה גר מלפנים רבינו, ושם למד שיעורים עם תלמידיו.

(הרבי ר' בונים ח"ב עמ' תס"ג)

ברבנות העיר קאליש

למרות שרבינו ניסה להסתיר את גדולתו, נתגלה יום אחד גדולתו, ומסופר: בשנת ת"ר (1840 למס') הגיע רבינו שבתי כהן זי"ע, בעל הש"ך לעיר קאליש לנישואי בנו. בשבת נתכבד הש"ך לומר דרשה. הוא פתח בקושיא אדירה שהשאירה את כל למדני קאליש פעורי פה. רבינו לא הרהר הרבה והשיב על אתר תירוץ נפלא. נדהם הציבור לראות את הארי מתפלפל עם המלמד, זה שואל וזה מתריך. מאז החלו הכל נוהגים בו כבוד, ורצו להכתירו כרב ומו"ץ בעיר, אך רבינו סירב לכך מאחר ורב העיר היה הגאון רבי ישראל שפירא זצ"ל, בנו של בעל מגלה עמוקות.

גירסא אחרת: כאשר הגיע הש"ך לקאליש, וכנהוג כיבדו את האורח, גדול הדור לבוא ולבחון תינוקות של בית רבן. באותו שעה הכיר הש"ך מתוך עומק לימודם, ידיעתם ויראתם של התלמידים, ובגודל קדושתו, כי המלמד אינו אלא גדול בישראל, ומתכסה היטב תחת מעטה אונות קדושה זו. (עלים לתרופה פ' תצוה תש"ס)

עוד מסופר: באחד הימים שלפני חג הפסח, הובאה לפני רבה של העיר שאלה חמורה בהלכות חמץ שלא ידע לפתרו. שלח אחרי חכמי העיר, ובתוכם גם רבינו, להועץ אתם כדת מה לעשות. רבינו פסק את השאלה שמצא חן בעיני הרב ובעיני כל הלומדים, והם הפצירו בו מאוד לקבל עליו משרת הרבנות. ואכן כשנתפנה מקומו של אחד מדייני העיר, נתמנה רבינו לדיין במקומו, והכתירו אותו בשם דיין מצויין דק"ק קאליש, ולראש ישיבה, שם הרביץ תורה לתלמידים רבים. (גדולי הדורות)

סיפר הרה"ק רבי יהושע מבעלזא (Belz, Ukraine) זי"ע: כאשר שימש רבינו כרב בעיר קאליש, הגיע יום אחד מגיד לעיר קאליש, הוא רצה להגיד דרשה בבית מדרשו. והנה חזותו של המגיד היה נראה כיהודי חרדי, ורבינו נתן לו רשות לדרוש. אך כאשר החל לישא מדברותיו, הסית בדבר כפירה ודעות נפסדות. אח"כ סיפרו לרבינו מה שהמגיד דיבר. שלח רבינו לקרוא לו, והרים קולו עליו ונזף בו קשות: "אתה מְסִית ועז פנים, רימיית אותי והתלת בי". דבריו הקדושים שנאמרו בריתחא דאורייתא, דברים היוצאים מן הלב, הרעידו והשפיעו על היהודי עד שהחל לצעוק: "רבי, אני רוצה לחזור בי, איך וויל תשובה טוהן". ואני מוכן עוד הפעם לאסוף את האנשים ולומר שכל מה שדיברתי דברי מינית ואפיקורסות הם". אמר לו רבינו: "חלילה, זה לא נקרא תשובה. אמנם יש לי בשבילך דרך תשובה, אני אשלח אותך את השמש, ויראה לך היכן גר הגלח, ותכנס אצלו להשתמד לי"ע, וכל העיר תשמע ממך ומומה שעשית. אח"כ תיסע לעיר אחרת רחוק מכאן, ותיכנס לרב העיר ותאמר שאתה רוצה להיות בעל תשובה גמור, זה אתה מוכרח לעשות".

הרה"ק מבעלזא פירש בזה את הפסוק (תהלים קכה:ה) "והמטים עקלקלותם", אם תתחיל להתעקם ולעשות פשרות, ולהיות מעלה גרה ואינו מפריס פרסה, "ויליכם ה' את פועלי און", אז יותר טוב שיצא בכלל להיות יהודי, וגם שלא יהיה מעלה גרה, וזה הכי טוב, וזהו "שלוש על ישראל", כי נח לו שיהודי אחד יעזוב את קצת יהדותו, ואל יכשלו בני אדם בפה יקוש של כפירה.

(איש על העדה פאלטישאן)

הרבה תלאות עברו על רבינו, וכה סיפר חתנו הגאון רבי יקותיאל קאופמאן זצ"ל אב"ד קוטנא

(Kutno, Poland): בחודש אלול שנת תל"ו (1676 למס') פרצה שריפה בעיר קאליש ונשרף כל הקהילה. סטודנטים רצו ברחוב היהודים להכות את כולם בחרב, בתואנה שהשריפה פרצה בבית היהודים. הם הכו את מו"ח ז"ל [רבינו], משום שלא ידע לצאת מוחץ לעיר. אני התדפקתי בלילה ההוא בביתו, מיד פתחו לי, ומצאתי שם את מו"ח שב שם לבדו לבוש בד' כנפות בלבד, אחד לא ידע ממשנהו מה הגיעו, אולי נשרפנו ח"ו או נהרג ע"י הסטודנטים. מו"ח ז"ל שאלני, היכן חמותי ובתו רבקה. השבתיו לא ידעת. חמי ז"ל סיפר לי כי כפסע היה בינו לבין חמות מחרבם של הסטודנטים, ואמר לי שיובילנו מוחץ למקום בתקוה שהסטודנטים לא ימצאונו. וכן עשינו, והלכנו שנינו יחד חוץ לעיר, אצל המים נחנו מעט.

ולפתע ראינו כי כפרים עם מגלות גדולות רצים להביא הכל תחת חרב, ולשלול העיר. לפתע הגיע יהודי בריצה מולינו, והכיר מיד את מו"ח ז"ל, והוביל אותנו בדרך צדדית לתוך הכפר, שם נשארו עד אור הבוקר. התפללנו שם בלא תפילין. רצינו משהו לאכול ולא היה לאחד מאתנו פרוטות נחושת קטנה, רק לי היו ה' פרוטות קטנות לתתם בבית הכנסת, בלעדיהם איני הולך אף פעם בכדי שלא אתבייש בבית הכנסת. קניתי בהם מלפפונים (cucumbers) לאכול.

לאחר שתי שעות הגיעה חמותי מרת דינה ובתה רבקה בידה, ושאלנו האם היהודים יוכלו לבוא אל העיר, והשיבה הן, כיון שהפריצים בעלי חובות הגיעו במרומה להעיר והבריחו את הסטודנטים. אבל הכל בעו"ה נשרף, גם המורתף שחפצו היו שם נבזז. אז הלכנו הכל יחד לשוב אל העיר וחיפשנו מקום דירותינו ולא הכרנו, כי לא נשאר בעיר מן השריפה, רק הבית כנסת.

למו"ח ז"ל נשרפו ספרים בעד ד' מאות, וכל מלבושיו, ונשאר בעירום ובחוסר כל. מקום ללינת לילה לא ניתן להשיג, כיון שבקאליש הוכרז שלא לתת לינת לילה לשום יהודי, יען שמהם יצאה השריפה, וממנה נשרפו בתי ערלים אשר היו מעץ. מו"ח ז"ל ביקש ממני להלוות לו עשרה זהובים על הוצאת הדרך, ויחדיו פנינו לעיר קראטאשין (Korczyn, Poland). אחרי תקופה חזר רבינו לקאליש. (רשימות חתנו אב"ד קוטנא)

מדרגותיו

כה כתב בנו הגאון רבי חיים זצ"ל בהקדמתו למגן אברהם: ברוך אברם לקל עליון אשר מגן צערו בידו וכחו לסבול לקבל עליו יסורים של אהבה, שלא היה בהם ביטול תורה, כי אף על משכבו היה נאנח, לא שקט ולא נח. כל ימיו חולין בטהרה היתה לו, ולא משו תלמידיו מבית אהלו וכו'. גדולי הדור השכימו לפתחו וכו'.

על קדושת המגן אברהם כתב הפמ"ג באגרות למלמד רבי עקיבא בנימין זצ"ל: "כל ימיו אוכל בטהרה ובצמצום, והיה לומד תורה לשמה, רבן של כל בני הגולה, וכוכבו מאיר מסוף העולם ועד סופו".

על גדולתו של רבינו העיד תלמידו הגאון רבי אליקים געץ סג"ל זצ"ל, אב"ד קיידיאן (Kėdainiai, Lithuania) וברודא: "בידועי ומכירי קאמינא, שמשתי את הרב שנים ושלוש שנים כד הוינא טליא, ומצאתי וראיתי שרוח אלקין קדישין בפומיה הוי', מלא וחרוף ובקי בכל הש"ס ופוסקים, ותורת חסד לאברהם, ואמת היתה בפיהו". (קובץ עץ חיים חלק כ"ו עמ' כ"ג)

גודל צדקותו של רבינו נודע לתהילה בכל הסביבה, ורבו הגאון רבי יצחק מפוזנא סמך על חסידותו,

היה זה כאשר קיבל חתנו הגאון רבי יקותיאל כתב רבנות מזהעיר קוטנא. והגאון רבי יצחק צוה עליו לבוא לבית הוועד ק"ק שטרים (Strom, Germany), ששם היה וועד גדול, ושם יתן לו כתב התרה על הרבנות כנהוג.

סיפר רבי יקותיאל: "הייתי אז בן י"ט שנים בלא חתימת זקן, פונה אלי אדמו"ו הגאון אב"ד המדינה בזה"ל: "תלמיד, האם רצונך לפנות לאפיק הרבנות, הרי אומרים שרצונך לרוץ לאשכנז, האם לא עדיף לישב בפולין על כסא רבנות ולקבל ד' זהובים שכירות". עניתי: "כן רבי". כל הרבנים העומדים שמה שתקו. רק אחד בשמו ר' ליבל הארוך אב"ד זלאטאווע (Złotów, Poland), הוא היה מקראטאשין, פונה לאב"ד דמדינה בזה"ל: "רבי, האם עמוד אצלו בנסיך שיכול הוא להיות רב?". והשיב לו אב"ד דמדינה: "אורח חיים הוא יודע בעל פה, חושן משפט הוא יודע בעל פה, הוא למד זאת אצלי. יורה דעה למד אצל חמיו, והוא העיד עליו שהוא יודע זאת בעל פה". אמר הרב מזלאטאווע: "כלום יש אב שמעיד על בנו"? השיב אב"ד דמדינה במעמד כל הרבנים: "כדאי הגאון רבי אבאלע בחסידות שלו להעיד עליו".

כה כתב עליו הגאון רבי שמואל זצ"ל בעל מסורת הש"ס בהסכמתו לספר מגן אברהם: "הנה המוחרב ההוא הייתי מכירו הטיב, כי כל ימיו כל עסקיו היה בתורת ה' יום ולילה, ולמד לשם שמים ולא לשם יוהרא להתפאר במעשה ידיו, וכוונתו לא היה לומר קבלו דעתי ולקבוע הלכה כדעתו וסברתו, רק בדרך משא ומתן, והמעין יבחר".

רבו רבי יצחק אב"ד ליסא כתב בהסכמתו: "האלוף התורני הותיק הרב מוהר"ר אברהם בן הקדוש הר"ר חיים סג"ל ז"ל ה"ד, וה' נתן לו לשון למודים, חידוש דברים נחמדים יקרים וחמודים, לא כאחד מדורות האחרונים רק כאשר מן הגאונים הראשונים, אשר ערכו נידונים בפוסקים חדשים גם ישנים, אין זה כי אם רוח ה' נוססה בו, חכמת ה' בלבו, ויראת ה' בקרבו, ירא אלקים מנעוריו, אשרי יולדתו והוריו, גם זכות אבותיו קדושים בארץ המה עומדים לו, אשר מסרו נפשם על קדושת שמו של הקב"ה, על כן זכה לחכמה יתירה, ונטל עטרה מפי הגבורה בחכמה מופארה, בקי בכל חדרי תורה ומשניות, מכל ש"ס בעל פה הוא שונה, ואין זה אלא גילוי שכינה. כמו שכתב האלקי האר"י ז"ל בספר הכוונות, מלאך ה' סביב חונה. וכל זה אני אומר בעדות נאמנה, הגם שאני נוגע קצת בעדות מחמת שהוא ש"ב ובן עירי, מבנן של הקדושים שנהרגו בעונותינו הרבים בשעת הגזירה ביום זעם בק"ק גומבין בשנת תט"ו, אין זה אלא גילוי מילתא, והמפורסמת אינה צריכה ראיה".

מילים האחרונות של הרה"ק רבי לייב שרה'ס זי"ע לפני פטירתו היו: "רבי אבאלע קאלישער איז א אמת'ער גאון, א אמת'ער מקובל, און א אמת'ער צדיק", ותפשו יצאה בדברו מילים אלו. (גבורות ארי אות י"ד)

ספר

רבינו השאיר אחרי ברכה את ספרו הקדוש 'מגן אברהם' על שלחן ערוך, שנתקבל בכל תפוצות ישראל. כאשר חיבר את ספרו עוד לא מלאו לו שלושים שנה. רבינו קראו בשם 'נר ישראל'. הוא חיבר את הספר על פי בקשת חבריו שהפצירו בו למלאות חסרון פירוש על חלק שלחן ערוך אורח חיים, שהיה אז חסר עדיין פירוש מספיק.

בשנת תל"א (1671 למס') לקח הסכמות על הספר מכל גדולי מדינת פולין, שהפליגו בשבחו, וכבר

היתה בדעתו להדפיסו, אולם לא היה לו די כסף להדפיסו. אחיו רבי יהודה מייקירי עיר קראקא (Kraków, Poland), נחלץ לסייע עמו, אבל נפטר באמצע ההכנות להדפסה. עבר זמן מרובה כתב היד התגלגל מיד לידי, רבינו נפטר בינתיים, ואז התעורר בנו רבי חיים לענין זה, ואחרי שנות עמל והשתדלות הצליח להוציא את כתב היד מידי זרים בתוקף פסק דין של ועד ד' ארצות, ולהדפיסו על ידי רבי שבתי משורר בשנת תנ"ב (1692 למס'), והוא הדפיסו יחד עם המגן דוד - טורי זהב מסביב לשלחן ערוך, בשם הכולל 'מגיני ארץ'.

בנו רבי חיים שינה את שמו לאברהם, וכה כתב בהקדמתו: "קראתי בשם מגן אברהם, וכששמעתי מתלמידיו המופלגים ש', שפעם אחת שאלו את רבם היאך ומה יקרא שמו של הספר, והשיב להם באקראי בעלמא 'נר ישראל', ר"ת נ'ר י'פה ש'ל ר'ב' א'ברהם ה'לוי', בכך אחזתי ידי בתרין בתי אבות, ש'אברהם' נכלל ב'ישראל', להיות לנו הנר למאירת עינים".

"כבר קיבלו לדון על פי המגן אברהם באורח חיים, ועל פי הש"ך ביורה דעה, ועל פי הבית שמואל באבן עזר, ועל פי הסמ"ע בחושן משפט. ובכל זה אין למדין מן הכללות, רק שכך נהוג עלמא".
(שו"ת כרם שלמה י"ד ס' רמ"ב אות ט"ז)

וכתב בשו"ת אבני נזר (או"ח ס' תמ"ז אות ח'): "על הודאות המגן אברהם אנחנו סומכים בכל חלק אורח חיים". ומרן החתם סופר זי"ע כתב (שו"ת ח"ב ס' ו'): "והרי מגן אברהם גדול האחרונים".

מקובל בפי העולם כי הגה"ק רבי שמואל קעלין זצ"ל אשר חיבר ספר "מחצית השקל" ביאור על המגן אברהם, היה גלגול נשמותו של רבינו בעל מגן אברהם, שהרשוהו לרדת שנית לעולם הזה כדי לבאר ולפרש את ספרו, שלא הספיק לפרשו כל צרכו בגלגולו הקודם.

(עבודת עבודה שיחות קודש ח"ב)

סיפר כ"ק מראחמיסטריווקא (Rotmistrivka, Ukraine) זי"ע (גלב"ע האי שתא תשפ"ג): שמעתי מפי כ"ק מו"ח אדמו"ר מסקווירא (Skvyra, Ukraine) זצוק"ל, שפעם בשיחה עם חותנו זקינו - הרה"ק מהר"ד מבעלזא זי"ע, הוציא הרה"ק מבעלזא זי"ע ספר עתיק, ושאל אותו אם שמע פעם מספר זה? והשיב בשלילה. אמר לו הרה"ק מבעלזא, שהמחבר הלז היה מן המפורסמים בדורו של המגן אברהם, אולם פעם אחת ראה איך שהמגן אברהם כותב חידושי תורה, ושאל אותו בביטול: "האם אתה עוסק לחבר חיבור"? השיב לו המגן אברהם בענינות ובהנכעה, שרק רושם לעצמו הערות. וסיים הרה"ק מהר"ד ואמר: "המגן אברהם שנכתב בענינות ובשפלות רוח התקבל בכל תפוצות ישראל להיות ראש הפוסקים, ואילו ספרו של גדול זה אינו ידוע בעולם כלל".

(אמרות טהורות פ' בהר עמ' תל"ב)

כאשר ביקר הרה"ק משיניווא (Szreniawa, Poland) זי"ע בארץ ישראל, סר לבקר את רבי טוביה פריינד מקראלי (Nagyvárad, Románia) זצ"ל, דודו של הרה"ק מנאסויד (Năsăud, Románia) זי"ע, מתלמידי מרן החתם סופר זי"ע, שעלה להשתקע בארץ הקודש בסוף ימיו. לאחר ביקורו כתב רבי טוביה מכתב לבנו רבי מרדכי שהיה מחסידי הרה"ק משינאווא, בו הוא מבשרו כי "נתכבדתי בכבודך", שבזכותך ובגלל התקשרותך להרה"ק משינאווא, הוא בא לבקרני. וראיתי שהוא 'מגן אברהם אידי', משום שהמגן אברהם כותב: כשיזכיר את ה' ידעזע בכל גופו", והוא ראה איך שהרה"ק משינאווא הזדעזע בכל גופו בשעה שהזכיר את שם ה'.

(רבינו הקדוש משינאווא ח"א)

פעם היה הגאון רבי אליעזר זצ"ל אב"ד גרידונג (Greding, Germany) אצל הרה"ק מאפטא (Opatów, Poland) זי"ע, ודיברו אז מרבינו. עמד הרה"ק מאפטא מכסאו, ואמר: "אני מגיד לכם בתורת עדות, מה ששמעתי ממורי הרה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע, שאמר בזה הלשון: 'כל המוחברים עד המגן אברהם ועד בכלל, כולם היו בעלי רוח הקודש, בעלי גילוי אליהו'. והגדות עדות צריכים לומר בעמידה כידוע, לכן קם הרה"ק מאפטא מכסאו.

(מנורה הטהורה מערכת הרה"ק מאפטא אות נ"ו)

הרה"ק רבי ישראל מקאזניץ (Kozienice, Poland) זי"ע למד עם אברך אחד שולחן ערוך או"ח עם מגן אברהם, בהיותו אצל הרה"ק הרבי שמעלקא זי"ע בריטשוויל (Ryczywół, Poland), והרגישו התלהבות עצומה והשתוקקות לעבודת ה'. אמר להם הרבי ר' שמעלקא בזה"ל: "ישראל קיל, הכרת פניך תענה בך כי למדת מגן אברהם. דע לך כי לימוד בספר מגן אברהם מביא הארות נפלאות בלב כל חכם לב".

כל ימיו היה המגיד הקדוש מקאזניץ זי"ע דבוק בספר מגן אברהם, כשהתחיל לנהל את עדת ישורון היה רגיל בכל יום ללמוד בבית המדרש אחר התפילה שו"ע או"ח עם המגן אברהם עם כל התלמידים והחסידים שהיו שם אצלו, והיה משפיע לכל אחד יראת שמים במידה גדושה בשעת הלימוד.

(זכותא דאברהם פאריסוב)

אמר הרה"ק מוסטרעליסק (Novi Strilyshcha, Ukraine) זי"ע משם מלמד שלו איש ישר וצדיק שאמר, מי שהוא בקי בשולחן ערוך אורח חיים, און ער קען די מגינים [טורי זהב ומגן אברהם], דער קען דאווינען".

הרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע אמר פעם: "אין לכם חסידות גדולה מאצל אב"י ורבא, שכל החסידות מצויה בגמרא ובתוספות, בטור ובבית יוסף תמצאו יראת שמים, וכן בשולחן ערוך בטורי זהב ובמגן אברהם".

מלבד חיבורו מגן אברהם, חיבר גם כן ספר 'זית רענן' פירוש על הילקוט שמעוני, וכן פירוש על התוספתא שהודפס בש"ס וילנא, וספר 'שמן ששון' על התורה. רבנו חיבר קינה אחת שמתחלת 'ארץ ישראל היו בה עשר קדושות'. הקינה חוברה על קדושת ארץ ישראל וירושלים, ויש אומרים אותה בתשעה באב בניגון 'יום אכפ', והיא בת תשעים ושתים בתים, וחתום בראשה 'אברהם רבי חיים קדוש', נדפסה בסוף ספר לחם הפנים.

פטירתו

רבינו נפטר ביום ג' תשרי שנת תמ"ג (1683 למס'), כפי שהעיד חתנו ברשימותיו, ונטמן בבית החיים בקאליש. ברוב ענותנותו צוה לפני פטירתו לא להרבות בתוארים.

צאצאיו

רבינו השאיר אחריו דורות ישרים ומבורכים, ואלו הן: בנו הגאון רבי חיים זצ"ל, טרח להדפיס את ספר רבינו מגן אברהם. בתו מרת איידעל ע"ה, אשת הגאון רבי משה יקותיאל קויפמאן כ"ץ זצ"ל, אב"ד קוטנא ובעל לחם בפנים. היה לו עוד בת בשם רבקה.

חתנו הגאון רבי יקותיאל היה דבוק מאד בחותנו, ורבינו נגלה אליו לפעמים בחלומו. אודות בנו שקראו על שם רבינו סיפר: "בליל הושענא רבה הייתי ער כל הלילה כנהוג. קודם אור הבוקר ננמנמתי מעט, ואמרו לי בחלומי: 'אשתך מעוברת ויולדת לך בן, וקראת שמו אבלי', כי מו"ח נפטר בשם טוב בצום גדליה שנת תמ"ג, 'והילד יהיה אור גדול ונשמה קדושה'. התעוררתי וסיפרתי החלום לפני זוגתי תחי', והיינו בשמחה גדולה, וכן הוי. לא מלאו לו עדיין ב' שנים שלימות, ולא אכל בלא נטילת ידים, וברכה לפניה ולאחריה. בסוכות היה הילד חולה, והוכרחנו להכניסו לסוכה, כי לא רצה לטעום חוץ לסוכה. ובעו"ה שנתפס בעוני, ונפטר בערב ראש חודש מרחשון. אמו בכתה וקוננה עליו לעתים תכופות, והיתה פוכרת את ידיה, וכך נשמוטה מאצבעה טבעת זהב משובחת. גם לאחר חיפושים אין קול ואין קשב, בכל עת שהביטה על ידיה נזכרה בטבעת ובילד, והתחילה להאנח וליילל.

לשנה שלאחריה יום לפני ערב ראש חודש מרחשון, שאז חל יום היארצייט של אמי הצנועה מרת פיגלה תנצב"ה, אמרה לי אשתי, שמחר תמלא שנה מאז שבני בעו"ה נפטר, וכך גם הטבעת הלכה לאיבוד. השבתי לה: "עובדה שנגזר על המות שיהא נשכח מן הלב (פסחים נד:), ואילו כאן עשה הש"י לך זכרון ע"י הטבעת שלא ישתכח. הבה נעשה לנו זכרון אחר, בכל ערב ר"ח מרחשון נצום בגין הצרות שאירע לנו בזה היום. אחד שאמי נפטרה, שנית כאשר אבא, השלישית הצרה של הילד, כך שכדאי לנו לקבל עלינו ועל בנינו תענית, ובפרט שבלאו הכי הוא ערב ר"ח חשון".

בעת שדברנו זאת, עובר יהודי לפני החלוק ומוצא את הטבעת, מביאה אלי בשמחה באמרו: "רבי, הנה הטבעת האבודה שהוכרזה בסימניה". עובדא שהדרך המותה תמיד מאנשים, והטבעת היתה נעדרת שנה תמימה. אז ראיתי שבאתי על האמות בקבלת התענית. (רשימות חתנו אב"ד קוטנא)

הנה לפנינו דברי תורה שאמר חתנו השייך לראש השנה. תלמיד חכם אחד שאלו: "למה קוראים בתורה בראש השנה את סיום הפרשה 'את תחש ואת מעכה', מה שייך זה לראש השנה?" השבתי 'מעכה' נוטריקון 'מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ', לכן מסיימים בפסוק זה בראש השנה".

(רשימות חתנו אב"ד קוטנא)

נביא כאן סיפור נפלא מוחתן רבינו השייך לראש השנה. וכה כתב ברשימותיו: "עלה ברעיוני לקיים המצוה 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת', שאכתוב בעצמי ספר תורה. בעת הזאת בא לעירנו ר' איצק סופר, שידע לכתוב כתב וועליש, ונתתי לו ארבעים זהובים על הוצאות הקלף, שיכתוב לעצמו ספר תורה למכור, ובתנאי שילמד אותי לכתוב כתב וועליש, וכן הוי. וכתבתי לעצמי ספר תורה אחד עפ"י דין ודת התורה.

ובא ר' פייבל שתדלק, ונתן לי עבור הספר תורה ק"י זהובים, וראיתי הריח הגדול מזה, וביטלתי מלימודי ולקחתי משרת שיכין הקלף, ונתתי לו בכל שבוע ג' זהובים חוץ ממזונות, ואנכי כתבתי. אך בעיני ראיתי שכל מי שבא לדין לפני, הלך לביתו והתפשרו ביניהם, ועקב זאת לא היתה לי פרנסתי כמוקדם. אז הבנתי שהש"ת אינו מסכים שאבטל מלימודי, אף שמלאכה זו היא מלאכת שמים, מ"מ תלמוד תורה כנגד כולם.

ועשיתי שאלת חלום, כתבתי שם קדוש על תוך היד, ושכבתי על היד הזאת, ובכן הקריאו לי בחלום בזה הלשון: 'התם ומתמם עם תמימים' (פיוט וכל מאמינים), והשיבותי על זה: 'וכל מאמינים שהוא אל אמונה'. ולא הבנתי זאת לגמרי. והשיבוני שנית 'התם' ראשי תיבות 'הלומד תמיד'. 'ומתמם'

ראשי תיבות ומתמיד מזונות תמיד מוכנים. 'עם', נוטריקון מלאכתו עראי. נמצא התשובה בפירוש, שאלמד בהתמדה, ופרנסתי מוכן ומזומן, והמלאכה תהיה עראי, ולא כאשר עשיתי בעו"ה עבור מעות.

מיד חישבתי עם הפועל ושילמתי לו שכרו שילך לדרכו, ואחד וחצי ספרי תורה שהיו תחת ידי מכרתי. שילמתי המלאכה, ובזו הלילה באו אצלי מפלאטצק (Plock, Poland) שני בעלי דין לדין, הרווחתי י"ב זהובים, כך החל להשתפר מצבי כמקודם". (מתוך רשימות חתנו אב"ד קוטנא)

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

מקורות: גדולי הדורות, תולדות גדולי הוראה, תולדות יהודי קאליש, רשימות חתן רבינו בקובץ צפונות חלק י"ג-י"ד

מצבת ה'נוקא' מסטולין (עי' לקמן עמ' ס"ג)

מגיד משנה לנוער

ראש השנה

צריך לדעת שהכל נעשה ע"י השי"ת ולא בדרך הטבע ח"ו

"ועל המדינות בו יאמר איזו וכיו" (שמו"ע תפלת מוסף). מען דארף גלייבען אז אלעס וואס ווערט געטוהן צו די אידען, סיי אין ארץ ישראל און סיי אין חוץ לארץ, דארף מען וויסען אז אלעס קומט פון אייבישטער, און עס ווערט געטוהן צוליב די אידען. און אלעס איז נסים, סיי פאר א יחיד און סיי פאר א רבים, סיי די באוואוסטע נסים, און סיי די באהאלטענע נסים. אבער עס איז נישט קיין דרך הטבע אדער אן אנדערע אופן ח"ו.

דבר הנראה מקרה יתברר לעתיד שמאנת ה' היתה זאת

אויף דעם האט דוד המלך ע"ה געזאגט (תהלים קיח:כב) "אכן מאסו הבונים היתה לראש פנה מאת ה' היתה זאת היא נפלאות בעינינו". אפילו עס זעהט אויס נישט קיין וויכטיגע זאך, אזוי א שטיין וואס ליגט אין זייט, און עס זעהט אויס אז עס ליגט דארט צופעליג אדער בטעות, 'ומאסוהו הבונים', אבער שפעטער ווערט דאס א 'ראש פנה', און דו וועסט וויסען אז מאת ה' היתה זאת, עס איז נישט געווען קיין צופאל אדער א טעות, נאר 'מאת ה' היתה זאת' אז מען זאל עס אנקוקען פאר נישט וויכטיג, און טראצדעם שפעטער ווערט דאס א ראש פנה. (צדיק באמונתו יחיה, משנה א' נתיב ו')

בפרט צריך להאמין שכל דבר הקורה בארץ ישראל הוא מאת ה'

און אנדא דארף מען גלייבען אז אלעס וואס פאסירט אין ארץ ישראל איז פון השי"ת, ווייל דאס איז דאך די לאנד וואס "ה' אלקיך דורש אותה מראשית השנה ועד אחרית שנה" (דברים יא:יב), און עס איז נישט דארט א שר אדער אנדערע שליטה, נאר דער אייבישטער אליין (עי' זוה"ק ח"א פד:).

גדל הנס במלחמת המפרץ

פאר דעם ווען אונז האבען געזעהן אין יאר תשנ"א, ווען דער רשע פון עיראק האט געוואלט פארניכטען כלל ישראל, האט הקב"ה געברענגט אויף איהם אלע פעלקער, ספעציעל אמעריקא וואס זיי וואוינען ווייט, און זיי זענען געקומען צו פליען ווי אן אדלער, און אפילו פעלקער וואס זענען באוואוסט פאר שונאי ישראל זענען געקומען מלחמה האלטען קעגען איהם. און פאר די אידען האבען זיי געזאגט מיר וועלען מלחמה האלטען פאר ענק, און איר בלייבט זיצען רוהיג. עס איז מקוים געווארען ביי דעם רשע פון עיראק 'שובר אויבים ומכניע זדים'.

הכל נעשה בשביל ישראל

און דאס איז אויף א טייל פון די אמונה, אז מען דארף גלייבען אז אלעס ווערט געטוהן פאר די אידען, און פאר זייערע טובה, און ח"ו מען זאל נישט מיינען אז עס איז צופאל, אדער אז מען טוט לויבען די גוים אז זיי האבען געראטעוועט די אידען, און צופעליג האבען די גוים געפירט מלחמה, און במקרה האבען די אידען פארדינט פון דעם, ווייל עס איז זיכער נישט דא א מקרה ח"ו. און אפילו אין חוץ לארץ טאר מען נישט אזוי טראכטען, און אדאזי נישט אין ארץ ישראל, וואס דארט איז דאך "עיני ה' אלקיך דורש אותה מראשית השנה ועד אחרית שנה".

כפר בראש השנה נגזר באיזו מדינה יהיה מלחמה

אלעס איז מאת ה', און אזוי ווי מיר זאגען ביי מוסף פון ראש השנה: 'ועל המדינות בו יאמר איזו לחרב ואיזו לשלום, און עס שטייט (משלי כא) "לב מלכים ושרים ביד ה'", און אויב אלע פעלקער זענען צאמגעקומען זיך צו קריגען מיט דעם רשע, וואס ער האט זיך גרויס געהאלטען אז ער וועט פארטיליגען כלל ישראל חלילה, און דער אייבישטער האט געברענגט א פאלק פון ווייט וואס קען נישט זיין שפראך, און ער האט איהם באזיגט, איז נישט דא קיין גרעסערער גס פון דעם, און עס איז נישט דא א ספק אז עס איז געווען כחי ועצם די. און אפילו א בלינדער קען נישט לייקענען דעם מציאות אויף דעם גרויסע גס, און בפרט אויף די גוים וואס זענען געמאכט געווארען בפרטות, ווען דער שונא האט געשיקט זיינע באמבעס קיין ארץ ישראל, און דער אייבישטער מיט זיין גרויס דערבארעמקייט האט געהיטען אויף כלל ישראל. חסדי ה' כי לא תמנו, כי שמע לקול צעקת עם בני ישראל ולתפלתם.

(שם נתיב ז')

יארצייטען פון צדיקים

ב' תשרי תרפ"ב

הרה"ק רבי ישראל פירלוב זי"ע

ה'ינוקא' מסטאלין

רבי ישראל פון סטאלין, באוואוסט אלס 'דער ינוקא', אדער 'דער פראנקפורטער', איז געבוירען ב' כסלו תרכ"ט אין סטאלין, צו זיין טאטע הרה"ק רבי אשר פירלוב פון סטאלין זי"ע, א זון פון הרה"ק דער בית אהרן פון קארלין זי"ע, א זון פון הרה"ק רבי אשר פון סטאלין זי"ע, דער זון פון הרה"ק רבי אהרן הגדול פון קארלין זי"ע. זיין מאמע איז געווען מרת שרה דבורה ע"ה, די טאכטער פון הרה"ק רבי אלימלך שפירא פון גרודזינסק זי"ע, א זון פון הרה"ק רבי חיים מאיר יחיאל ממוגליניצא זי"ע, אן אייניקעל פון דעם הייליגען קאזניצער מגיד זי"ע, און הרה"ק דער רבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע.

צום הייליגען פראנקפורטער איז אמאל אריין געקומען איינער פון די חסידים, און האט דערציילט פארן רבי'ן, ער דארף חתונה מאכען איינעם פון זיינע קינדער, אבער ער האט נישט מיט וואס צו חתונה מאכען, ווען אין שטוב איז דא קוים צום לעבן. רופט זיך אן דער רבי: "דער רבנו של עולם וועט העלפען". פֿרעגט דער חסיד: "וואס הייסט 'דער רבנו של עולם וועט העלפן', מען וועט אראפנווארפען פון הימעל?" זאגט דער רבי: "און ווער זאגט דיר אז נישט".

דער חסיד איז ארויס פון רבי'ן, און גייט אין מארק אריין זוכן עפעס פון וואס צו מאכן אפאר גראשען. דערנאך האט ער זיך צוגעזעצט אין א פארמאכטען ווינקל. אזוי זיצנדיג, האט ער געשפירט א קלאפ אין קאפ פון א פֿעקל וואס איז איהם געווארפן געווארן. ער נעמט דעם פֿעקל אין האנט, און ער זעהט צו זיין גרויס וואונדער א גרויסער קאנווערט, וואס אין דעם ליגט א שיינע סומע רובלען. ער האט דעם קאנווערט צוריסן, און די געלט אריין געלייגט ביי זיך.

ווען ער איז ארויס, זעהט ער א גוי לויפט נאך אן אנדערער גוי, און ער שרייט איהם נאך. אזוי לויפט ער איהם נאך ביי ביידע ווערן נעלם פון זיינע אויגן, און ער האט זיי מער נישט געזעהן. ער האט פארשטאנען אז דער גוי וואס איז אנטלאפען האט געוואלט פֿטור ווערן פון די גניבה, האט ער דאס אויף איהם געווארפען. ווען דער חסיד איז אריין געקומען א צווייטן מאהל צום רבי'ן, פֿרעגט איהם דער רבי: "נו, מען ווארפט פון הימעל?" (די ברכה אין שטוב, עש"ק פ' נצבים כ"ז אלול תשמ"ח, גליון 251)

אין וואשינגטון האט געוואוינט א יוד וואס האט געשטיצט די ישיבה 'בית אהרן וישראל' פון קאנאלין, נאכדעם וואס ער האט זיך דערוואוסט אז די ישיבה איז אויפן גאמען פון פראנקפורטער. ער האט געזאגט: "איך בין דאך איהם שולדיג מיין לעבען".

און ער האט דערציילט: ווען ער איז געווען א בחור, איז געווען פאר די ערשטע וועלט מלחמה אין די יארן תרע"ד-ה', האט ער געוואוינט אין סטאלין. ער האט אבער נישט געהאט קיין שיכות צו סטאלינער חסידות. ויהי היום איז ער ארויס אין גאס, האט ער דערזעהן אויסגעהאנגען פלאקאטן אויף די ווענט, וואס ווערט אויף זיי געבריינגט א מעלדונג פון די ממשלה: "צום פאלק וואס ווערן גערופן די אלע געבוירענע פון די און די יארן, וואס קענען דינען אין מיליטער, זיי מוזן שוין זיך שטעלן צו די מיליטער, כדי זיי צו קענען אריבערפירן צום פראנט". לויט וואס איז געשטאנען אין דעם פלאקאט, איז ער געווען פון די וואס לויט זיינע יארן איז ער גערעכנט פון די וואס דארפן זיך שטעלן, און ער מוז דעם געזעץ אויספירן, און אויב נישט קען מען איהם פארשיקען קיין סיביר, אדער אפילו שטראפען מיט שישען אויף טויט רח"ל.

זיין צובראכענע מאמע, וואס ביי איהר איז דער בחור'ל געווען איהר אויג פון קאפ, האט געזעהן פאר איהר די צרה, אז ער איז איינגעשטעלט אויף יעדער אופן, צו וועט ער זיך יא שטעלן, וועט מען דאך איהם נעמען צום פראנט, און גאט אין הימעל ווייסט ווער עס וועט

ארויסגיין לעבעדיג. וועט ער זיך נישט שטעלן, איז ער דאך פארזיכערט צו געשטראפט ווערן דורך די רוסישע רעגירונג. "פאלג מיר", רופט זיך אן די געטרײע מאמע, "אין סטאלין איז דאך דא דער סטאלינער רבי, חסידים גלייבען אין איהם, און דערציילן פון איהם גרויסע מופתים. גיי אויף אריין צו איהם מיט א קוויטל, דערצייל איהם דיין פראבלעם, און בעט פון איהם אן עצה און ברכה. און לאמיר האפען אז ער וועט פאר דיר פועלן א ישועה".

ער האט געפאלגט און איז אריין צום רבין. דער רבי האט גענומען דאס קוויטל, און געפרעגט זיין פראבלעם אויף וואס ער איז געקומען בעטן א ישועה. "רבי", רופט זיך אן דער בחור, "גרויסע פלאקאטן זענען ארויס דא אין די גאסן, וואס רופען אונז אלע צו זיך שטעלן צו די מיליטער, איך בין פון די וואס לויט מיינע יארן דארף איך זיך גיין שטעלן. מיין צרה איז גרויס אויף ביידע וועגן, יא שטעלן בין איך איינגעשטעלט פון די מלחמה. נישט שטעלן בין איך איינגעשטעלט מיטן לעבן, לויט דעם געזעץ דא אין רוסלאנד".

דער רבי קוקט אריין אין קוויטל און זאגט: "צו דיר האט דאס נישט". וואס הייסט צו מיר האט דאס נישט? פרעגט ער מיט וואונדער, "לויט דעם געזעץ בין איך דאך פון די וואס דארפן זיך שטעלן". "מיר האבן שוין אבער געזאגט", זאגט ווידער דער רבי: "צו דיר האט דאס נישט".

ער איז ארויס צוטומעלט, נישט וויסנדיג וואס דער רבי מיינט, און טראכט אז אפער האט דער רבי איהם נישט פארשטאנען. די מאמע אבער האט איהם פארזיכערט: "אויב דער סטאלינער רבי זאגט, אז צו דיר האט דאס נישט, ביסטו שוין א געהאלפענער". אלע בחורים פון סטאלין און פון די געגענט ארום, די וואס האבן זיך נישט געוואלט שטעלן, זענען אנטלאפען פון זייערע הייזער, און אנגעהויבן וואנדערן איבער פעלדער און וועלדער, דארט ווי זיי האבן געהאפט אז די הענט פון די רוסישע רעגירונג וועט זיי נישט דערגרייכן. אויך דער בחור איז אנטלאפען.

די בחורים וואנדערן פון איין פלאץ צום צווייטען, מען נעכטיגט נישט וואו מען טאגט, און מען טאגט נישט וואו מען נעכטיגט. אידען בגי רחמנים העלפן ארויס די בחורים מיט עסן און געלעגערס, אבער נישט מער ווי אויף א טאג אדער נאכט, ווייל קיינער וויל נישט זיך איינשטעלן אין ספנה, האלטן ביי זיך און אנטלאפענער סאלדאט, וואס די שטראף אויף דעם איז זייער הארב.

איין ערב שבת קומט אונזער דערציילער מיט א קבוצה בחורים אין א דערפעל, וואס רוב איינוואוינער זענען געווען גוים, און נאר געציילטע אידען וואוינען דארט. איין שוהל איז פאראן וואס דאווינען די אידען פון דעם דארף. די קבוצה בחורים זענען פרייטיג פארנאכט אריין געגאנגען אין שוהל. נאכן דאווינען נעמען די בעלי בתים זיך איינטיילן מיט די געסט - די בחורים. יעדער בעל הבית נעמט איין בחור צו זיך צו די סעודת שבת, און איהם באזארגט א געלעגער איבער נאכט.

צום דערציילער איז צוגעקומען אן עלטערער איד, און איהם געלאדנט צו זיך. ער איז מיט

איהם מיט געגאנגען און אריין אין אן ארימע הויז. מען גרייט זיך צו מאכן קידוש, מען זאגט שלום עליכם מיט א געשמאק, און דא פלוצלונג גייט זיך א רייס איבער די האלבע צוגעמאכטע טיר פון א ווינט, און דער ווינט וואס בושעוועט אריין אין שטוב, פארלעשט דעם גאזלאמפ, און טונקללייט נעמט ארום דעם צימער ממש - 'וימש חשך'. דער איד נעמט זיך געבאד פארענטפערן פאר זיין גאסט, אז ער איז דאך אין דעם אינגאנצן נישט שולדיג. דא איז דאך עפעס אזא מאדנער ווינט אומגערעכט געקומען, לאמיר מקבל זיין באהבה, און עסן אין דעם טונקל. מען האט קידוש געמאכט און אנגעהויבן עסן. דער בחור איז געווען זעהר טרויעריג אויף זיין מצב, אז ער מוז זיך געבאד דרייען אין גלות, און עסן אין טונקלעל די סעודת שבת.

פלוצלינג הערט מען גערודער, טריט פון סאלדאטישע שייך קלאפן אין די שטייליטייט פון דער נאכט. נאך זיי הערט מען געשרייען פון בחורים וואס כאפן קלעפ. און נאך זיי ווערן אויך געפירט בעלי בתים פון שטעטל. אויך אויף זיי ווערט געשריגן אויף רוסיש, אז זיי זענען ארעסטירט. און די קולות איז בוקע עד לב השמים. טויט שרעק האט ארום גענומען אונזער דערציילער מיט זיין מכניס אורח, באלד קומט געבאד זייער תור. אט אט דערנענטערן זיך די רשעים רוצחים מיט זייערע שווערע שייך וואס קלאפן אין די שטייליטייט פון דער נאכט ווי רעדער פון מיהל. נישט דא וואו צו אנטלויפן, נישט דא ווי זיך צו ראטעווען, מען מוז ווארטען נישט דא קיין אויסוועג.

די טריט ווערען גענטער, און זיי דערגרייכען באלד די טיר פון דעם ארימען הויז. און פלוצלונג הערט זיך א הויכער קול פון דעם גענעראל: "דא אין הויז איז נישט דא וואס צו זוכן, מען זעהט דאך קלאר אז קיין נפש חיה געפונט זיך אין די טונקל. אשאד אויף אייער צייט. גייט ווייטער און שטעלט זיך נישט אפ".

באלד ווערען די קולות שטיל, די רוהיגקייט פון די נאכט איז צוריק געקומען אין שטעטל. ווען מען הערט נאר פון גאר ווייט דעם רעש פון די געסט וואס זיינען דא אין שטעטל געווען, און מיטגענומען מיט זיך אלע בחורים, און מיט זיי אויך געבאד די געטרייע בעלי בתים, וואס האבן זיי געגעבן שוטף ביי זיי אין הויז. אויף צו מארגן ווען אונזער דערציילער איז געקומען אין שוהל מיט זיין בעל הבית דער מכניס אורח, איז ער געווען דער איינציגער געראטעוועטער בחור פון די גאנצע קבוצה, ווייל צו דיר האט דאס נישט האט שוין דער סטאלינער רבי פקסט געשטעלט.

באלד נאך די מלחמה איז אונזער דערציילער אהיים געקומען, און האט אויפגעשטעלט א שיינע שטוב און איז געפארען שפעטער קיין אמעריקא שטיצן תורה און העלפן אידן. "איז דען א ספק", האט אויסגעפירט דער איד, "אז איך קום דעם סטאלינער רבין מיין געבן". (די ברכה אין שטוב, עש"ק פרשת נצבים כ"ז אלול תשמ"ח, גליון 251)

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

מזל טבא וגדיא יא

לידידינו הר"ר שמחה דויטש שליט"א
לרגל אירוסו בנו הבה"ח שמעון אהרן עב"ג בשעטו"מ

לידידינו הר"ר אברהם זכריש שליט"א
לרגל אירוסו בתו עב"ג הבה"ח שמחה אהרן קראנז בשעטו"מ

לידידנו הר"ר אליעזר משה נפתלי לאווי שליט"א
לרגל הולדת נכדו תאומות בשעטו"מ

לידידנו הר"ר ג'ר' שלום הורוויץ שליט"א
לרגל הולדת בנו בשעטו"מ

לידידינו הר"ר יהושע לעפקאוויטש שליט"א
והר"ר אייזיק לעפקאוויטש שליט"א
לרגל נישואי נכדו-בנו עב"ג בשעטו"מ

לידידינו הר"ר חיים יעקב קאפל איזראעל שליט"א
והר"ר עמרם איזראעל שליט"א
לרגל נישואי נכדו-בנו עב"ג בשעטו"מ

לידידינו הרב ר' אהרן אנפייטער שליט"א
לרגל נישואי בתו עב"ג בשעטו"מ

בפרוס עלינו לטובה השנה החדשה
שפתינו ממללין בכל הדרת הכבוד ובחרדת קודש
ברכת כתיבה וחתימה טובה
קדם עט"ר

ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א
וכל המשפחה הרוממה שיחיו לאוי"ט

תהא השנה הזאת שנת ברכה גאולה וישועה
לכל קהל אנשי שלומנו שיחיו בכל אתר ואתר
בתוך כל אחינו בני ישראל
ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה
ובא לציון גואל בב"א

מכון משנה האבות

איך לנו שיור רק התורה הזאת

סעודת הילולא קדישא

ביומא דהילולא
דב"ק מרן אדמו"ר הקוה"ט
רבן של ישראל ציס"ע
רבינו בעל

משנה הלכות

זצוק"ל זי"ע

יתקיים ליל ערב ראש השנה
(ליל שישי שבוע שחל בו ראש השנה)

בבית מדרשינו

5306 16th Ave

מערב בשעה 8:20

נטילת ידים בשעה 8:40

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל

ויהי' שנוכח להיכתב בספרן של צדיקים לחיים חבות רביה"ק
יעמוד לנו וזרענו עד עולם להשפעות עד בלי די ברוחניות
וגשמיות עדי נוכח לנאולת עולם בביאת גואל צדק משיח
צדיקנו במהרה בימנו אמן

הגבאים

KHAL UNGVAR
HEICHAL ZICHRON KEDOSHIM
 5306 16TH AVENUE
 BROOKLYN, NEW YORK 11204

קהל אונגוואר
היכל זכרון קדושים
 נתייסד ע"י כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוק"ל
 בנשיאות כ"ק אדמו"ר שליט"א

ערב ראש השנה

5:00.....סליחות זכור ברית
 7:20 מנחה ערב ר"ה

ראש השנה

7:45שחרית ב' ימים
 12:30תקיעת שופר יום ב': בערך
 7:20 מנחה ב' ימים

עשרת ימי תשובה

7:15צום גדלי' - מנחה (מנין אחרון)

ער"ש לפ' האזינו - י"ג מידות

11:00תהלים בציבור
 1:00תשליך - נסיעה מביהמ"ד

שבת תשובה

זמני תפלות שבת כרגיל
 10:30.....עריכת השלחן ליל ש"ק
 5:15דרשה